

Study Circle Career Development Institute

२०२२ सालातील एमपीएससी परीक्षातील भारतीय राज्यघटना घटकावरील प्रश्नसंग्रह

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षेसाठी उपयुक्त प्रश्नसंग्रह

(२) भारतीय राजकारण व शासन : राजकीय व्यवस्था

- ४) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती, स्वतंत्र न्यायव्यवस्था
- ५) केंद्रीय कार्यकारिणी, संसद, राजकीय पक्ष आणि दबाव गट
- ६) राज्य व्यवस्थापन, राज्य सरकार आणि प्रशासन - कार्यकारी, विधिमंडळ
राज्यपाल मुख्यमंत्री व मंत्रिमंडळ - भूमिका, अधिकार व कार्य
राज्य विधिमंडळ - विधानसभा, विधानपरिषद व त्यांचे सदस्य, अधिकार, कार्य व भूमिका,
विधी समित्या

(३) महाराष्ट्र आणि भारत – भारतीय राजकारण आणि शासन (१५)

- १) संविधान – भारताच्या राज्यघटनेचा प्राथमिक अभ्यास (३)
- २) राजकीय व्यवस्था (३)
- ३) पंचायती राज आणि शहरी शासन (३)
- ४) सार्वजनिक धोरण (३)
- ५) मानवी हक्क समस्या (३)

- १) भारतीय राज्यघटना कशी तयार झाली – संविधान सभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे
- २) घटनेच्या प्रस्तावनेमागची भूमिका व तत्त्वे, निधर्मी राज्य, ठळक वैशिष्ट्ये, संविधानातील महत्त्वाची कलमे – परिशिष्टे
- ३) घटनादुरुस्ती, संविधानात्मक आयोग आणि मंडळे

- ४) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती, स्वतंत्र न्यायव्यवस्था
- ५) केंद्रीय कार्यकारिणी, संसद, राजकीय पक्ष आणि दबाव गट
- ६) राज्य व्यवस्थापन, राज्य सरकार आणि प्रशासन – कार्यकारी, विधिमंडळ
राज्यपाल मुख्यमंत्री व मंत्रिमंडळ – भूमिका, अधिकार व कार्य
राज्य विधिमंडळ – विधानसभा, विधानपरिषद व त्यांचे सदस्य, अधिकार, कार्य व भूमिका, विधी समित्या

- ७) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची / पंचायत राजची उत्क्रांती, ७३ वी आणि ७४ वी दुरुस्ती
- ८) ग्रामपंचायत, तालुका पंचायत, जिल्हा परिषद आणि ग्रामविकास
- ९) नागरी/शहरी प्रशासन – संस्था आणि विकास
जिल्हा – मुलकी व पोलीस प्रशासन

- १०) महत्त्वाचे कायदे, नियम
- ११) प्रशासन – सार्वजनिक धोरणे आणि कार्यक्रम
- १२) दुर्बल घटक, स्वयंसेवी संस्थांचे सक्षमीकरण

- १३) मानवी हक्क जाहीरनामा
- १४) मूलभूत अधिकार, मूलभूत कर्तव्ये
राज्यधोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे-शिक्षण, युनिफॉर्म सिव्हील कोड
- १५) राष्ट्रीय मानवी हक्क आयोग – एनएससीसी, एनएसटीसी, एनसीबीसी

१) संविधान (३)

- ३१) भारतीय राज्यघटना कशी तयार झाली – संविधान सभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे
- ३२) घटनेच्या प्रस्तावनेमागची भूमिका व तत्त्वे, निधर्मी राज्य, ठळक वैशिष्ट्ये
संविधानातील महत्त्वाची कलमे – परिशिष्टे
- ३३) घटनादुरुस्ती, संविधानात्मक आयोग आणि मंडळे

२) राजकीय व्यवस्था (३)

- ३४) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती, स्वतंत्र न्यायव्यवस्था
३५) केंद्रीय कार्यकारिणी, संसद, राजकीय पक्ष आणि दबाव गट
३६) राज्य व्यवस्थापन, राज्य सरकार आणि प्रशासन - कार्यकारी, विधिमंडळ
राज्यपाल मुख्यमंत्री व मंत्रिमंडळ - भूमिका, अधिकार व कार्य
राज्य विधिमंडळ - विधानसभा, विधानपरिषद व त्यांचे सदस्य, अधिकार, कार्य व भूमिका, विधी समित्या

३) पंचायती राज आणि शहरी शासन (३)

- ३७) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची /पंचायत राजची उत्क्रांती, ७३ वी आणि ७४ वी दुरुस्ती
३८) ग्रामपंचायत, तालुका पंचायत, जिल्हा परिषद आणि ग्रामविकास
३९) नागरी/शहरी प्रशासन - संस्था आणि विकास
जिल्हा - मुलकी व पोलीस प्रशासन

४) सार्वजनिक धोरण (३)

- ४०) महत्वाचे कायदे, नियम
४१) प्रशासन - सार्वजनिक धोरण आणि कार्यक्रम
४२) दुर्बल घटक, स्वयंसेवी संस्थांचे सक्षमीकरण

५) मानवी हक्क समस्या (३)

- ४३) मानवी हक्क जाहीरनामा
४४) मूलभूत अधिकार, मूलभूत कर्तव्ये
राज्यधोरणाची मार्गदर्शक तत्वे-शिक्षण, युनिफॉर्म सिव्हिल कोड
४५) राष्ट्रीय मानवी हक्क आयोग -एनएससीसी, एनएसटीसी, एनसीबीसी

माहिती अधिकार अधिनियम, २००५ /५

- १) कायद्याची उत्क्रांती, सुधारणा व इतर बाबी
२) कायद्यातील महत्वाची कलमे
३) कायद्याशी संबंधित यंत्रणा व अधिकारी
४) कायद्यानुसारची कारवाई व शिक्षेची तरतूद
५) कायद्यातील त्रुटी व दुरुस्त्या, अपील

महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क, २०१५/५

- १) कायद्याची उत्क्रांती, सुधारणा व इतर बाबी
२) कायद्यातील महत्वाची कलमे
३) कायद्याशी संबंधित यंत्रणा व अधिकारी
४) कायद्यानुसारची कारवाई व शिक्षेची तरतूद
५) कायद्यातील त्रुटी व दुरुस्त्या, अपील

भारतीय राजकारण आणि शासन या विषयावर प्रश्न असणाऱ्या महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षा

- १) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -१, जानेवारी २०२२
- २) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -१, जानेवारी २०२२
- ३) गट -ब संयुक्त पूर्वपरीक्षा, फेब्रुवारी २०२२
- ४) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -१, मार्च २०२२
- ५) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -१, मार्च २०२२
- ६) जेमएफसी व दिवाणी न्यायाधीश कनिष्ठ स्तर पूर्व परीक्षा, मार्च २०२२
- ७) गट -क संयुक्त पूर्वपरीक्षा, एप्रिल २०२२
- ८) खात्यांतर्गत पोलीस उपनिरीक्षक पूर्वपरीक्षा, एप्रिल २०२२
- ९) महाराष्ट्र राज्य तांत्रिक पूर्व परीक्षा, एप्रिल २०२२
- १०) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -१, मे २०२२
- ११) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -२, मे २०२२
- १२) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -३, मे २०२२
- १३) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -४, मे २०
- १४) राज्य कर निरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १५) खात्यांतर्गत पोलीस उपनिरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १६) सहायक कक्ष अधिकारी मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १७) लिपिक टंकलेखकमुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- १८) दुय्यम निरीक्षक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- १९) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -१, ऑगस्ट २०२२
- २०) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -२, ऑगस्ट २०२२
- २१) कर सहायक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- २२) तांत्रिक सहायक मुख्य परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- २३) उद्योग निरीक्षक मुख्य परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- २४) पोलीस उपनिरीक्षक (मुख्य) परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- २५) वनसेवा मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- २६) गट -ब संयुक्त पूर्वपरीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- २७) राज्य कर निरीक्षक मुख्य परीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- २८) सहायक कक्ष अधिकारी मुख्य परीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- २९) गट-क सेवा संयुक्त पूर्वपरीक्षा, नोव्हेंबर २०२२
- ३०) असिस्टंट टाऊन प्लॅनर परीक्षा, नोव्हेंबर २०२२
- ३१) वरिष्ठ संशोधन अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर, २०२२
- ३२) प्रशासकीय अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर २०२२
- ३३) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -१, डिसेंबर २०२२
- ३४) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -२, डिसेंबर २०२२
- ३५) महाराष्ट्र राज्य तांत्रिक पूर्वपरीक्षा, डिसेंबर २०२२
- ३६) पशुवैद्यकीय अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर २०२२

*****

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षा

- १) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -१, जानेवारी २०२२
- २) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -१, जानेवारी २०२२
- ३) गट -ब संयुक्त पूर्वपरीक्षा, फेब्रुवारी २०२२
- ४) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -१, मार्च २०२२
- ५) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -१, मार्च २०२२
- ६) जेमएफसी व दिवाणी न्यायाधीश कनिष्ठ स्तर पूर्व परीक्षा, मार्च २०२२
- ७) गट -क संयुक्त पूर्वपरीक्षा, एप्रिल २०२२
- ८) खात्यांतर्गत पोलीस उपनिरीक्षक पूर्वपरीक्षा, एप्रिल २०२२
- ९) महाराष्ट्र राज्य तांत्रिक पूर्व परीक्षा, एप्रिल २०२२
- १०) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -१, मे २०२२
- ११) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -२, मे २०२२
- १२) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -३, मे २०२२
- १३) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -४, मे २०२२
- १४) गट-ब, मुख्य परीक्षा पेपर -१, जुलै २०२२
- १५) जेमएफसी मुख्य परीक्षा पेपर-१, जुलै २०२२
- १६) जेमएफसी मुख्य परीक्षा पेपर-२, जुलै २०२२
- १७) पोलीस उपनिरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १८) राज्य कर निरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १९) खात्यांतर्गत पोलीस उपनिरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- २०) सहायक कक्ष अधिकारी मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- २१) गट-क, मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑगस्ट २०२२
- २२) सहायक सरकारी अभियोक्ता परीक्षा पेपर -१, सप्टेंबर २०२२
- २३) सहायक सरकारी अभियोक्ता परीक्षा पेपर -२, सप्टेंबर २०२२
- २४) लिपिक टंकलेखकमुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- २५) दुय्यम निरीक्षक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- २६) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -१, ऑगस्ट २०२२
- २७) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -२, ऑगस्ट २०२२
- २८) कर सहायक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- २९) तांत्रिक सहायक मुख्य परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- ३०) गट-ब मुख्य परीक्षा पेपर-१, सप्टेंबर २०२२
- ३१) उद्योग निरीक्षक मुख्य परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- ३२) पोलीस उपनिरीक्षक (मुख्य) परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- ३३) कृषी सेवा मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- ३४) कृषी सेवा मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२
- ३५) यांत्रिकी अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- ३६) यांत्रिकी अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२
- ३७) वनसेवा मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२

- ३८) वनसेवा मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२
- ३९) गट -ब संयुक्त पूर्वपरीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- ४०) राज्य कर निरीक्षक मुख्य परीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- ४१) सहायक कक्ष अधिकारी मुख्य परीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- ४२) विद्युत अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- ४३) विद्युत अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२
- ४४) स्थापत्य अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- ४५) स्थापत्य अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२
- ४६) गट-क सेवा संयुक्त पूर्वपरीक्षा, नोव्हेंबर २०२२
- ४७) असिस्टंट टाऊन प्लॅनर परीक्षा, नोव्हेंबर २०२२
- ४८) अनुवादक (मराठी) चाळणी परीक्षा, डिसेंबर, २०२२
- ४९) वरिष्ठ संशोधन अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर, २०२२
- ५०) प्रशासकीय अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर २०२२
- ५१) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -१, डिसेंबर २०२२
- ५२) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -२, डिसेंबर २०२२
- ५३) महाराष्ट्र राज्य तांत्रिक पूर्वपरीक्षा, डिसेंबर २०२२
- ५४) स्टेनो मराठी परीक्षा, डिसेंबर २०२२
- ५५) स्टेनो इंग्रजी परीक्षा, डिसेंबर २०२२
- ५६) पशुवैद्यकीय अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर २०२२

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग परीक्षा २०२३

- १) भारताचा इतिहास आणि भारतीय राष्ट्रीय चळवळ (१५)
- २) महाराष्ट्र, भारत आणि जागतिक भूगोल (१५)
- ३) भारतीय राज्यव्यवस्था आणि शासन (१५)
- ४) आर्थिक आणि सामाजिक विकास (१५)
- ५) परिस्थितिकी, जैव-विविधता आणि हवामान बदल (१०)
- ६) सामान्य विज्ञान (१५)
- ७) चालू घडामोडी - राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय महत्त्व (१५)
- ८) तार्किक आणि विश्लेषणात्मक क्षमता (१०)
- ९) सामान्य मानसिक क्षमता (७)
- १०) मूलभूत संख्यात्मक क्षमता (८)
- ११) निर्णयक्षमता आणि समस्या सोडवणूक, संवाद कौशल्य व आंतरव्यक्ती कौशल्य (५)
- १२) आकलन, मराठी आणि इंग्रजी भाषा आकलन कौशल्ये (५०)
- १३) माहिती अधिकार अधिनियम (५)
- १४) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क (५)
- १५) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान (१०)

(१) भारताचा इतिहास आणि भारतीय राष्ट्रीय चळवळ (१५)

- १) प्राचीन भारताचा इतिहास (४)
- २) मध्ययुगीन भारताचा इतिहास (३)
- ३) आधुनिक भारताचा इतिहास (४)
- ४) भारतीय राष्ट्रीय चळवळ (४)

(२) महाराष्ट्र, भारत आणि जागतिक भूगोल (१५)

- १) जगाचा भौतिक भूगोल (३)
- २) जगाचा सामाजिक भूगोल (१)
- ३) जगाचा आर्थिक भूगोल (१)
- ४) भारताचा भौतिक भूगोल (२)
- ५) भारताचा सामाजिक भूगोल (१)
- ६) भारताचा आर्थिक भूगोल (२)
- ७) महाराष्ट्राचा भौतिक भूगोल (२)
- ८) महाराष्ट्राचा सामाजिक भूगोल (१)
- ९) महाराष्ट्राचा आर्थिक भूगोल (२)

(३) महाराष्ट्र आणि भारत - भारतीय राजकारण आणि शासन (१५)

- १) संविधान - भारताच्या राज्यघटनेचा प्राथमिक अभ्यास (३)
- २) राजकीय व्यवस्था (३)
- ३) पंचायती राज आणि शहरी शासन (३)
- ४) सार्वजनिक धोरण (३)

- ५) मानवी हक्क समस्या (३)
* माहिती अधिकार अधिनियम, २००५
* महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क, २०१५

(४) आर्थिक आणि सामाजिक विकास (१५)

- १) शाश्वत विकास (२)
२) गरिबी (२)
३) समावेश (२)
४) लोकसंख्याशास्त्र (२)
५) सामाजिक क्षेत्रातील उपक्रम (२)
६) भारतीय अर्थव्यवस्था - सार्वजनिक वित्त (१)
७) विदेशी व्यापार (१)
८) बँकिंग, महागाई (१)
९) उद्योग (१)
१०) शेती (१)

(५) परिस्थितिकी, जैव-विविधता आणि हवामान बदल (१०)

- १) परिस्थितिकी (२)
२) जैवविविधता (२)
३) हवामान बदल (२)

(६) सामान्य विज्ञान (१५)

- १) भौतिकशास्त्र (३)
२) रसायनशास्त्र (३)
३) प्राणिशास्त्र (२)
४) वनस्पतिशास्त्र (२)
५) कृषी / शेतीसंलग्न विज्ञान (२)
६) आरोग्यशास्त्र (५)
७) विज्ञान आणि तंत्रज्ञान (२)
* माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान

(७) चालू घडामोडी, राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय महत्त्व (१५)

- १) राजकीय घटना (२)
२) आर्थिक व वित्तीय घटना (२)
३) वैज्ञानिक घटना (२)
४) सामाजिक व शैक्षणिक घटना (२)
५) भौगोलिक, सांस्कृतिक व साहित्यिक घटना (३)
६) नेमणुका व पुरस्कार घटना (२)
७) सामान्यज्ञान व क्रीडाविषयक घटना (२)

(८) तार्किक तर्क आणि विश्र्लेषणात्मक क्षमता (१०)

- १) दिलेल्या वाक्यरचनेवरून निर्णय, निष्कर्ष काढणे
- २) विधाने आणि युक्तिवाद, विधाने आणि गृहितके, विधाने आणि निष्कर्ष
- ३) परिस्थिती आणि प्रतिसाद, परिच्छेदांवरून निष्कर्ष काढणे
- ४) विधान आणि कृतीचा मार्ग, प्रतिपादन आणि कारण, विधानाच्या सत्यतेची पडताळणी
- ५) बैठक, क्रम व मांडणी व्यवस्था, मानांकन चाचणी, तुलना
- ६) नातेसंबंध
- ७) मशीन इनपुट आणि चिन्हे, गणितीय तर्क
- ८) स्थान निश्चिती चाचणी, दिशानिर्देश
- ९) विश्र्लेषण, निर्णय घेणे, समस्या सोडवणे
- १०) कूट माहितीवरील प्रश्न

(९) सामान्य मानसिक क्षमता (७)

- १) क्रम आणि मालिका १
- २) क्रम आणि मालिका २
- ३) सांकेतिक भाषा/ कोडिंग-डिकोडिंग
- ४) साम्य, तुलना, वर्गीकरण
- ५) गणितीय / अंकगणितीय क्रिया
- ६) आकृत्यांवर प्रश्न १
- ७) आकृत्यांवर प्रश्न २

(१०) मूलभूत संख्यात्मक क्षमता (८)

- १) अंकगणितीय कौशल्य – दशांश अपूर्णांक, बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार आणि सरलीकरण
संख्याप्रणाली – लसावि, मसावि, घातांक, वर्गमूळ आणि घनमूळ
- २) टक्केवारी, भागीदारी आणि गुंतवणूक, गुणोत्तर आणि प्रमाण, साखळी नियम
- ३) वेळ आणि अंतर, रेल्वेगाड्या, बोट आणि जलप्रवाह
- ४) विक्री आणि खरेदी, सवलत, नफा आणि तोटा, सरळ व्याज आणि चक्रवाढ व्याज
- ५) वेळ आणि काम, पाईप, घड्याळ, कॅलेंडर, वयावरील प्रश्न
- ६) संभाव्यता, क्रमचय, सरासरी
- ७) भूमिती – क्षेत्रफळ, घनफळ आणि परिमिती
- ८) आलेख, तक्ते, डेटा सफिसिएन्सी

(११) निर्णयक्षमता आणि समस्या सोडवणूक, संवाद कौशल्य- आंतरव्यक्ती कौशल्य (५)

- १) परिस्थिती हाताळणे
- २) प्रशासकीय क्षमता
- ३) सामाजिक धार्मिक समस्या
- ४) भ्रष्टाचार, सचोटी, नैतिकता
- ५) व्यवस्थापकीय कौशल्ये

(१२) उतारे, मराठी आणि इंग्रजी भाषा आकलन कौशल्य(४०)

- १) ऐतिहासिक घटना
- २) साधनसंपत्ती व पर्यावरणीय बाबी
- ३) राजकीय क्षेत्र
- ४) आर्थिक व सामाजिक विकास
- ५) विज्ञान व तंत्रज्ञान क्षेत्र
- ६) कला, सहित्य व सांस्कृतिक क्षेत्र
- ७) मराठी भाषा आकलन कौशल्य
- ८) इंग्रजी भाषा आकलन कौशल्य

(१३) माहिती अधिकार अधिनियम, २००५ (५)

- १) कायद्याची उत्क्रांती, सुधारणा व इतर बाबी
- २) कायद्यातील महत्त्वाची कलमे
- ३) कायद्याशी संबंधित यंत्रणा व अधिकारी
- ४) कायद्यानुसारची कारवाई व शिकेची तरतूद
- ५) कायद्यातील त्रुटी व दुरुस्त्या, अपील

(१४) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क, २०१५ (५)

- १) कायद्याची उत्क्रांती, सुधारणा व इतर बाबी
- २) कायद्यातील महत्त्वाची कलमे
- ३) कायद्याशी संबंधित यंत्रणा व अधिकारी
- ४) कायद्यानुसारची कारवाई व शिकेची तरतूद
- ५) कायद्यातील त्रुटी व दुरुस्त्या, अपील

(१५) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान (१०)

- १) **संगणक तंत्रज्ञान** – आधुनिक समाजातील संगणकाची भूमिका, वेगवेगळ्या क्षेत्रातील जीवनात संगणकाचा वापर
- २) **कम्युनिकेशन तंत्रज्ञान** – डाटा कम्युनिकेशन, नेटवर्किंग आणि वेब टेक्नॉलॉजी
- ३) **सायबर गुन्हे व त्यास प्रतिबंध**
- ४) **शासनाचे आयटी कार्यक्रम** – मिडीया लॅब एशिया, विद्या वाहिनी, ज्ञान वाहिनी, सामूहिक माहिती केंद्र इत्यादी
- ५) **माहिती तंत्रज्ञान उद्योग** – माहिती तंत्रज्ञान उद्योगातील मूलभूत प्रश्न व त्याचे भवितव्य, नवीन उद्योग म्हणून माहिती तंत्रज्ञानाचा निरनिराळ्या सेवा सुविधांची माहिती मिळण्यासाठी होणारा उपयोग, भारतातील माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाची वाढ व त्याचा दर्जा.

महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित पूर्व परीक्षा २०२३

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा (गट ब व गट क) पूर्व परीक्षा २०२३

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट ब) / (गट क) २०२३

३. महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित परीक्षा -२०२३						
३.१	महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित पूर्व परीक्षा - २०२३	(१) राज्य सेवा -३३ संवर्ग (२) यांत्रिकी अभियांत्रिकी सेवा (३) विद्युत अभियांत्रिकी सेवा (४) स्थापत्य अभियांत्रिकी सेवा (५) विद्युत व यांत्रिकी अभियांत्रिकी सेवा (६) कृषि सेवा (७) सहायक नियंत्रक वैधमापनशास्त्र (८) अन्न व औषध प्रशासकीय सेवा (९) वनसेवा	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी	फेब्रुवारी, २०२३	०४ जून, २०२३	जुलै, २०२३

२. महाराष्ट्र अराजपत्रित गट-ब व गट-क सेवा संयुक्त परीक्षा -२०२३						
२.१	महाराष्ट्र अराजपत्रित गट-ब व गट-क सेवा संयुक्त पूर्व परीक्षा -२०२३	(१) सहायक कक्ष अधिकारी (२) राज्य कर निरीक्षक (३) पोलीस उपनिरीक्षक (४) दुय्यम निबंधक, श्रेणी-१/मुद्रांक निरीक्षक (५) कर सहायक (६) दुय्यम निरीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क (७) उद्योग निरीक्षक (८) लिपिक-टंकलेखक (९) तांत्रिक सहायक, विमा संचालनालय (१०) सहायक मोटार वाहन निरीक्षक	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी	जानेवारी, २०२३	३० एप्रिल, २०२३	जून, २०२३

महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित संयुक्त पूर्व परीक्षा
MAHARASHTRA CIVIL SERVICES GAZETTED COMBINE
PRELIMINARY EXAMINATION

-: SCHEME OF EXAMINATION:-

Paper No. and Code	Marks	Duration	Standard	Medium	Nature of Paper
Paper I (Compulsory) (514)	200	Two hours	Degree	Marathi & English	Objective Type
Paper II (Qualifying) (515)	200	Two hours	Topic No.(1) to (5) Degree level Topic No.(6) class X level Topic No. (7) class X/XII level		

टीप - सामान्य अध्ययन पेपर क्रमांक २ (CSAT) हा अर्हताकारी (Qualifying) असून अर्हताप्राप्त करण्यासाठी किमान ३३% गुण मिळविणे आवश्यक राहिल. या पेपरमध्ये किमान ३३% गुण प्राप्त करणाऱ्या उमेदवारांची पेपर क्रमांक १ मधील गुणांच्या आधारे महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित मुख्य परीक्षेसाठी गुणवत्ता यादी तयार करण्यात येईल.

नकारात्मक गुणदान:- पेपर क्रमांक १ करिता व पेपर क्रमांक २ मधील "Decision making & Problem Solving" चे प्रश्न वगळून उर्वरित प्रश्नांकरिता नकारात्मक गुणदान लागू राहिल.

- १) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरिता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
- २) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वर्तुळ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरिता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
- ३) बरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
- ४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरितअसेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

SYLLABUS

Paper I - (200 marks)	
(1)	Current events of state, national and international importance.
(2)	History of India and Indian National Movement with some weightage to Maharashtra
(3)	Maharashtra, India and World Geography - Physical, Social, Economic Geography of Maharashtra, India and the World.
(4)	India and Maharashtra - Polity and Governance - Constitution, Political System, Panchayati Raj, Urban Governance, Public Policy, Rights issues, etc.
(5)	Economic and Social Development - Sustainable Development, Poverty, Inclusion, Demographics, Social Sector initiatives, etc.
(6)	General issues on Environmental Ecology, Bio-diversity and Climate Change - that do not require subject specialisation.
(7)	General Science.

SYLLABUS

Paper I - (200 marks)	
(1)	Current events of state, national and international importance.
(2)	History of India and Indian National Movement with some weightage to Maharashtra
(3)	Maharashtra, India and World Geography - Physical, Social, Economic Geography of Maharashtra, India and the World.
(4)	India and Maharashtra - Polity and Governance - Constitution, Political System, Panchayati Raj, Urban Governance, Public Policy, Rights issues, etc.
(5)	Economic and Social Development - Sustainable Development, Poverty, Inclusion, Demographics, Social Sector initiatives, etc.
(6)	General issues on Environmental Ecology, Bio-diversity and Climate Change - that do not require subject specialisation.
(7)	General Science.

Paper II....

1

Paper II - (200 marks)	
(1)	Comprehension
(2)	Interpersonal skills including communication skills.
(3)	Logical reasoning and analytical ability.
(4)	Decision - making and problem - solving.
(5)	General mental ability.
(6)	Basic numeracy (numbers and their relations, orders of magnitude, etc.) (Class X level), Data interpretation (Charts, graphs, tables, data sufficiency etc.- Class X level)
(7)	Marathi and English Language Comprehension skills (Class X/XII level)

Note 1 : Questions relating to Marathi and English Language Comprehension skill of Class X/XII level (last item in the Syllabus of Paper II) will be tested through passages from Marathi and English language without providing cross translation thereof in the question paper.

Note 2 : The questions will be of multiple choice, objective type.

Note 3 : It is mandatory for the candidate to appear in both the Papers of Maharashtra Civil Services Gazetted (Prelim) Examination for the purpose of evaluation. Therefore a candidate will not be considered for evaluation in case he / she does not appear in both the papers of Maharashtra Civil Services Gazetted (Prelim) Examination.

Date :- 7th December, 2022

**Secretary,
Maharashtra Public Service Commission**

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा परीक्षा (गट ब व गट क)
Maharashtra Non Gazetted Services Examination
(Group B and Group C)

- परीक्षेचे टप्पे- १. संयुक्त पूर्व परीक्षा- १०० गुण
२. स्वतंत्र मुख्य परीक्षा - ४०० गुण (एकूण २ पेपर)
३. शारीरिक चाचणी व मुलाखत - केवळ पोलीस उप-निरीक्षक पदाकरी शारीरिक चाचणी - १०० गुण व मुलाखत - ४० गुण.
४. सहायक मोटार वाहन निरीक्षक गट- क पदाच्या पूर्व परीक्षेकरीता सदर अभ्यासक्रम लागू. मात्र, स्वतंत्र मुख्य परीक्षा - ३०० गुण.

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा संयुक्त पूर्व परीक्षा (गट ब व गट क)
Maharashtra Non Gazetted Services Combined Preliminary Examination (Group B and Group C)

-: परीक्षा योजना :-

प्रश्नपत्रिकेची संख्या - एक

विषय व सांकेतांक	प्रश्नसंख्या	एकूण गुण	दर्जा	माध्यम	परीक्षेचा कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
सामान्य क्षमता चाचणी (सांकेतांक क्र. १०६१)	१००	१००	पदवी	मराठी व इंग्रजी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

नकारात्मक गुणदान -

१) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
२) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वस्तुनिष्ठ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
३) वरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरितअसेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

अनु. क्रमांक	विषय
	सामान्य क्षमता चाचणी
१)	इतिहास - आधुनिक भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा इतिहास.
२)	भूगोल - महाराष्ट्राच्या भूगोलाच्या विशेष अभ्यासासह - पृथ्वी, जगातील विभाग, हवामान, अक्षांश-रेखांश, महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार, पर्जन्यमान, प्रमुख पिके, शहरे, नद्या, उद्योगधंदे, इत्यादी.
३)	अर्थव्यवस्था - भारतीय अर्थव्यवस्था - राष्ट्रीय उत्पन्न, शेती, उद्योग, परकीय व्यापार, बँकिंग, लोकसंख्या, दारिद्र्य व बेरोजगारी, मुद्रा आणि राजकोषीय नीति, इत्यादी. शासकीय अर्थव्यवस्था - अर्थसंकल्प, लेखा, लेखापरीक्षण, इत्यादी.
४)	चालू घडामोडी - जागतिक तसेच महाराष्ट्रासह भारतातील.
५)	राज्यशास्त्र
६)	सामान्य विज्ञान - भौतिकशास्त्र (Physics), रसायनशास्त्र (Chemistry), प्राणिशास्त्र (Zoology), वनस्पतीशास्त्र (Botany), आरोग्यशास्त्र (Hygiene).
७)	अंकगणित - बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, दशांश, अपूर्णांक व टक्केवारी इत्यादी
८)	वृद्धिमापन चाचणी - उमेदवार किती लवकर व अचूकपणे विचार करू शकतो हे आजमावण्यासाठी प्रश्न

दिनांक - १५ नोव्हेंबर, २०२२

सचिव
महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट ब)
Maharashtra Non Gazetted Services Main Examination (Group B)

-: परीक्षा योजना :-

प्रश्नपत्रिकांची संख्या - दोन

पेपर क्र.-१ - २०० गुण

पेपर क्र.-२ - २०० गुण

एकूण - ४०० गुण

शारीरिक चाचणी व मुलाखत - केवळ पोलीस उप निरीक्षक पदाकरीता

(शारीरिक चाचणी - १०० गुण, मुलाखत - ४० गुण)

पेपर क्र. व संकेतांक	विषय	प्रश्नसंख्या	गुण	दर्जा	माध्यम	परीक्षेचा कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
१ (सांकेतांक १०६२)	मराठी	५०	१००	बारावी	मराठी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
	इंग्रजी	५०	१००	पदवी	इंग्रजी		
२ (सांकेतांक १०६३)	सामान्य अध्ययन व बुद्धिमत्ता चाचणी	१००	२००	पदवी	मराठी व इंग्रजी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

नकारात्मक गुणदान -

१) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
२) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वर्तुळ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
३) वरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरित असेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

पेपर क्रमांक - १ - मराठी, इंग्रजी या विषयामध्ये खालील घटक/ उपघटकांचा समावेश असेल.

अ.क्र.	विषय
१	मराठी :- सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाक्यप्रचार यांचा अर्थ आणि उपयोग तसेच उताऱ्यावरील प्रश्नांची उत्तरे
२	इंग्रजी :- Common Vocabulary, Sentence structure, Grammar, use of Idioms and phrases & their meaning and comprehension of passage.

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट क)
(सहायक मोटार वाहन निरीक्षक पद वगळून अन्य पदांकरीता)

Maharashtra Non Gazetted Services Main Examination (Group C)
(All posts excluding Assistant Motor Vehicle Inspector Post)

-: परीक्षा योजना :-

प्रश्नपत्रिकांची संख्या - दोन

पेपर क्र.-१ - २०० गुण

पेपर क्र.-२ - २०० गुण

एकूण - ४०० गुण

पेपर क्र. व संकेतांक	विषय	प्रश्नसंख्या	गुण	दर्जा	माध्यम	परीक्षेचा कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
१ (सांकेतांक १०६४)	मराठी	५०	१००	बारावी	मराठी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
	इंग्रजी	५०	१००	पदवी	इंग्रजी		
२ (सांकेतांक १०६५)	सामान्य अध्ययन व बुद्धिमत्ता चाचणी	१००	२००	पदवी	मराठी व इंग्रजी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

नकारात्मक गुणदान -

१) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
२) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वर्तुळ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
३) वरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरित असेल तर, अशा प्रकरणां नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

पेपर क्रमांक - १ - मराठी, इंग्रजी या विषयामध्ये खालील घटक/ उपघटकांचा समावेश असेल.

अ.क्र.	विषय
१	मराठी :- सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाक्यप्रचार यांचा अर्थ आणि उपयोग तसेच उताऱ्यावरील प्रश्नांची उत्तरे
२	इंग्रजी :- Common Vocabulary, Sentence structure, Grammar, use of Idioms and phrases & their meaning and comprehension of passage.

पेपर क्रमांक -२ - सामान्य क्षमता चाचणी या विषयामध्ये खालील घटक/ उपघटकांचा समावेश असेल.

अ.क्र.	विषय
१.	सामान्य बुद्धिमापन व आकलन - उमेदवार किती लवकर व अचूकपणे विचार करू शकतो हे आजमावण्यासाठी प्रश्न
२.	चालू घडामोडी - जागतिक तसेच महाराष्ट्रासह भारतातील.
३.	अंकगणित व सांख्यिकी
४.	माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ (as updated) व महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम २०१५
५.	<p>भारतीय संघ राज्यव्यवस्था, भारतीय राज्यघटना, स्थानिक स्वराज्य संस्था, कार्यकारी मंडळ, न्यायमंडळ व विधीमंडळ इत्यादी</p> <p>घटना कशी तयार झाली आणि घटनेच्या प्रस्तावनेमागची भूमिका व तत्वे, घटनेची महत्वाची कलमे / ठळक वैशिष्ट्ये, केंद्र व राज्य संबंध, निधर्मी राज्य, मूलभूत हक्क व कर्तव्ये, राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्वे- शिक्षण, युनीफॉर्म सिव्हील कोड, स्वतंत्र न्यायपालिका, राज्यपाल, मुख्यमंत्री व मंत्रीमंडळ-कर्तव्ये, अधिकार व कार्य, राज्य विधीमंडळ- विधानसभा, विधानपरिषद व त्यांचे सदस्य, अधिकार, कार्य व कर्तव्ये, विधी समित्या इत्यादी</p>
६.	<p>भारताचा व महाराष्ट्राचा भूगोल - महाराष्ट्राचा व भारताचा प्राकृतिक (Physical) भूगोल, मुख्य प्राकृतिक (Physiographic) विभाग, हवामान शास्त्र (Climate), पर्जन्यमान व तापमान, पर्जन्यातील विभागवार बदल, नद्या, पर्वत व पठार, विविध भुरूपे, राजकीय विभाग, प्रशासकीय विभाग, नैसर्गिक संपत्ती- वने व खनिजे, मानवी व सामाजिक भूगोल, लोकसंख्या, लोकसंख्येचे स्थानांतर (Migration of Population) व त्याचे उगम (Source) आणि इष्टस्थानावरील (Destination) परिणाम, ग्रामीण वस्त्या व तांडे, झोपडपट्ट्या व त्यांचे प्रश्न.</p> <p>पर्यावरण - मानवी विकास व पर्यावरण, पर्यावरणपूरक विकास, नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे संधारण विशेषतः वनसंधारण, विविध प्रकारची प्रदूषणे व पर्यावरणीय आपत्ती, पर्यावरण संवर्धनात कार्यरत असलेल्या राज्य / राष्ट्र/ जागतिक पातळीवरील संघटना / संस्था इत्यादी.</p>
७.	<p>सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान —</p> <p>अ) भौतिकशास्त्र (Physics), ब) रसायनशास्त्र (Chemistry), क) प्राणीशास्त्र (Zoology), ड) वनस्पतीशास्त्र (Botany) इ) दूर संवेदन, हवाई व ड्रोन छायाचित्रण, भौगोलिक माहिती प्रणाली व त्याचे उपयोजन (Remote Sensing, Aerial and drone photography, Geographic Information System (GIS) and it's application etc.) फ) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान (Information and communication technology.)</p>
८.	<p>अर्थव्यवस्था व नियोजन, विकास विषयक अर्थशास्त्र</p> <p>१ समग्रलक्षी अर्थशास्त्र</p> <p>१.१ समग्रलक्षी अर्थशास्त्र: १.२ वृद्धी आणि विकास : १.३ सार्वजनिक वित्त : १.४ आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि आंतरराष्ट्रीय भांडवल:</p> <p>२ भारतीय अर्थव्यवस्था</p> <p>२.१ भारतीय अर्थव्यवस्था, भारतीय अर्थव्यवस्थेची आव्हाने व आर्थिक सुधारणा २.२ भारतीय शेती व ग्रामीण विकास: २.३ सहकार : २.४ मौद्रिक व वित्तीय क्षेत्र: २.५ सार्वजनिक वित्त आणि वित्तीय संस्था: २.६ उद्योग व सेवा क्षेत्र : २.७ पायाभूत सुविधा विकास : २.८ आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि भांडवल : २.९ महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था :</p>

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट ब) / (गट क) २०२३

पेपर क्रमांक - १ : मराठी व इंग्रजी

१) मराठी भाषा (५०)

- (१) सर्वसामान्य शब्दसंग्रह / १५
- (२) वाक्यरचना / १३
- (३) व्याकरण / १२
- (४) म्हणी व वाक्प्रचार (अर्थ व उपयोग) / ५
- (५) उतान्यावरील प्रश्नोत्तरे / ५

(२) इंग्रजी भाषा / ५०

- (6) Common Vocabulary / 10
- (7) Sentence Structure / 20
- (8) Grammar / 10
- (9) Use of Idioms and Phrases / 5
- (10) Comprehension / 5

पेपर क्रमांक - २ : सामान्य अध्ययन व बुद्धिमापन चाचणी

- १) महाराष्ट्राचा भूगोल / १०
- २) पर्यावरण / ५
- ३) भारतीय राज्यघटना / १०
- ४) माहिती अधिकार अधिनियम, २००५ / ५
- ५) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क, २०१५ / ५
- ६) समग्रलक्ष्यी अर्थशास्त्र / ५
- ७) भारतीय अर्थव्यवस्था / १०
- ८) सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान / १०
- ९) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान / ५
- १०) चालू घडामोडी - जागतिक तसेच महाराष्ट्रासह भारतातील / १५
- ११) सामान्य बुद्धिमापन व आकलन / १०
- १२) अंकगणित आणि सांख्यिकी / १०

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट क)

सहायक मोटार वाहन निरीक्षक मुख्य परीक्षा

Maharashtra Non Gazetted Services Main Examination (Group C)

Assistant Motor Vehicle Inspector Main Exam

-: परीक्षा योजना :-

प्रश्नपत्रिकांची संख्या - एक

विषय व सांकेतांक	दर्जा	माध्यम	प्रश्नसंख्या	गुण	परीक्षेचा कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
यंत्र अभियांत्रिकी व स्वयंचल अभियांत्रिकी विषयावर आधारित (सांकेतांक क्र.२४)	विहित विषयातील पदविकेसमान	इंग्रजी	१५०	३००	दोड तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

नकारात्मक गुणदान -

१) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
२) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वर्तुळ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
३) वरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरित असेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

अ.क्र.	विषय
1	Strength of Materials: Simple stress, strain energy, shearing force and bending moment, moment of inertia, Principle planes and stresses, slope, and deflection. Direct and bending stresses, Theory of torsion, assumptions, torsional stresses, and strains.
2	Manufacturing Processes: Engineering materials and their properties, Metal cutting process: Turning, Drilling, Milling, Boring, Broaching, Finishing and super finishing. Plastics and their processing Metal joining processes, NC-CNC, and non-conventional machining methods.
3	Theory of Machines: Kinematics and dynamics of machines, role of friction, power transmission equipment such as fly wheel, clutch, belt drive and governors. Principle of gyroscopes and its effects, Applications of cams.
4	Hydraulics and hydraulic machineries: - Fluids and their properties, Laminar and turbulent flow, Bernoulli's Equation, Fluid Pressure, Pascal's Law, Surface tension, fluid flow and its measurement. Hydraulic turbines, Hydraulic pumps.

5	Thermal Engineering and refrigeration Sources of energy: Conventional and non-conventional, Laws of thermodynamics, Principle and working of heat engines, air compressors. Air Standard, vapors power and Gas power cycles. Refrigerator and heat pump, Vapor compression and vapor absorption refrigeration systems,
6	Industrial Engineering and Management: Types of Management and organization and their functions, Industrial acts, Types of production, plant layouts, process planning, work study, statistical quality control, Metrology.
7	Power Developing Systems and construction: chassis, layout types, Sub-systems of automobile. SI/CI -Two stroke, four stroke construction and working, types of Chassis and frames CRDI, MPFI system, Fuel pumps and fuel injector ECU for CI engine, Ignition systems used in the automobile.
8	Cooling and Lubrication systems: Cooling system: purpose, types of cooling system, troubles, and remedies of cooling system. lubrication systems: - Types of lubricants, multi viscosity oils, chassis lubrication. Engine lubrication: -types of lubricating systems, crankcase ventilation, Engine lubrication troubles and remedies.
9	Transmission systems: Construction and working of single plate, multi-plate, cone clutch, centrifugal clutch. Faults and remedies/repairs of clutches. Gear Box – Construction and working of sliding mesh, constant mesh, synchromesh, torque converter, Faults, and remedies/repairs of gear box.
10	Steering Systems and starting drives: Front axle, types of stub axle, steering geometry, Ackerman's mechanism. Under steer, over steer, steering linkage. Type of steering gears, Power steering wheel alignment, wheel balancing starter motor drive-Bendix drive, over running clutch drive, follow thru drive Construction and working of dynamo and alternator, specifications of alternator Cutouts, relay, and regulator.
11	Differential, rear axle and brakes: - Differential - function, construction, working Principle, Transfer case Types of rear axle: - semi-floating, full floating bearing, three quarter floating axle Types of brakes: - drum brakes, disk brakes. Hand Brake/ Parking Brake. hydraulic, air brakes, Brake troubleshooting, ABS.
12	Vehicle maintenance and Transport Management: Performance of vehicles, engine electrical and electronics, workshop layout, repairing and servicing, Emission measurements and control techniques. Elements of transport and its operations.
13	Automobile Electrical and Electronic systems, Battery, Starting system, Alternators, Charging, Inspection, and maintenance of electrical systems.
14	Introduction to Electric Vehicles: Introduction to Energy Storage Requirements in Hybrid and Electric Vehicles: - Battery based energy storage, Battery Specifications, Battery Management System.
15	Motor Vehicle Act and Road Safety Introduction to Vehicle Act and Road Safety, Licensing, registration, Motor Vehicle Act, Taxation, Insurance etc Organization structure of RTO Department, Passenger comfort and safety.

दिनांक - ५ डिसेंबर, २०२२

सचिव
महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग

दिवाणी न्यायाधीश कनिष्ठ स्तर व न्यायदंडाधिकारी प्रथम वर्ग परीक्षा – २०२३

Civil judge (Junior Div) & Judicial Magistrate (1st Class)

Preliminary Examination

- * Standard : Suitable to the post
- * Maximum Marks : 100
- * Medium : English
- * Duration : Two Hours
- * Nature of the paper : Objective type (multiple choice question)

पूर्वपरीक्षेचा अभ्यासक्रम

- १) कोड ऑफ क्रिमिनल प्रोसिजर
- २) सिव्हिल प्रोसिजर कोड
- ३) एव्हिडन्स अॅक्ट
- ४) ट्रान्सफर ऑफ प्रॉपर्टी अॅक्ट
- ५) स्पेसिफिक रिलिफ अॅक्ट
- ६) महाराष्ट्र रेंट कंट्रोल अॅक्ट
- ७) लिमिटेशन अॅक्ट
- ८) कॉन्स्टिट्युशन ऑफ इंडिया
- ९) इंडियन पिनल कोड
- १०) लॉ ऑफ कॉन्ट्रॅक्ट, सेल ऑफ गुड्स अॅक्ट अॅन्ड पार्टनरशिप अॅक्ट

- * **Syllabus for Competitive Examination to the post of recruitment for Civil judge (junior Division) & Judicial Magistrate (First Class) (Preliminary) Examination under judicial Service of the Government of Maharashtra .**

- 1) Code of Criminal Procedure
- 2) Civil Procedure Code
- 3) Evidence Act
- 4) Transfer of property Act
- 5) Specific Relief Act
- 6) Maharashtra Rent Control Act
- 7) Limitation Act
- 8) Constitution of India
- 9) Indian penal Code
- 10) Law of Contracts, Sale of Goods Act & Partnership

**Syllabus for Competitive Examination for recruitment to the posts of
Civil Judge (Junior Division)& Judicial Magistrate(First Class)(Main) Examination
under Judicial Service of the Government of Maharashtra.**

Standard : Suitable to the post

Nature of the paper : Conventional type

Medium : Marathi/English

Maximum Marks : 100

Duration : Three Hours

Paper-I

- (अ) सिविल प्रोसिजर कोड (Civil Procedure Code)
(ब) ट्रान्सफर ऑफ प्रॉपर्टी अॅक्ट (Transfer of Property Act)
(क) स्पेसिफिक रिलीफ अॅक्ट (Specific Relief Act)
(ड) लॉ ऑफ कॉन्ट्रॅक्ट्स, सेल ऑफ गुड्स अॅक्ट तसेच पार्टनरशीप अॅक्ट (Law of Contracts, Sale of Goods Act & Partnership Act.)

Paper-II

- (अ) इंडियन पिनल कोड (Indian Penal Code)
(ब) एव्हिडन्स अॅक्ट (Evidence Act)
(क) कोड ऑफ क्रिमिनल प्रोसिजर (Code of Criminal Procedure)
(ड) अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती [अत्याचार प्रतिबंधक] अधिनियम-1989 व नागरी हक्क संरक्षण अधिनियम - 1955 (Scheduled Castes & Scheduled Tribes [Prevention of Atrocities] Act-1989 And Protection of Civil Rights Act - 1955)
(इ) कायदेविषयक ताज्या घडामोडीबाबत निबंध (Essay On Current Legal Topic) [Approximately 800 Words]

मौखिक व व्यक्तीमत्त्व चाचणी - ५० गुण

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षेसाठी उपयुक्त प्रश्नसंग्रह
भारतीय राजकारण व शासन : राजकीय व्यवस्था

भारतीय राजकारण आणि शासन विषयाचे घटक, उपघटक आणि महत्त्वाचे मुद्दे

- १) भारतीय राज्यघटना कशी तयार झाली - संविधान सभा, स्रोत, समित्या, चिन्हे
- २) घटनेच्या प्रस्तावनेमागची भूमिका व तत्त्वे, निधर्मी राज्य, ठळक वैशिष्ट्ये, संविधानातील महत्त्वाची कलमे - परिशिष्टे
- ३) घटनादुरुस्ती, संविधानात्मक आयोग आणि मंडळे
- ४) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती, स्वतंत्र न्यायव्यवस्था
- ५) केंद्रीय कार्यकारिणी, संसद, राजकीय पक्ष आणि दबाव गट
- ६) राज्य व्यवस्थापन, राज्य सरकार आणि प्रशासन - कार्यकारी, विधिमंडळ
राज्यपाल मुख्यमंत्री व मंत्रिमंडळ - भूमिका, अधिकार व कार्य
राज्य विधिमंडळ - विधानसभा, विधानपरिषद व त्यांचे सदस्य, अधिकार, कार्य व भूमिका, विधी समित्या
- ७) स्थानिक स्वराज्य संस्थांची / पंचायत राजची उत्क्रांती, ७३ वी आणि ७४ वी दुरुस्ती
- ८) ग्रामपंचायत, तालुका पंचायत, जिल्हा परिषद आणि ग्रामविकास
- ९) नागरी/शहरी प्रशासन - संस्था आणि विकास
जिल्हा - मुलकी व पोलीस प्रशासन
- १०) महत्त्वाचे कायदे, नियम
- ११) प्रशासन - सार्वजनिक धोरणे आणि कार्यक्रम
- १२) दुर्बल घटक, स्वयंसेवी संस्थांचे सक्षमीकरण
- १३) मानवी हक्क जाहीरनामा
- १४) मूलभूत अधिकार, मूलभूत कर्तव्ये
राज्यधोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे-शिक्षण, युनिफॉर्म सिव्हील कोड
- १५) राष्ट्रीय मानवी हक्क आयोग - एनएससीसी, एनएसटीसी, एनसीबीसी

(४) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती, स्वतंत्र न्यायव्यवस्था

- १) स्वतंत्र न्यायपालिका
  - १) सर्वोच्च न्यायालय
  - २) उच्च न्यायालय
  - ३) दुय्यम न्यायालये
  - ४) लोकपाल, लोकन्यायालय, ग्रामन्यायालय
  - ५) न्यायालयीन निर्णय
  - ६) न्यायालयीन स्वातंत्र्य व सक्रियता
- २) केंद्र व राज्य संबंध
- ३) घटक राज्य निर्मिती

१) स्वतंत्र न्यायपालिका

१) सर्वोच्च न्यायालय

- १) खालीलपैकी भारतीय संविधानाच्या कोणत्या अनुच्छेदाने भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाला स्वेच्छा अधिकारक्षेत्र (विवेकाधिकार) प्रदान केले आहे ?
    - १) अनुच्छेद १४१
    - २) अनुच्छेद १४२
    - ३) अनुच्छेद १३६
    - ४) अनुच्छेद २२६
  - 1) Which of the following article of Constitution of India has conferred Discretionary Jurisdiction to the Supreme Court of India ?
    - 1) Article 141
    - 2) Article 142
    - 3) Article 136
    - 4) Article 226
  - २) सर्वोच्च न्यायालयाचे अधिकार क्षेत्र :
    - a) कलम १२९
    - b) कलम १३४
    - c) कलम १३६
    - d) कलम १४३
    - i) परामर्शदायी अधिकार
    - ii) अभिलेख न्यायालय
    - iii) फौजदारी दाव्यासंदर्भात तरतूद
    - iv) खटला पुनर्निर्णयास घेण्याचा अधिकार
- पर्यायी उत्तरे :
(a)	(b)	(c)	(d)
१) (i)	(iv)	(ii)	(iii)
२) (ii)	(iii)	(iv)	(i)
३) (iii)	(ii)	(i)	(iv)
४) (iv)	(i)	(ii)	(iii)
- 2) Jurisdiction of the Supreme Court :
    - a) Article 129
    - b) Article 134
    - c) Article 136
    - d) Article 143
    - i) Consulting Rights
    - ii) Court of Records
    - iii) Provision in respect of criminal cases
    - iv) Right to decide cases again

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(iv)	(ii)	(iii)
2)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)
3)	(iii)	(ii)	(i)	(iv)
4)	(iv)	(i)	(ii)	(iii)

- ३) सर्वोच्च न्यायालयाला भारतीय संविधानाच्या कोणत्या अनुच्छेदानुसार स्वतःच्या निर्णयाचे व आदेशाचे पुनरावलोकन करण्याचा अधिकार आहे?
- १) अनुच्छेद १३०   २) अनुच्छेद १३२   ३) अनुच्छेद १३५   ४) अनुच्छेद १३७
- 3) Under which article of the Constitution of India does the Supreme Court have the power to review its own judgements and orders ?
- 1) Article 130   2) Article 132   3) Article 135   4) Article 137
- ४) खालीलपैकी कोणते विधान भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाबद्दल **सत्य** नाही ?
- १) भारतीय घटनेच्या कलम १२४ ते १४७ आणि भाग पाच मध्ये सर्वोच्च न्यायालयाच्या रचना व अधिकारांची माहिती दिली गेली आहे.
- २) २६ जानेवारी १९५० रोजी सर्वोच्च न्यायालयाचे उद्घाटन झाले आणि ते सध्याच्या इमारतीमध्ये १९५६ मध्ये हालविण्यात आले.
- ३) सर्वोच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश भारताचे राष्ट्रपती नियुक्त करतात.
- ४) सर्व विधाने सत्य आहेत.
- 4) Which of the following statement is not true about India's Supreme Court ?
- 1) Article 124 to 147 and part V of the Indian Constitution informs about the composition and powers of the Supreme Court.
- 2) The supreme court was inaugurated on January 26, 1950 and moved into the present building in 1956.
- 3) Judges of Supreme Court are appointed by the President of India.
- 4) All are true.
- ५) एखादी व्यक्ती सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीश पदी नियुक्तीस पात्र असणार नाही जो पर्यंत तो भारताचा नागरिक असणार नाही, आणि
- a) एखाद्या उच्च न्यायालयाचा अथवा दोन किंवा अधिक न्यायालयांची निदान सलग ५ वर्षे न्यायाधीश किंवा,
- b) एखाद्या उच्च न्यायालयाचा अथवा अशा दोन किंवा अधिक न्यायालयांचा निदान सलग १० वर्षे अधिवक्ता किंवा,
- c) राष्ट्रपतींच्या मते विख्यात विधीवेत्ता किंवा,
- d) तो जिल्हा व सत्र न्यायालयात सलग १५ वर्षे अधिवक्ता असावा.
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) पर्याय (b), (c) आणि (d) योग्य आहेत   २) पर्याय (a), (b) आणि (c) योग्य आहेत
- ३) पर्याय (a), (c) आणि (d) योग्य आहेत   ४) पर्याय (a), (b) आणि (d) योग्य आहेत

- 5) A person shall not be qualified for appointment as Judge of the Supreme Court unless he is a citizen of India and
- has been for last 5 yrs a Judge of a High Court or of two or more such Courts in succession, or
  - has been for at least 10 yrs an advocate of a High Court or of two or more such Courts of succession, or
  - is in the opinion of the President, a distinguished Jurists, or
  - has been Practicing in sessions court for at least 15 yrs.

Answer options :

- option (b), (c) and (d) are correct
  - option (a), (b) and (c) are correct
  - option (a), (c) and (d) are correct
  - option (a), (b) and (d) are correct
- ६) खालीलपैकी कोणाच्या अनुमोदनाने सर्वोच्च न्यायालय दिल्ली सोडून भारतातील इतर ठिकाणीसुद्धा चालविले जाऊ शकते ?
- भारताचे मुख्य न्यायमूर्ती
  - भारताचे पंतप्रधान
  - भारताचे राष्ट्रपती
  - वरीलपैकी कोणीही नाही
- 6) As per whose approval the Supreme Court can sit at any other place in India, other than Delhi :
- Chief Justice of India
  - The Prime Minister of India
  - The President of India
  - None of the above
- ७) भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांची संख्या वाढविण्याचा अधिकार ..... आहे.
- संसदेला
  - राष्ट्रपतींना
  - विधी आयोगाला
  - भारताचे सर्वोच्च न्यायाधीशांना
- 7) The power to increase the number of judges in the Supreme Court of India is vested in the .....
- Parliament
  - President
  - Law Commission
  - Chief Justice of India
- ८) भारताचे सर्वोच्च न्यायालय हे कायद्याच्या अथवा तथ्यविषयक प्रश्नाबाबत ..... राष्ट्रपतींना सल्ला देऊ शकतात.
- स्वतःहून
  - राष्ट्रपतींनी सल्ला मागितला तर
  - मूलभूत हक्कांच्या संदर्भातील मुद्दा असेल तर
  - देशाची एकता व अखंडतेला बाधा येईल असा मुद्दा असेल तर
- 8) The Supreme Court of India tenders advise to the President on matters of law or fact .....
- on its own initiative
  - only if the President seeks such advise
  - only if the matter is related to fundamental rights
  - only if the issue poses a threat te unity and integrity of the country
- ९) केंद्र आणि घटकराज्ये यांच्यातील वाद सोडविण्याचा सर्वोच्च न्यायालयाचा अधिकार त्याच्या खालीलपैकी कोणत्या अधिकार क्षेत्रांतर्गत येतो ?
- सल्लाविषयक अधिकारक्षेत्र
  - अपिलाचे अधिकारक्षेत्र
  - रिट/याचिका अर्जाचे अधिकारक्षेत्र
  - प्रारंभिक अधिकारक्षेत्र
- 9) The power of the Supreme Court of India to decide disputes between the centre and the states falls under its
- Advisory jurisdiction
  - Appellate jurisdiction
  - Writ jurisdiction
  - Original jurisdiction

- १०) कोणत्या न्यायालयाला कोर्ट ऑफ रेकॉर्ड म्हणतात ?
- १) जिल्हा न्यायालय
३) सर्वोच्च न्यायालय
- २) दिवाणी न्यायाधीश कनिष्ठ विभाग
४) वरील सर्व
- 10) Which court is called as court of record ?
- 1) District Court
3) Supreme Court
- 2) Civil judge junior division
4) All the above
- ११) खालीलपैकी कोणते विधान/विधाने सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांविषयी योग्य आहे/आहेत ?
- a) सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांची नियुक्ती भारताचे राष्ट्रपती करतात.
b) राष्ट्रपतींची मर्जी असेपर्यंत ते पदावर राहतात.
c) चौकशी शिवाय त्यांना निलंबित केले जाऊ शकते.
d) संसदीय प्रक्रियेनंतर काढलेल्या राष्ट्रपतींच्या आदेशानुसार, सिद्ध झालेल्या गैरवर्तन किंवा अकार्यक्षमतेच्या आधारावर त्यांना काढले जाऊ शकते.
- खाली दिलेल्या पर्यायातून योग्य उत्तर निवडा :
- १) (a), (b) आणि (c)   २) (a), (c) आणि (d)   ३) (a) आणि (c)   ४) (a) आणि (d)
- 11) Which of the following statement/ statements is/are correct about a judge of Supreme Court of India ?
- a) A judge of supreme court is appointed by the President of India.
b) He holds office during the pleasure of President.
c) He can be suspended without an inquiry.
d) He can be removed for proven misbehaviour or incapacity by a Presidential order passed after completing a Parliamentary procedure.
- Select the correct answer from the options given below :
- 1) (a), (b) and (c)   2) (a), (c) and (d)   3) (a) and (c)   4) (a) and (d)
- १२) भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांची संख्या वाढविण्याचा अधिकार ..... आहे.
- १) संसदेला
३) विधी आयोगाला
- २) राष्ट्रपतींना
४) भारताचे सर्वोच्च न्यायाधीशांना
- 12) The power to increase the number of judges in the Supreme Court of India is vested in the .....
- 1) Parliament
3) Law Commission
- 2) President
4) Chief Justice of India
- १३) भारताचे सर्वोच्च न्यायालय हे कायद्याच्या अथवा तथ्यविषयक प्रश्नाबाबत ..... राष्ट्रपतींना सल्ला देऊ शकतात.
- १) स्वतःहून
२) राष्ट्रपतींनी सल्ला मागितला तर
३) मूलभूत हक्कांच्या संदर्भातील मुद्दा असेल तर
४) देशाची एकता व अखंडतेला बाधा येईल असा मुद्दा असेल तर
- 13) The Supreme Court of India tenders advise to the President on matters of law or fact .....
- 1) on its own initiative
2) only if the President seeks such advise
3) only if the matter is related to fundamental rights
4) only if the issue poses a threat te unity and integrity of the country

- १४) खालीलपैकी कोणते विधान/विधाने खरे आहे/आहेत ?
- अ) सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांचे वेतन आणि भत्ते हे विधीमंडळाच्या मताच्या अधीन नाहीत.
- ब) सर्वोच्च न्यायालय आणि उच्च न्यायालयाला त्यांच्या अवमानाबद्दल कोणत्याही व्यक्तीस शिक्षा करण्याचा अधिकार आहे.
- क) कलम १२२ सर्वोच्च न्यायालयाच्या निवृत्त न्यायाधीशाला भारतातील कोणत्याही न्यायालयात वकिली करण्यास मनाई करते.
- ड) सर्वोच्च न्यायालयाला कलम १४५ अन्वये नियम बनविण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ आणि ब खरे आहेत. २) फक्त क खरे आहे.
- ३) फक्त अ, ब आणि ड खरे आहेत. ४) फक्त ड खरे आहे.

- 14) Which of the following statements is/are true ?

- a) The salaries and allowances of the Judges of the Supreme Court are not subject to vote of Legislature.
- b) The Supreme Court and High Court have power to punish any person for its contempt.
- c) Article 122 prohibits a retired Judge of the Supreme Court to appeal and plead as an Advocate in any court in India.
- d) Power of the Supreme Court to make rules are given under Article 145.

Answer options :

- 1) Only a and b are true 2) Only c is true
- 3) Only a, b and d are true 4) Only d is true

२) उच्च न्यायालय

- १) खालीलपैकी कोणत्या कलमाद्वारे उच्च न्यायालयास त्यांना कनिष्ठ असलेल्या न्यायालयांवर देखरेखीचा अधिकार दिला आहे ?
- अ) कलम ३२ ब) कलम १३६ क) कलम २२७ ड) कलम २२६
- वरीलपैकी कोणते/ती विधान/विधाने बरोबर आहे/त ?
- १) फक्त अ आणि ब २) फक्त ब आणि ड ३) फक्त क ४) फक्त ड
- 1) Which of the following articles confers upon High Court the power of superintendence over the courts subordinate to it ?
- a) Article 32 b) Article 136 c) Article 227 d) Article 226
- Which of the statements given above is/are correct ?
- 1) Only a and b 2) Only b and d 3) Only c 4) Only d

- २) खालील दोन विधानांचे अवलोकन करा :
- a) प्रत्येक राज्यासाठी एक उच्च न्यायालय आहेत.
- b) प्रत्येक न्यायालय हे अभिलेख न्यायालय असेल आणि आपल्या अवमानाबद्दल शिक्षा करण्याचा अधिकारासह अशा न्यायालयाचे सर्व अधिकार असतील.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) विधान अचूक आहे पण (b) चूक आहे. २) (a) आणि (b)दोन्ही विधाने अचूक आहेत.
- ३) विधान (b) हे (a) विधानाशी संबंधित नाही. ४) दोन्ही विधाने चूक आहेत.

2) Analyse the following two statements :

a) There shall be a High Court for each state. ;

b) Every High Court shall be a Court of records and Shall have all powers of such a court including the power to punish for contempt of itself.

Answer options :

1) (a) is correct but (b) is incorrect.

2) (a) and (b) both statements are correct.

3) (b) is not related to (a).

4) Both the statements are incorrect.

३) उच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशपदी नियुक्ती होण्यासाठी पात्रतेचे निकष खालीलप्रमाणे आहेत :

a) त्याने वयाची ३५ वर्षे पूर्ण केली असली पाहिजे.

b) ती व्यक्ती भारताच्या प्रादेशिक क्षेत्रात दहा वर्षे न्यायिक पदावर असली पाहिजे.

किंवा

c) ती व्यक्ती उच्च न्यायालयात दहा वर्षे वकिली करित असलेली पाहिजे.

किंवा

d) राष्ट्रपतीच्या मते ती व्यक्ती प्रसिद्ध कायदेतज्ज्ञ असावी.

पर्यायी उत्तरे :

१) (a), (b) किंवा (d)

२) (a), (c) किंवा (d)

३) (b) किंवा (c)

४) (b) किंवा (d)

3) A person to be appointed as a judge of a High Court, should have following qualifications :

a) He should have completed the age of 35 years.

b) He should have held a judicial office in the territory of India for ten years.

OR

c) He should have been an advocate of a High Court for ten years.

OR

d) He should be a distinguished jurist in the opinion of the President.

Answer options :

1) (a), (b) or (d)

2) (a), (c) or (d)

3) (b) or (c)

4) (b) or (d)

४) उच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांना पदावरून दूर करण्याचा अधिकार कोणाला आहे ?

अ) राज्याचा राज्यपाल

ब) मुख्यमंत्री

क) महाभियोगाद्वारे राष्ट्रपतींना

ड) महाभियोगाद्वारे राज्यपालांना

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त अ व ब

२) फक्त ब व क

३) फक्त क

४) फक्त ड

4) Who has the right to remove the Judges of High Court from their post?

a) Governor of the State

b) Chief Minister

c) President through the process of impeachment

d) Governor through the process of impeachment

Answer options :

1) a and ba only

2) b and c only

3) c only

4) d only

- ५) भूसंपादन, पुनर्वसन आणि पुनर्वसन कायदा, २०१३ मधील वाजवी नुकसानभरपाई आणि पारदर्शकतेचा अधिकार, ज्याच्या संदर्भात जिल्हाधिकारी किंवा प्राधिकरणास अधिकार प्राप्त आहेत त्या संदर्भात भूसंपादनाशी संबंधित कोणत्याही विवादाचे निराकरण करण्याचे अधिकार क्षेत्र असलेले योग्य न्यायिक प्राधिकरण करेल. असे न्यायिक प्राधिकरण म्हणजे .....
- १) जिल्हा न्यायालयाचे वरिष्ठ विभागीय न्यायाधीश.
  - २) जिल्हा न्यायालयाच्या कनिष्ठ विभागीय न्यायाधीशांना वरिष्ठ जिल्हा न्यायाधीशांच्या अधिकारक्षेत्राच्या अधीन मनाई आदेश देण्याचा अधिकार आहे.
  - ३) मा. उच्च न्यायालय किंवा मा. सर्वोच्च न्यायालय
  - ४) वरीलपैकी काहीही नाही
- 5) The appropriate judicial authority having the jurisdiction to entertain any dispute relating to land acquisition in respect of which the Collector or the Authority is empowered by or under the Right to Fair Compensation and Transparency in Land Acquisition, Rehabilitation and Resettlement Act, 2013, shall be .....
- 1) Senior Division Judge of the District Court .
  - 2) Junior Division Judge of the District Court having the power to grant injunction subject to jurisdiction by the Senior District Judge
  - 3) Hon. High Court or Hon. Supreme Court
  - 4) None of the above
- ६) न्यायालय देशविरोधी अपराधांची दखल फक्त ..... च्या पूर्व संमतीने घेऊ शकते.
- १) सर्वोच्च न्यायालय
  - २) उच्च न्यायालय
  - ३) निःपक्ष सल्लागार (अॅमिक्स कुरिया)
  - ४) वरीलपैकी कोणतेही नाही
- 6) The court can take cognizance of the offence against the State only with the previous sanction of.....
- 1) The Supreme Court
  - 2) The High Court
  - 3) Amicus Curiae
  - 4) None of the above
- ७) सर्वसाधारणपणे, राज्याच्या उच्च न्यायालयामध्ये मुख्य न्यायाधीश आणि ..... समावेश असतो.
- १) इतर नऊ न्यायाधीशांचा
  - २) राज्यपाल ठरविले इतके इतर न्यायाधीशांचा
  - ३) संसद ठरविले इतके इतर न्यायाधीशांचा
  - ४) राष्ट्रपती ठरविले इतके इतर न्यायाधीशांचा
- 7) Generally, the High Court of a State consists of a Chief Justice and
- 1) nine other Judges
  - 2) such other Judges as may be determined by the Governor
  - 3) such other Judges as may be determined by the Parliament
  - 4) such other Judges as may be determined by the President

३) दुय्यम न्यायालये व न्यायालयीन कामकाज

- १) शिर्षस्थानी ते तळस्थानी या क्रमाने खालील न्यायालयांचा योग्य क्रम कोणता आहे ?
- a) महानगर दंडाधिकारी
  - b) सहाय्यक सत्र न्यायाधीश
  - c) उच्च न्यायालय
  - d) मुख्य न्यायदंडाधिकारी
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) (c), (d), (b), (a)
  - २) (c), (b), (d), (a)
  - ३) (a), (b), (c), (d)
  - ४) (b), (c), (a), (d)

1) Which is the proper sequence of the court from top to bottom ?

- a) Metropolitan Magistrate   b) Assistant Sessions Judge
c) High Court   d) Chief Judicial Magistrate

Answer options :

- 1) (c), (d), (b), (a)   2) (c), (b), (d), (a)   3) (a), (b), (c), (d)   4) (b), (c), (a), (d)

२) जिल्हा न्यायाधीशांच्या बाबतीत खालील विधाने विचारात घ्या :

- a) जिल्हा न्यायाधीशांची नियुक्ती उच्च न्यायालयाच्या मुख्य न्यायाधीशांकडून केली जाते.
b) जिल्हा न्यायाधीशांची बदली करण्याचा अधिकार मुख्यमंत्र्यांना आहे.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने बरोबर आहे/त ?

- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) (a) आणि (b)   ४) दोन्हीही नाही

2) Consider the following statements regarding District Judges :

- a) The appointment of District Judge is made by Chief Justice of High Court.
b) The Chief Minister has the authority to transfer the District Judge.

Which of the statements/s given above is/ are correct?

- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) (a) and (b)   4) Neither (a) nor (b)

३) सत्र न्यायालयाच्या न्यायाधिकाची नेमणूक कोण करते ?

- १) राज्याचा राज्यपाल   २) राज्याचे मुख्यमंत्री   ३) उच्च न्यायालय   ४) वरीलपैकी नाही

3) Who appoints the judge of Session Court ?

- 1) The Governor of the State   2) The Chief Minister of the State
3) The High Court   4) None of the above

४) प्रत्येक सत्र न्यायालय, ... ने नियुक्त करावयाचा अशा न्यायाधीशाच्या अध्यक्षतेखाली असेल.

- १) सर्वोच्च न्यायालय   २) उच्च न्यायालय   ३) महानगर न्यायालय   ४) राज्यपाल

4) Every Court of Session shall be presided over by a judge, to be appointed by the .....

- 1) Supreme Court   2) High Court   3) Metropolitan Court   4) Governor of the State

५) भारतीय पुरावा अधिनियम, १८७२ च्या तरतुदीनुसार कोर्टाच्या व्याख्येमध्ये कशाचा अंतर्भाव होत नाही ?

- १) एखादी व्यक्ती जिला कायदाने पुरावा घेण्याचे अधिकार दिले आहेत   २) विशेष कार्यकारी दंडाधिकारी
३) लवाद   ४) जिल्हा न्यायाधीश

5) Who is not included within the definition of "Court" according to the provisions of "The Indian Evidence Act 1872" ?

- 1) Person legally authorised to take evidence   2) Special executive magistrate
3) Arbitrator   4) District Judge

६) भारतीय साक्षीपुरावा कायदा अधिनियमातील तरतुदी ..... मधील न्यायिक कार्यवाहींना लागू आहे.

- अ) दिवाणी न्यायालये   ब) फौजदारी न्यायालये   क) लष्करी न्यायालये   ड) लवाद

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ आणि ड   २) फक्त अ, ब आणि ड   ३) फक्त ब   ४) वरीलपैकी सर्व

- 6) Provisions of the Indian Evidence Act apply to Judicial Proceedings before
a) Civil Courts   b) Criminal Courts   c) Court Martial   d) Arbitrator
Answer Options :
1) Only a and d   2) Only a, b and c   3) Only b   4) All of the above
- ७) फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३ कलम १७४(३) अन्वये जिल्हा न्यायदंडाधिकारी ..... कारणांकरिता प्रेताचे पोस्टमार्टम शल्यचिकीत्सक किंवा शासन नियुक्त वैद्यकीय अधिकाऱ्यांकडून सक्तीचे करतो.
१) ३   २) ५   ३) ४   ४) ६
- 7) According to Section 174(3) of the Criminal Procedure Code, 1973, there are reasons for which the District Magistrate shall forward the body, with a view to it being examined by civil surgeon or medical officer appointed by the State Government.
1) 3   2) 5   3) 4   4) 6
- ८) एखाद्या आरोपाच्या संदर्भात अधिकार क्षेत्राचा वापर करणारा दंडाधिकारी की ज्यास फक्त दुसऱ्या न्यायालयात खटला चालवण्याचा अधिकार आहे, त्यास ..... म्हणतात.
१) कार्यकारी दंडाधिकारी   २) न्यायाधीश नाही
३) जिल्हा दंडाधिकारी म्हणून संबोधित   ४) वरीलपैकी काहीही नाही
- 8) A magistrate exercising jurisdiction in respect of a charge on which he has power only to commit for trial to another court, is .....
1) called as executive magistrate   2) not a judge
3) called as district magistrate   4) none of the above
- ९) कोणत्याही न्यायालयाने कोणताही खटला किंवा मुद्द्याचा खटला चालवणार नाही ज्यामध्ये समान पक्षकारांमधील पूर्वीच्या खटल्यामध्ये थेट आणि महत्त्वपूर्णपणे प्रकरण आहे:
१) res ipsa loquitur   २) res judicata   ३) ipso facto   ४) actus reus
- 9) No court shall try any suit or issue in which the matter directly and substantially in issue has been directly and substantially in issue in a former suit between the same parties is called :
1) res ipsa loquitur   2) res judicata   3) ipso facto   4) actus reus
- १०) विहित कालावधीनंतर कोणतेही अपील स्वीकारले जाऊ शकते, जर अपीलकर्त्याने न्यायालयाचे समाधान केले की:
१) तो अतिरिक्त कोर्ट फी स्टॅम्प भरण्यास तयार आहे.
२) अपीलला प्राधान्य न देण्यामागे त्याच्याकडे पुरेसे कारण होते.
३) (१) आणि (२) वर.
४) वरीलपैकी काहीही नाही.
- 10) Any appeal may be admitted after the prescribed period, if the appellant satisfies the court that :
1) he is ready to pay additional court fee stamps.
2) he had sufficient cause for not preferring the appeal.
3) (1) and (2) above.
4) none of the above.

- ११) खालीलपैकी कोणते गृहीत/प्रस्ताव योग्य आहे ?
- १) न्यायिक कृती करताना न्यायाधीशाने केलेला कोणताही गुन्हा नाही.
  - २) कायद्याने न्याय्य असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने केलेला कोणताही गुन्हा नाही.
  - ३) कोणत्याही व्यक्तीने अपघाताने केलेला कोणताही गुन्हा नाही.
  - ४) वरील सर्व.
- 11) Which of the following proposition is correct ?
- 1) Nothing is an offence which is done by a judge when acting judicially.
  - 2) Nothing is an offence which is done by any person who is justified by law.
  - 3) Nothing is an offence which is done by any person by accident.
  - 4) All the above.

४) न्यायाधिकरण, लवाद, लोकपाल, लोकन्यायालय, ग्रामन्यायालय

- १) खालील विधानाचे अवलोकन करावे.
- a) जमाती प्रमाणपत्र पडताळणी समितीस दिवाणी न्यायालयाचा अधिकार आहे.
  - b) महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास प्रवर्ग जातीचे प्रमाणपत्र (देण्याचे व त्याच्या पडताळणीचे विनियमन) अधिनियम, २००० यातील तरतुदीविरुद्ध कोणत्याही दिवाणी न्यायालयास निर्णय घेण्याची अधिकारिता असत नाही. यापैकी कोणते विधान खरे आहे ?

पर्यायी उत्तरे :

- १) a व b दोन्हीही खरे
  - २) फक्त a खरे
  - ३) फक्त b खरे
  - ४) a व b दोन्हीही खरे नाही
- 1) Observe the following statement.
- a) The Tribal Certificate Verification Committee has jurisdiction over a civil court.
  - b) No Civil Court shall have jurisdiction against the provisions of Maharashtra Scheduled Castes, Scheduled Tribes, Exempt Castes, Nomadic Tribes, Other Backward Classes Certificate (Regulation of Issuance and Verification thereof) Act, 2000. Which of these statements is true?

Answer Options :

- 1) Both a and b are true
- 2) Only a is true
- 3) Only b is true
- 4) Both a and b are true

५) न्यायालयीन पुनर्विलोकन व न्यायालयीन निर्णय

- १) 'न्यायालयीन पुनर्विलोकनाबाबत' खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर नाही ?
- १) भारतीय संविधानाने न्यायालयीन पुनर्विलोकन पद्धतीचे स्पष्ट वर्णन केलेले नाही.
  - २) भारतात न्यायालयीन पुनर्विलोकन हे 'कायद्याने घालून दिलेल्या पद्धती' या तत्त्वाद्वारे संचालित आहे.
  - ३) न्यायालयीन पुनर्विलोकन हे संविधानाच्या ९ व्या परिशिष्टात समाविष्ट केलेल्या कायद्यांना लागू होऊ शकत नाही.
  - ४) न्यायालयीन पुनर्विलोकनामुळे निर्माण झालेल्या अडथळ्यांना पार करण्यासाठी संसद कायदे आणि दुरुस्त्या मंजूर करू शकत नाही.
- 1) Which of the following statements about 'Judicial Review' is not correct ?
- 1) The Constitution of India does not clearly describe the system of Judicial Review.
  - 2) Judicial Review in India is governed by the principle 'Procedure Established by Law'.
  - 3) Judicial Review cannot be applied in respect of laws incorporated in the 9th Schedule of the Constitution.
  - 4) The Parliament cannot pass laws and amendments for overriding the hurdles created by Judicial Review.

- २) खालीलपैकी कोणत्या केस मध्ये सर्वोच्च न्यायालयाने जीविताच्या हक्कात उपजीविकेच्या अधिकाराचा समावेश होतो असे म्हटले आहे ?
अ) ओल्गा टेलिस   ब) मनेका गांधी   क) बेनेट आणि कोलमन   ड) ए. एच. वाडिया
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/विधाने बरोबर आहे/त ?
१) फक्त अ   २) फक्त ब आणि क   ३) फक्त ब, क आणि ड   ४) फक्त ब
- 2) In which case, the Supreme Court held that, right to life includes the right to livelihood also ?
a) Olga Tellis   b) Maneka Gandhi
c) Bennett and Coleman   d) A. H. Wadia
Which of the statements given above is/are correct ?
1) Only a   2) Only b and c   3) Only b, c and d   4) Only b
- ३) कलम २०(३) स्वतः विरुद्ध साक्षीदार होण्याच्या सक्ती पासून संरक्षण प्रदान करते. खालीलपैकी कोणत्या प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने "साक्षीदार असणे" या वाक्यांशाचा अर्थ लावला आहे ?
१) एम.पी. जैन वि. बिहार राज्य   २) एम.पी. शर्मा वि. सतिश चंद्रा
३) व्ही.एस. सागर वि. सरिथा   ४) सतिश चंद्रा वि. आरती शर्मा
- 3) Article 20(3) provides protection against the compulsion to be witness against himself. In which of the following cases did the Supreme Court interpret the phrase "to be a witness" ?
1) MP. Jain vs. State of Bihar   2) MP. Sharma vs. Satish Chandra
3) V.S. Sagar vs. Saritha   4) Satish Chandra vs. Arti Sharma
- ४) खालीलपैकी कोणत्या प्रकरणात असे मानले गेले आहे की, केवळ बेकायदेशीर कैदेतून एखाद्या व्यक्तीची सुटका करण्यासाठीच नव्हेतर कैद्यांना अमानुष आणि रानटी वागणुकी पासून संरक्षण देण्यासाठी देखील हेबियस कॉर्पस रिट जारी केली जाऊ शकते ?
१) सलील बत्रा वि. दिल्ली प्रशासन   २) साहील बत्रा वि. मेरठ प्रशासन
३) सचिन बत्रा वि. दिल्ली पब्लिक प्रशासन   ४) सुनील बत्रा वि. दिल्ली प्रशासन
- 4) In which of the following cases has it been held that the writ of Habeas Corpus can be issued not only for releasing a person from illegal detention but also for protecting prisoners from inhuman and barbarous treatment ?
1) Salil Batra vs. Delhi Administration   2) Sahil Batra vs. Meerut Administration
3) Sachin Batra vs. Delhi Public Administration   4) Sunil Batra vs. Delhi Administration
- ५) "डी. के. बसू वि. पश्चिम बंगाल राज्य' यामध्ये अटके बाबत सर्वोच्च न्यायालयाने निर्देश दिले आहेत :
अ) पोलीस अधिकाऱ्याने आरोपीस दिसेल अशाप्रकारे स्वतःचे नाव, हुद्दा लिहिलेली पट्टी गणवेशावर परिधान करावी.
ब) अटकेच्या वेळीच अटक पंचनामा करून घ्यावा व त्यावर पंच साक्षीदारांच्या सहा घ्याव्यात.
क) अटके दरम्यान अटक पंचनाम्यावर आरोपीची स्वाक्षरी असण्याची आवश्यकता नाही.
ड) अटक आरोपीस चौकशीच्या कालावधीत ठरावीक वेळी त्याचे वकिलास भेटण्याची परवानगी द्यावी.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/विधाने बरोबर आहे/त ?
१) फक्त   २) फक्त अ आणि ब   ३) फक्त अ, ब आणि क   ४) फक्त अ, ब आणि ड
- 5) In 'D.K. Basu vs. State of West Bengal' the directions of the Supreme Court regarding arrest :
a) Police person should carry accurate, visible and clear identification tags with designation.
b) Prepare memo of arrest at the time of arrest and attested by witnesses panchas.
c) While carrying out arrest memo there is no need to be countersigned by the arrestee on arrest memo.
d) The arrestee may be permitted to meet his lawyer during interrogation though not throughout.
Which of the statements given above is/are correct ?
1) Only a   2) Only a and b   3) Only a, b and c   4) Only a, b and d

- ६) अँसिड हल्ल्यात गुन्हाची गंभीरता व बळीची विद्रूपता लक्षात घेऊन मा. सर्वोच्च न्यायालयाने निर्णय देताना भारतीय दंड संहिता, १८६० च्या कलम ३०७ चा वापर खालील खटल्यामध्ये केला आहे :
- १) सचिन जोशी विरुद्ध पश्चिम बंगाल राज्य   २) सचिन राव विरुद्ध हरियाणा राज्य
३) सचिन जाना विरुद्ध पश्चिम बंगाल राज्य   ४) वरीलपैकी कोणतेही नाही
- ६) Considering the gravity of acid attack causing disfigurement of victim, the Supreme Court has applied Section 307 of the Indian Penal Code, 1860 in the following cases :
- 1) Sachin Joshi vs, State of West Bengal   2) Sachin Rao vs. State of Haryana
3) Sachin Jana vs. State of West Bengal   4) None of the above
- ७) खालीलपैकी कोणत्या प्रकरणात न्यायालयाने आपले अधिकार क्षेत्र वापरले, आणि कैद्याने लिहिलेले पत्र याचिका म्हणून मानले गेले. मा. न्यायालयाने असे नमूद केले की, तांत्रिकता न्यायालयाला व्यक्तींच्या नागरी स्वातंत्र्याचे संरक्षण करण्यापासून रोखू शकत नाही.
- १) सुनील बत्रा वि दिल्ली प्रशासन   २) सलील चौधरी वि युनियन ऑफ इंडिया
३) अब्दुल सत्तार वि केरळ राज्य   ४) वरीलपैकी काहीही नाही
- ७) In which of the following cases did the court exercise its epistolary jurisdiction, and a letter written by a prisoner was treated as a petition. Court stated that the technicalities cannot stop the court from protecting the civil liberties of the individuals.
- 1) Sunil Batra vs Delhi Administration   2) Salil Chaudhari vs Union of India
3) Abdul Sattar vs State of Kerala   4) None of the above
- ८) एस. आर. बोम्मई विरुद्ध भारत सरकार या खटल्या सर्वोच्च न्यायालयाने पुढीलपैकी कोणती भूमिका घेतली ?
- १) राज्य सरकारचे बहुमत विधान सभेत तपासले गेले पाहिजे.
२) अनुच्छेद ३५६ लागू करण्यापूर्वी मुख्यमंत्र्यांचा सल्ला घेण्यात आला पाहिजे.
३) राज्यपालांना नकाराधिकार दिला गेला पाहिजे.
४) राज्यांना त्यांनी गोळा केलेल्या करातून मोठा वाटा दिला गेला पाहिजे.
- ८) What did the Supreme Court hold in the S.R. Bommai Vs. Union of India case ?
- 1) Majority of the State Government should be tested and proved on the floor of the House.
2) The Chief Minister should be consulted before imposing Article 356.
3) Veto power should be given to the Governor.
4) States should get a bigger share of the taxes collected by them.
- ९) मूलभूत अधिकारांचे उल्लंघन झाल्यास कोणत्या न्यायालयाला निर्देश जारी करण्याचा अधिकार असेल ?
- १) जिल्हा न्यायालय   २) उच्च न्यायालय   ३) विशेष न्यायाधिकरण   ४) सर्वोच्च न्यायालय
- ९) Which Court shall have power to issue directions in case of violation of fundamental rights ?
- 1) District Court   2) High Court   3) Special Tribunal   4) Supreme Court
- १०) मूलभूत हक्कांचा संरक्षक खालीलपैकी कोण आहे ?
- १) विधिमंडळ   २) कार्यकारी मंडळ   ३) राजकीय पक्ष   ४) न्यायपालिका
- 10) Who among the following is the guardian of fundamental rights?
- 1) Legislature   2) Executive   3) Political Parties   4) Judiciary

- ११) सर्वोच्च न्यायालयाने मोफत शिक्षणाचा अधिकार हा कोणत्या अधिकारात समावेश केला आहे ?
- १) जगण्याचा अधिकार (Right to Life)
  - २) शोषणा विरुद्धचा अधिकार (Right against Exploitation)
  - ३) भाषण स्वातंत्र्याचा अधिकार (Right to Freedom of Speech)
  - ४) सांस्कृतिक व शैक्षणिक अधिकार (Cultural and Educational Rights)
- 11) The right to free education has been included in which right by the Supreme Court?
- 1) Right to Life
  - 2) Right against Exploitation
  - 3) Right to Freedom of Speech
  - 4) Cultural and Educational Rights

६) न्यायालयीन स्वातंत्र्य व सक्रियता

- १) "ज्या न्यायालयीन कृतीने कार्यकारी आणि कायदे मंडळाच्या क्षेत्रामध्ये अतिक्रमण होते अशी कृती म्हणजे न्यायालयीन सक्रियता अशी न्यायालयीन सक्रियतेची व्याख्या करता येईल" असे कोणी म्हटले आहे ?
- १) पी. बी. सावंत
  - २) जे. एस. वर्मा
  - ३) एस. सी. कश्यप
  - ४) उपेंद्र बक्षी
- 1) Who said "Judicial activism may be defined as the action of the judiciary which tends to encroach on legislative and executive fields" ?
- 1) P. B. Sawant
  - 2) J. S. Verma
  - 3) S. C. Kashyap
  - 4) Upendra Baxi
- २) न्यायालय देशविरोधी अपराधांची दखल फक्त ..... च्या पूर्व संमतीने घेऊ शकते.
- १) सर्वोच्च न्यायालय
  - २) उच्च न्यायालय
  - ३) निःपक्ष सल्लागार (अॅमिक्स कुरिया)
  - ४) वरीलपैकी कोणतेही नाही
- 2) The court can take cognizance of the offence against the State only with the previous sanction of.....
- 1) The Supreme Court
  - 2) The High Court
  - 3) Amicus Curiae
  - 4) None of the above
- ३) खालील विधानांचे अवलोकन करा.
- विधान I :** सार्वजनिक हित याचिका (जनहित याचिका) म्हणजे गरीब, कमकुवत व सामाजिक किंवा आर्थिक पार्श्वभूमी मुळे प्रतिकूल स्थितीत असलेल्या लोकांच्या मूलभूत आणि इतर कायदेशीर अधिकारांच्या अंमलबजावणीसाठी आहे.
- विधान II :** अशी याचिका फक्त सार्वजनिक हक्कांच्या आणि राष्ट्रा प्रती अधिकार निवारण्यासाठी केली जाऊ शकते.
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) विधान I बरोबर आणि II चूक आहे.
  - २) विधान II बरोबर आणि I चूक आहे.
  - ३) दोन्ही विधाने बरोबर आहेत.
  - ४) दोन्ही विधाने चूक आहेत.
- 3) Consider the following statements :
- Statement I :** Public Interest Litigation is meant for enforcement of Fundamental Rights of the people who are poor, weak and in socially and economically disadvantageous position.
- Statement II :** Such litigation can be initiated only for redressal of enforcement of Public Rights and power towards the nation.
- Answer options :**
- 1) Statement I is correct and II is incorrect
  - 2) Statement II is correct and I is incorrect
  - 3) Both the statements are correct
  - 4) Both the statements are incorrect

२) केंद्र व राज्य संबंध

- १) भारतातील संघराज्य व्यवस्था
- २) केंद्र-राज्य वैधानिक संबंध
- ३) केंद्र-राज्य प्रशासकीय संबंध
- ४) केंद्र-राज्य आर्थिक संबंध
- ५) विभागीय परिषद व आंतर-राज्य परिषद
- ६) केंद्र-राज्य संबंधाबाबतचे आयोग

१) भारतातील संघराज्य व्यवस्था

- १) भारतीय संघराज्याचे स्वरूप खालीलपैकी कशाप्रकारे आहे ?
  - १) एकात्म तसेच प्रबळ केंद्रीकरणात्मक
  - २) घटक राज्यांना अधिक स्वायत्तता देणारे
  - ३) केंद्राकर्षी प्रवृत्तीचे संघराज्य
  - ४) संघराज्यासाठी स्वतंत्र न्यायव्यवस्था असणारे
- 1) Which of the following is the structure of Indian Union?
  - 1) Unitary as well as strong centralization
  - 2) Giving more autonomy to the component states
  - 3) A federal state with centripetal tendencies
  - 4) Having an independent judiciary for the federal state
- २) भारतीय संविधानाच्या वैशिष्ट्यांपैकी, संघराज्याच्या तत्वाशी पुढीलपैकी कोणती वैशिष्ट्ये सुसंगत नाहीत ?
  - अ) सर्व घटक राज्यांसाठी एक संविधान
  - ब) एकल नागरिकत्व
  - क) केंद्राला अधिक कायदे निर्मितीचे अधिकार
  - ड) केंद्राद्वारे राज्यपालांची नेमणूक
  - इ) घटकराज्याचे कायदे निर्मितीचे अधिकार केंद्र उल्लंघन / अतिक्रमण करू शकत नाही.

पर्यायी उत्तरे :

  - १) अ, ब, क, ड, इ
  - २) अ, ब, क, ड
  - ३) अ, क, ड
  - ४) ब, क, इ
- 2) Which of the following features of the Indian Constitution are inconsistent with the Federal principle?
  - a) One Constitution for the States
  - b) Single citizenship
  - c) More legislative power to the Centre
  - d) Appointment of Governor by the Centre
  - e) States field of legislation cannot be invaded by the Centre

Answer Options :

  - 1) a, b, c, d, e
  - 2) a, b, c, d
  - 3) a, c, d
  - 4) b, c, e

- ३) भारतीय संविधानाच्या वैशिष्ट्यांपैकी, संघराज्याच्या तत्वाशी पुढीलपैकी कोणते वैशिष्ट्य सुसंगत नाही ?
  - १) सर्व घटक राज्यांसाठी एक संविधान
  - २) एकल नागरिकत्व
  - ३) केंद्राद्वारे राज्यपालांची नेमणूक
  - ४) केंद्रीय सत्ता घटकराज्यांच्या कायदे निर्मितीच्या अधिकाराचे उल्लंघन करू शकत नाही.

- 3) Which of the following features of the Indian Constitution is inconsistent with the Federal principle?
- 1) One Constitution for the States
  - 2) Single citizenship
  - 3) Appointment of Governor by the Centre
  - 4) States field of legislation cannot be invaded by the Centre

४) भारतातील संघराज्य व्यवस्थेच्या संदर्भात, खालील कोणती वैशिष्ट्ये योग्य आहेत ?

- a) संविधानाची सर्वोच्चता
- b) केंद्र व राज्य सरकारांमध्ये सत्तेची विभागणी
- c) स्वतंत्र न्यायव्यवस्थेचे अस्तित्व
- d) केंद्रीय मंत्रिमंडळाची सर्वोच्चता

खालील दिलेल्या संकेतातून योग्य उत्तर निवडा :

- १) (a), (b) आणि (d)   २) (b) आणि (c) फक्त   ३) (b), (c) आणि (d)   ४) (a), (b) आणि (c)

4) In the context of Federal system in India, which of the following characteristics are correct ?

- a) Supremacy of the Constitution.
- b) Division of powers between Union and the State Governments.
- c) Existence of an independent judiciary.
- d) Supremacy of the Union Cabinet.

Select the correct answer from the codes given below :

- 1) (a), (b) and (d)   2) (b) and (c) only   3) (b), (c) and (d)   4) (a), (b) and (c)

५) खालील विधाने विचारात घ्या.

- a) ज्याप्रमाणे अमेरिकेच्या आणि स्वित्झर्लंडच्या राज्यघटनेत राज्यांचा महासंघ असल्याचा औपचारिक उल्लेख आहे. तसा भारत हा महासंघही नाही आणि दक्षिण आफ्रिका, जर्मनी अथवा ऑस्ट्रेलिया सारखा संघराज्यही नाही.
- b) भारत हे एक वेगळ्या प्रकारचे संघीय (Union) अथवा संयुक्त राज्य (composite state) आहे. त्याने संघराज्यात्मक पद्धती असूनही राष्ट्राचे हितसंबंध सर्वश्रेष्ठ असले पाहिजे हे तत्त्व जपले आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान (a) बरोबर   २) विधान (b) बरोबर   ३) दोन्हीही विधाने बरोबर   ४) दोन्हीही विधाने चुकीची

5) Consider the following statements.

- a) India is neither a confederation of states as formally mentioned in the Constitution of the USA and Switzerland nor is a federation like that of South Africa, Germany or Australia.
- b) India is a Union or composite state of a novel type. It enshrines the principle that in spite of federalism the national interest ought to be paramount.

Answer Options :

- 1) Statement (a) is correct
- 2) Statement (b) is correct
- 3) Both the statements are correct
- 4) Both the statements are false

६) एम. व्ही. पायली यांच्या मतानुसार, भारतात लोकशाहीचा पाया बनविणारी संविधानांत अंतर्भूत असलेली मूलभूत तत्त्वे कोणती आहेत ?

- a) कॅबिनेट सरकार
- b) संघराज्यवाद
- c) न्यायालयीन स्वतंत्रता
- d) धर्मनिरपेक्षता
- e) राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (b),(c),(d),(e)   २) फक्त (c),(d),(e),(a)   ३) फक्त (b),(c),(d)   ४) वरील सर्व

- २) भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद - ३५६ अनुसार घटक राज्यातील घटनात्मक यंत्रणा कोलमडून पडण्याच्या कारणास्तव राज्यातील राष्ट्रपती राजवट खालीलपैकी कोणत्या परिस्थितीत/कारणास्तव एक वर्षापेक्षा जास्त काळ चालू ठेवता येऊ शकते ?
- a) संबंधित राज्याच्या राज्यपालांनी राज्यात राष्ट्रपती राजवट चालू ठेवणे आवश्यक आहे असे राष्ट्रपतीस लेखी कळविले तर
- b) केंद्रीय कॅबिनेटने राष्ट्रपती राजवट चालू ठेवणे आवश्यक आहे असे राष्ट्रपतीस लेखी कळविले तर.
- c) संबंधित राज्यात कांही अडचणीमुळे विधान सभेच्या सार्वत्रिक निवडणुका येथे अवघड आहे असे निर्वाचन आयोगाने प्रमाणित केले तर,
- d) केवळ राष्ट्रीय आणीबाणी चालू असेल तर

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a), (c) आणि (d)   २) (b) आणि (c)   ३) (c) आणि (d)   ४) केवळ (d)
- 2) According to the Article - 356 of the Indian Constitution the proclamation of Presidents rule in case of failure of the Constitutional machinery in a state can be extended beyond one year on which of the following ground/s ?.
- a) If the Governor of the concerned state gives in writing to the President that it is necessary to continue with the President's rule.
- b) If the Union Cabinet gives in writing to the President that it is necessary to continue with the President's rule.
- c) If the Election Commission certifies that the general elections to the legislative assembly of the concerned state cannot be hold on account of difficulties.
- d) Only if a proclamation of national emergency is in operation.

Answer Options :

- 1) (a), (c) and (d)   2) (b) and (c)   3) (c) and (d)   4) (d) only

२) केंद्र-राज्य वैधानिक संबंध

- १) भारतीय संविधानाच्या कोणत्या भाग आणि कलमात केंद्र-राज्य वैधानिक संबंधांचा उल्लेख आहे ?
- १) भाग - XI (कलम २४५ ते २५५)   २) भाग - X (कलम २४४)
- ३) भाग - VIII (कलम २३९ ते २४२)   ४) भाग - XII (कलम २६४ ते २९१)
- 1) In which part and article of the Indian Constitution, Central-State Legislative relations are mentioned?
- 1) Part-XI (article 245 to 255)   2) Part-X (article 244)
- 3) Part-VII (article 239 to 242)   4) Part-XII (article 264 to 291)

३) केंद्र-राज्य प्रशासकीय संबंध

- १) खालीलपैकी कोणती 'अखिल भारतीय सेवा' नाही ?
- १) भारतीय वन सेवा   २) भारतीय परराष्ट्र सेवा
- ३) भारतीय प्रशासकीय सेवा   ४) भारतीय पोलीस सेवा
- 1) Which one of the following is **not** an 'All-India Service'?
- 1) Indian Forest Service   2) Indian Foreign Service
- 3) Indian Administrative Service   4) Indian Police Service

- २) विभागीय परिषदांसंदर्भात खालीलपैकी कोणती विधाने बरोबर नाहीत ?
- विभागीय परिषदा या संविधानात्मक संस्था आहेत.
  - १९५६ च्या राज्य पुनर्रचना कायदानुसार त्यांची निर्मिती झाली.
  - केंद्रीय गृहमंत्री हा विभागीय परिषदांचा अध्यक्ष असतो.
  - भारतात एकूण सात विभागीय परिषदा देशातील प्रत्येक विभागासाठी निर्माण करण्यात आल्या आहेत.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a), (c)   २) (a), (d)   ३) (a), (c) आणि (d)   ४) वरीलपैकी सर्व
- 2) Which of the following statements about Zonal Councils are not correct ?
- The Zonal Councils are Constitutional bodies.
  - They are established by the States Reorganisation Act of 1956.
  - The Home Minister of the Central Government is the Chairman of Zonal Councils.
  - India is divided into seven zones and provides a Zonal Council for each zone.

Answer Options :

- 1) (a), (c)   2) (a), (d)   3) (a), (c) and (d)   4) All of the above

- ३) खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे ?
- विभागीय परिषदा या घटनात्मक संस्था आहेत.
  - दोन किंवा अधिक विभागीय परिषदा संयुक्त बैठकीचे आयोजन करू शकतात. अशा बैठकांचे अध्यक्षस्थान हे पंतप्रधान भूषवितात.
  - विविध राज्यांनी मंजूर केलेल्या कायदांमुळे एकमेकांशी संघर्ष होवू नये हे पाहणे विभागीय परिषदांचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे.
  - वरीलपैकी एकही नाही
- 3) Which one of the following statements is correct ?
- The Zonal Councils are Constitutional bodies.
  - Two or more Zonal Councils can hold joint meetings. Such meetings are presided over by the Prime-Minister
  - The main objective of the Zonal Councils is to ensure that the laws passed by various states do not conflict with each other.
  - None of these

- ४) विभागीय परिषदांबाबत खालील विधाने विचारात घ्या :
- विभागीय परिषद ही घटनात्मक संस्था आहे.
  - केंद्रीय गृह मंत्री विभागीय परिषदेचे अध्यक्ष असतात.
  - पश्चिम विभागीय परिषदेचे मुख्यालय अहमदाबाद येथे आहे.
- वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने बरोबर आहे/त ?

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ आणि ब   २) फक्त ब   ३) फक्त अ आणि क   ४) फक्त क
- 4) Consider the following statements regarding Zonal councils :
- The Zonal Councils are Constitutional bodies:
  - The Home Minister of Central Government is the Chairman of Zonal Councils.
  - The headquarter of Western Zonal Council is situated at Ahmedabad.
- Which of the statements given above is/are correct ?

Answer options:

- 1) Only a and b   2) Only b   3) Only a and c   4) Only c

६) केंद्र-राज्य संबंधाबाबतचे आयोग

- १) अयोग्य कथन ओळखा - (सरकारिया आयोग)
- १) केंद्र - राज्य संबंधाबाबत १९८३ मध्ये केंद्र सरकारने त्रि-सदस्यीय आयोग नेमला होता.
२) आर. एस. सरकारिया, सर्वोच्च न्यायालयाचे सेवानिवृत्त न्यायाधीश, हे आयोगाचे अध्यक्ष होते.
३) आयोगाने ऑक्टोबर, १९८६ मध्ये आपला अहवाल सादर केला.
४) बी. शिवरामन व डॉ. एस. आर. सेन हे आयोगाचे सदस्य होते.
- 1) Select the incorrect statement — (Sarkaria Commission)
- 1) The Central Government appointed a Three-member Commission in 1983 on Centre — State relationship.
2) The Chairman of the Commission was R.S. Sarkaria, a retired judge of the Supreme Court.
3) The Commission submitted its report in October, 1986.
4) B. Sivaraman and Dr. S. R. Sen were members of the Commission.
- २) सरकारिया कमिशन हे खालीलपैकी कशाशी संबंधित आहे ?
- a) केंद्र-राज्य संबंध   b) निवडणूक सुधारणा   c) बँकिंग व वित्तीय विभाग
- वरीलपैकी योग्य पर्याय निवडा :
- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) (a) आणि (b)   ४) वरील सर्व
- 2) The Sarkaria Commission is related to which of the following ?
- a) Centre and State Relations
b) Election Reforms
c) Banking and Finance Sector
- Select correct option from above :
- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) (a) and (b)   4) All the above
- ३) 'सरकारिया आयोग' ..... यासाठी अनुकूल होते.
- १) राज्यपाल पद रद्द करावे   २) अखिल भारतीय सेवा रद्द कराय्यात
३) आंतर-राज्य परिषद रद्द करावी.   ४) वरीलपैकी एकही नाही
- 3) The 'Sarkaria Commission' favoured
- 1) abolition of the office of the Governor   2) abolition of All India Services
3) abolition of Inter-State Council   4) None of the above

३) घटक राज्य निर्मिती

- १) भारतीय संसदेच्या कोणत्या कायद्याद्वारे महाराष्ट्र राज्य अस्तित्वात आले ?
- १) मुंबई पुनर्रचना कायदा, १९६०   २) गुजरात पुनर्रचना कायदा, १९६०
३) महाराष्ट्र पुनर्रचना कायदा, १९६०   ४) यापैकी नाही
- 1) Which Act of the Indian Parliament led to the creation of the State of Maharashtra ?
- 1) The Bombay Reorganisation Act, 1960   2) The Gujarat Reorganisation Act, 1960
3) The Maharashtra Reorganisation Act, 1960   4) None of the above

- २) १९५३ च्या राज्य पुनर्रचना आयोगाच्या ३ सदस्यांमध्ये खालीलपैकी कोणाचा समावेश नव्हता ?
१) के. एम. पाणिकर २) एस. के. धर ३) फजल अली ४) एच. एन. कुंझरू
- 2) Who among the following was not among the 3 members of State Reorganisation Committee of 1953 ?
1) K.M. Pannikar 2) S.K. Dhar 3) Fazal Ali 4) H. N. Kunzra
- ३) त्रिराज्य योजनेच्या विरोधात १८ नोव्हेंबर १९५५ रोजी विधानसभेवर नेण्यात आलेल्या विराट मोर्चाचे नेतृत्व कोणी केले ?
a) सेनापती बापट b) आचार्य अत्रे c) स. का. पाटील d) मोरारजी देसाई
- पर्यायी उत्तरे :**
१) केवळ (a) व (c) २) केवळ (b) व (d) ३) केवळ (a) व (b) ४) केवळ (c) व (d)
- 3) Who led the protest march on the Legislative Assembly on 18th November 1955 against the tri-state Scheme ?
a) Senapati Bapat b) Acharya Atre c) S.K, Patil d) Morarji Desai
- Answer option :**
1) Only (a) and (c) 2) Only (b) and (d) 3) Only (a) and (b) 4) Only (c) and (d)
- ४) महाराष्ट्र व गुजरात या दोन भाषिक राज्यांच्या निर्मितीच्या वाटेत प्रमुख वादाचा मुद्दा कोणता होता ?
१) मुंबई हे स्वतंत्र केंद्रशासित प्रदेश म्हणून स्थापणे २) विदर्भ
३) मराठवाडा ४) कच्छ
- 4) What was the bone of contention in the way of creation of the two linguistic states of Maharashtra and Gujarat ?
1) Bombay city to be a separate, centrally administered territory 2) Vidarbha
3) Marathwada 4) Kutch
- ५) भारताच्या कोणत्या राज्यांची केंद्रशासित प्रदेश वर्गवारीमधून 'राज्यांच्या वर्गवारीमध्ये बढती करण्यात आली ?
a) मिझोराम b) अरुणाचल प्रदेश c) गोवा d) सिक्कीम
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त (a), (b) २) फक्त (b) (c), (d) ३) फक्त (a), (b), (c) ४) फक्त (c), (d)
- ५) Which are the states of India promoted from the category of Union Territory into that of a State?
(a) Mizoram (b) Arunachal Pradesh (c) Goa (d) Sikkim
- Answer options :**
1) Only (a), (b) 2) Only (b), (c), (d) 3) Only (a), (b), (c) 4) Only (c), (d)
- ६) राज्य पुनर्रचना आयोग याबाबत खालील विधाने विचारात घ्या :
अ) १९५३ मध्ये आयोगाची नियुक्ती करण्यात आली.
ब) या आयोगाचे अध्यक्ष न्यायमूर्ती फाजल अली होते.
क) राज्य पुनर्रचना अधिनियम ३० मार्च, १९५४ रोजी मंजूर झाला.
ड) राज्य पुनर्रचना अधिनियम १ एप्रिल, १९५६ रोजी अंमलात आला.
वरीलपैकी कोणती विधाने **बरोबर** आहेत ?
१) फक्त अ आणि ब २) फक्त क आणि ड ३) फक्त अ आणि ड ४) फक्त ब आणि ड

6) Consider the following statements about the States Reorganisation Commission :

a) The Commission was appointed in 1953.

b) The Commission was headed by Justice Fazal Ali.

c) The States Reorganisation Act was enacted on 30th March, 1954.

d) The States Reorganisation Act came into effect on 1st April, 1956,

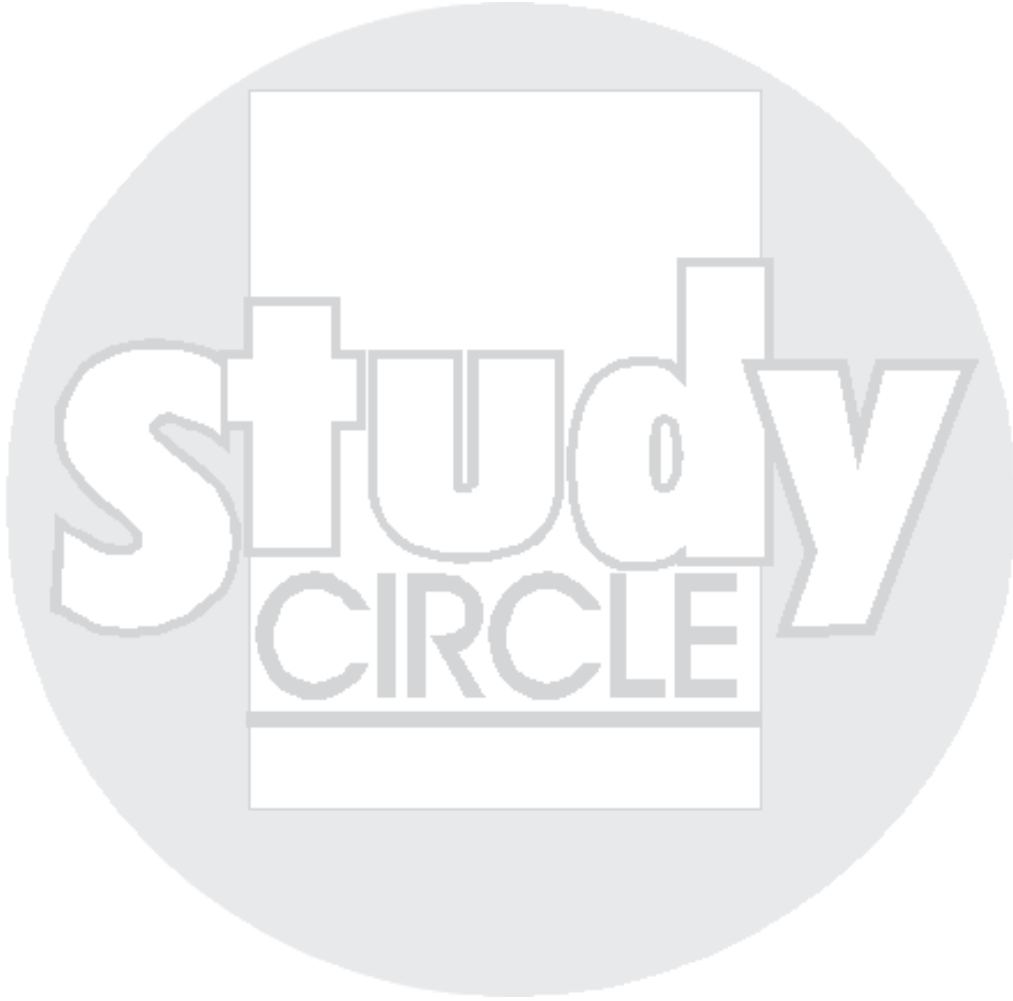
Which of the statements given above are correct ?

1) Only a and b

2) Only c and d

3) Only a and d

4) Only b and d

(५) केंद्रीय कार्यकारिणी, संसद, राजकीय पक्ष आणि दबाव गट

* केंद्रीय कार्यकारिणी

- १) राष्ट्रपती आणि उपराष्ट्रपती
- २) पंतप्रधान आणि मंत्रीमंडळ
- ३) भारताचा महान्यायवादी
- ४) भारताचा नियंत्रक व महालेखापरीक्षक

* संसद

- ५) राज्यसभा व लोकसभा
- ६) संसदीय कामकाज
- ७) संसदीय समित्या

* राजकीय पक्ष आणि दबाव गट

- ८) राजकीय पक्ष व निवडणुकीतील कामगिरी
- ९) मतदारसंघ व निवडणूक प्रक्रिया

१) राष्ट्रपती आणि उपराष्ट्रपती

राष्ट्रपती

- १) भारताच्या राष्ट्रपती पदासाठी खालीलपैकी कोणती पात्रता आवश्यक नाही ?
  - १) तो भारतीय नागरिक असावा
  - २) त्याचे वय ३५ वर्षे पूर्ण असावे.
  - ३) तो लोकसभेचा सभासद म्हणून निवडून येण्यास पात्र असावा.
  - ४) तो संसदेच्या एका सभागृहाचा सभासद असावा.

- 1) Which one of the following qualification is not required for the post of President of India?
  - 1) He must be an Indian Citizen
  - 2) He must have completed 35 years of age.
  - 3) He should be eligible to be elected as a member of Lok Sabha.
  - 4) He must be a member of one house of Parliament.

- २) खालीलपैकी कोण राष्ट्रपतीपदाच्या निवडणुकीत थेट भाग घेत नाही ?
  - a) लोकसभा व राज्यसभेचे निवडलेले सदस्य
  - b) राज्यांच्या विधानसभांचे निर्वाचित सदस्य
  - c) दिल्ली आणि पुडुचेरी या केंद्रशासित प्रदेशांच्या विधानसभांचे निर्वाचित सदस्य
  - d) राज्य विधान परिषदांचे निवडलेले आणि नामनिर्देशित सदस्य

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a),(b)
- २) (b),(c)
- ३) (d)
- ४) (a),(c)

- 2) Who among the following is not directly participating in the election of President ?
- The elected member of Lok Sabha and Rajya Sabha
  - The Elected member of Legislative Assemblies of the State.
  - The elected member of Legislative Assemblies of the union territories of Delhi and Puducherry.
  - Both elected and nominated members of the state legislative councils.

Answer Option :

- 1) (a),(b)   2) (b),(c)   3) (d)   4) (a),(c)

- ३) खालील विधाने विचारात घ्या :

- राष्ट्रपती कोणतेही सर्वसाधारण विधेयक संसदेकडे पुनर्विचारासाठी पाठवू शकतात.
- राष्ट्रपती धन विधेयक संसदेकडे पुनर्विचारासाठी पाठवू शकतात.
- संसदेने सर्वसाधारण विधेयक पुन्हा मंजूर केल्यास राष्ट्रपतींना विधेयकाला मंजुरी द्यावी लागते. वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने बरोबर आहे/त ?

- १) (a) आणि (b)   २) (b) आणि(c)   ३) (a) आणि (c)   ४) वरीलपैकी नाही

- 3) Consider the following statements :

- The President may return an ordinary bill for reconsideration of the Parliament.
- The President may return the money bill for reconsideration of the Parliament.
- If an ordinary bill is passed again by the Parliament, the President must give his assent to the bill.

Which of the statement/s given above is/are correct ?

- 1) (a) and (b)   2) (b) and (c)   3) (a) and (c)   4) None of above

- ४) खालील विधाने विचारात घ्या :

- भारताच्या राष्ट्रपतीस महाभियोगाच्या प्रक्रियेद्वारे पदावरून दूर केले जाऊ शकते. महाभियोग प्रक्रियेसाठी अनुच्छेद ६१ मध्ये फक्त गैरवर्तणूक आणि अकार्यक्षमता ही दोनच कारणे नमूद केलेली आहेत.
- महाभियोगाचा ठराव संसदेच्या दोन्ही सभागृहांमध्ये विशेष बहुमताने मंजूर होणे आवश्यक असते म्हणजेच प्रत्येक सभागृहाच्या एकूण सभासद संख्येच्या (निम्न्या पेक्षा जास्त) बहुमताने आणि हजार राहून मतदान करणाऱ्या दोन-तृतीयांश सभासदांच्या बहुमताने.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान (a) बरोबर   २) विधान (b) बरोबर   ३) दोन्हीही विधाने बरोबर   ४) दोन्हीही विधाने चुकीची

- 4) Consider the following statements :

- The President of India can be removed from office by a process of impeachment. The only ground for impeachment specified in Article 61 is misbehaviour and incapacity.
- The impeachment resolution must be passed by a special majority of each House of Parliament, i.e. majority of the total membership of each House and a majority of not less than two-thirds of the members present and voting.

Answer Options :

- 1) Statement (a) is correct   2) Statement (b) is correct
3) Both the statements are correct   4) Both the statements are false

- 8) Select the correct statements. (Veto Powers of President)
- a) In 1954, President Dr. Rajendra Prasad withheld his assent to PEPSU Appropriation Bill.
b) In 1991, President R. Venkatraman withheld his assent to the salary Allowances and Pension of the member of Parliament (Amendment) Bill.
c) In 1986, President Zail Singh exercised the Pocket veto with respect to the Indian Post Office (Amendment) Bill.

Answer options :

- 1) Only (a), (b)   2) Only (a), (c)   3) Only (b), (c)   4) All of the above

- ९) ..... मिळून बनलेल्या निर्वाचक मंडळाकडून भारताचा राष्ट्रपती निवडला जातो.
- a) संसद व राज्य विधीमंडळाचे सर्व सदस्य   b) संसदेच्या दोन्हीही सभागृहाचे निर्वाचित सदस्य
c) राज्य विधानसभेचे निर्वाचित सदस्य   d) फक्त संसदेचे सदस्य
- खालील दिलेल्या संकेतातून योग्य उत्तर निवडा :
- १) फक्त (a)   २) (b) आणि (c) फक्त   ३) (c) आणि (d) फक्त   ४) फक्त (d)

- 9) The President of India is elected by an electoral college consisting of
- a) All members of Parliament and State Legislature.
b) The elected members of both Houses of Parliament.
c) The elected members of the Legislative Assemblies of the states.
d) Only members of Parliament.

Choose the correct answer from codes given below :

- 1) Only (a)   2) (b) and (c) only   3) (c) and (d) only   4) Only (d)

- १०) भारताच्या राष्ट्रपतीच्या निवडणुकीत विविध राज्यातील आमदारांच्या मताचे मूल्य खालील सूत्रानुसार निश्चित होत असतात.

१) एका आमदाराच्या मताचे मूल्य = $\frac{\text{राज्याची एकूण लोकसंख्या}}{\text{राज्य विधान सभेत निवडून गेलेले सदस्य}} \times \frac{१}{१०००}$

२) एका आमदाराच्या मताचे मूल्य = $\frac{\text{राज्याची एकूण लोकसंख्या}}{\text{राज्य विधान सभेत आणि विधान परिषदेत निवडून गेलेल्या सदस्यांची संख्या}} \times \frac{१}{१०००}$

३) एका आमदाराच्या मताचे मूल्य = $\frac{\text{राज्याची एकूण लोकसंख्या}}{\text{राज्य विधान सभा व विधान परिषदेतील निवडून गेलेले व नामनिर्देशित झालेल्या सदस्यांची संख्या}} \times \frac{१}{१०००}$

४) एका आमदाराच्या मताचे मूल्य = $\frac{\text{राज्याची एकूण लोकसंख्या}}{\text{राज्य विधान सभेत निवडून गेलेल्या सदस्यांची संख्या}} \times \frac{१}{१०००}$

- 10) In Election to the President of India, the value of the vote of MLA from the various states is decided by following formulae.

1) Value of the vote of MLA = $\frac{\text{Total Population of State}}{\text{No. of elected members in the State Legislative Assembly}} \times \frac{1}{1000}$

2) Value of the vote of MLA = $\frac{\text{Total Population of State}}{\text{No. of elected members in the State Legislative Assembly and Council}} \times \frac{1}{1000}$

3) Value of the vote of MLA = $\frac{\text{Total Population of State}}{\text{Total members elected and nominated to the State Legislative Assembly and Council}} \times \frac{1}{1000}$

4) Value of the vote of MLA = $\frac{\text{Total Population of State}}{\text{Total number of elected members in the State Legislative Assembly}} \times \frac{1}{1000}$

उपराष्ट्रपती

- १) भारताचे उप राष्ट्रपतीच्या निवडणुकीसाठी उमेदवाराचे नाव ..... यांनी सुचविले पाहिजे.
१) कोणतेही ५० नागरिक
२) कोणतेही १० निर्वाचन मंडळाचे सदस्य
३) कोणतेही २० निर्वाचन मंडळाचे सदस्य
४) कोणतेही २५ संसद सदस्य
- 1) The name of the candidate for the office of the Vice President of India has to be proposed by
1) Any 50 citizens
2) Any 10 members of Electoral college
3) Any 20 members of Electoral college
4) Any 25 members of Parliament
- २) योग्य कथन/ने ओळखा.
a) ज्या कालावधीत उपराष्ट्रपती राष्ट्रपती पदासाठी कार्य करीत असेल त्या काळात राष्ट्रपतीचे सर्व अधिकार व विशेषाधिकार प्राप्त होतील.
b) उपराष्ट्रपती जेव्हा राष्ट्रपती म्हणून कार्य करीत असेल किंवा कार्यभार पाहत असेल तेव्हा ते राष्ट्रपती प्रमाणे समान वेतन, भत्ते व विशेषाधिकार मिळण्यास पात्र राहतील.
- पर्यायी उत्तरे :**
१) (a) फक्त
२) (b) फक्त
३) (a) आणि (b) दोन्ही
४) वरीलपैकी नाही
- 2) Select the **correct** statement/s :
a) During the period when the Vice President is acting for the President he will have all the powers and immunities of the President.
b) Vice President is entitled to the same emoluments, allowances and privileges as the President while he discharges the functions of or is acting as the President.
- Answer options :**
1) Only (a)
2) Only (b)
3) Both (a) and (b)
4) None of the above
- ३) पुढीलपैकी कोणते उपराष्ट्रपती पदाच्या निवडणुकीचे वैशिष्ट्य **नाही** ?
१) कायदेमंडळाच्या दोन्ही गृहांचे सदस्य निवडणुकीसाठी संयुक्त सभेत जमतात.
२) उपराष्ट्रपती पदाचा उमेदवार संसद सदस्य असला पाहिजे.
३) गुप्त मतदान पद्धती
४) उमेदवार भारत सरकार, राज्य सरकारे किंवा स्थानिक वा इतर पदांवर कार्यरत नसावा.
- 3) Which of the following is not a characteristic of the Vice Presidential election in India ?
1) Members of both Houses of the Parliament assemble in a joint meeting for the election.
2) The candidate for the post of Vice President should be a member of either House of the Parliament.
3) Secret ballot system.
4) A person holding an office of profit under the Government of India, any State Government or any local or other authority is not eligible for office.
- ४) खालील विधाने विचारात घ्या :
a) भारताचे उपराष्ट्रपती, हे राष्ट्रपतीच्या अनुपस्थितीत त्यांची कामे जेव्हा ते पार पाडू शकणार नसतील तेव्हा उपराष्ट्रपती राष्ट्रपतीची कार्ये पार पाडू शकतील.
b) राष्ट्रपती केव्हा त्यांची कर्तव्ये (कामे) पार पाडू शकणार नाहीत हे निर्धारित करणारी पद्धत संविधानाने ठरवून दिलेली नाही.
c) राष्ट्रपती केव्हा आपली कर्तव्ये पार पाडू शकणार नाहीत हे ठरविण्याचा अधिकारदेखील त्यांच्या स्वतःकडेच आहे.
- पर्यायी उत्तरे :**
१) विधान (b) आणि (c) बरोबर, (a) चूक
२) विधाने (a) आणि (c) बरोबर, (b) चूक
३) विधान (a) आणि (b) बरोबर, (c) चूक
४) सर्व विधाने बरोबर आहेत.

- 4) Consider the following statements :
- The Vice President of India shall discharge the functions of the President when the President is unable to discharge his functions.
  - No procedure has been prescribed by the Constitution to determine when the President is unable to discharge his duties.
  - The power to determine when the President is unable to discharge his duties belongs to the President himself.

Answer Options :

- Statements (b) and (c) are correct, (a) is false
- Statements (a) and (c) are correct, (b) is false
- Statements (a) and (b) are correct, (c) is false
- All statements are correct

२) पंतप्रधान आणि मंत्रीमंडळ

- १) अनुच्छेद १७७ खालील बाबतीत भाष्य करते :
- मंत्री यांचे सभागृहांबाबत हक्क
  - महाधिवक्ता यांचे सभागृहांबाबत हक्क
  - (१) आणि (२) दोन्ही
  - मंत्री, महाधिवक्ता आणि सभागृह सदस्य यांचे सभागृहांबाबत हक्क
- 1) Article 177 of the Constitution mentions about :
- Rights of Ministers with respect to the Houses
  - Rights of Advocate General with respect to the Houses
  - Both (1) and (2)
  - Rights of Ministers, Advocate General and members of house with respect to the Houses
- २) खालील विधाने विचारात घ्या.
a) राष्ट्रपती पंतप्रधानाची नेमणूक करतो.	b) पंतप्रधान मंत्र्यांना शपथ करतो.
c) मंत्रिमंडळ लोकसभेला जबाबदार असते.	d) मंत्रिमंडळाचा सल्ला राष्ट्रपतींवर बंधनकारक नाही.
- वरीलपैकी कोणती विधाने/विधाने बरोबर आहे ?
- (b) आणि (d) बरोबर आहे.
  - (a) आणि (b) बरोबर आहे
  - (c) आणि (d) बरोबर आहे
  - (a) आणि (c) बरोबर आहे
- 2) Consider the following statements :
- The President appoints the Prime Minister.
  - The Prime Minister gives oath to Minister
  - Cabinet is responsible to the Lok Sabha.
  - Cabinet's advice is not binding on the President.
- Which of the statements given above is/are **correct** ?
- (b) and (d) is right
  - (a) and (b) is right
  - (c) and (d) is right
  - (a) and (c) is right

३) जोड्या लावा :

(पंतप्रधान)

(कार्यकाळ)

अ) मोरारजी देसाई

I) १ जून, १९९६ ते २१ एप्रिल, १९९७

ब) मनमोहन सिंग

II) २२ मे, २००४ ते २६ मे २०१४

क) राजीव गांधी

III) २४ मार्च, १९७७ ते २८ जुलै, १९७९

ड) एच. डी. देवेगौडा

IV) ३१ ऑक्टोबर, १९८४ ते २ डिसेंबर, १९८९

पर्यायी उत्तरे :

अ ब क ड

१) IV I II III

२) II III I IV

३) I IV III II

४) III II IV I

3) Match the following :

(Prime Minister)

(Term of Office)

a) Morarji Desai

I) 1st June, 1996 to 21st April, 1997

b) Manmohan Singh

II) 22nd May, 2004 to 26th May, 2014

c) Rajiv Gandhi

III) 24th March, 1977 to 28th July, 1979

d) H. D. Deve Gowda

IV) 31st October, 1984 to 2nd December, 1989

Answer options :

(a) (b) (c) (d)

1) IV I II III

2) II III I IV

3) I IV III II

4) III II IV I

३) भारताचा महान्यायवादी

१) भारताच्या अॅटर्नी जनरलची नियुक्ती कोण करते ?

१) सर्वोच्च न्यायालय

२) राष्ट्रपती

३) उच्च न्यायालय

४) संसद

1) Who appoints Attorney General of India ?

1) Supreme Court

2) President

3) High Court

4) Parliament

२) भारताच्या महान्यायवादी म्हणून नेमणूक करण्याबाबत खालीलपैकी कोणता निकष चुकीचा आहे ?

१) त्या व्यक्तीने भारतातील कोणत्याही उच्च न्यायालयात पाच वर्षे न्यायाधीश म्हणून काम केलेले असले पाहिजे.

२) त्या व्यक्तीने कोणत्याही उच्च न्यायालयात सलग १० वर्षे वकिली केलेली असली पाहिजे.

३) त्या व्यक्तीचे वय ६० वर्षांपेक्षा जास्त नसावे.

४) राष्ट्रपतीच्या मते ती व्यक्ती अग्रगण्य कायदेतज्ज्ञ असली पाहिजे.

2) Which of the following has been wrongly listed as criteria for appointment as an Attorney General of India ?

1) He must have been a Judge of some High Court in India for five years.

2) He must have been an advocate of a High Court for ten years.

3) His age should not be more than 60 years.

4) He must, in the opinion of the President, be an eminent jurist.

- ३) भारत सरकारचा पहिला कायदा अधिकारी खालीलपैकी कोण असतो ?
१) भारताचे सरन्यायाधीश
२) केंद्रीय मंत्रिमंडळ सचिव
३) महान्यायवादी
४) महाधिवक्ता
- 3) Who among the following is the first Law Officer of the Government of India ?
1) Chief Justice of India
2) Central Cabinet Secretary
3) Attorney General
4) Advocate General
- ४) भारताच्या महान्यायवादीबाबत खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे ?
१) ते पाच वर्षांच्या कार्यकाळासाठी पदावर राहतात.
२) मंत्रिमंडळाची मर्जी असेपर्यंत ते पदावर राहतात.
३) संसद ठरवील त्याप्रमाणे त्यांना मानधन मिळते.
४) संसद सदस्यास मिळणारे सर्व विशेषाधिकार संरक्षण व फायदे त्यांना मिळतात.
- 4) Which one of the following statements regarding the Attorney General of India is correct ?
1) He holds office for a term of five years.
2) He holds office during the pleasure of the Council of Ministers.
3) He receives such remuneration as the Parliament may determine.
4) He enjoys all the privileges and immunities that are available to a Member of Parliament.
- ५) खालीलपैकी कोणता पर्याय भारताच्या महान्यायवादी संदर्भात चुकीचे आहे ?
१) राष्ट्रपती सरकारच्या सल्ल्याने महान्यायवादीची नियुक्ती करतात.
२) तो/ती सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीश पदी नियुक्ती होण्यास पात्र असणारी व्यक्ती असावी.
३) त्याने कोणत्याही उच्च न्यायालयात दहा वर्षे न्यायाधीशपदी काम केले असले पाहिजे.
४) वरीलपैकी एकही नाही.
- 5) Which of the following option is not correct about India's Attorney General ?
1) Attorney General is appointed by the President on the advice of Government.
2) He/She must be a person who is qualified to be appointed as a judge of the Supreme Court.
3) He/She should have served as a judge in any High Court for ten years.
4) None of the above.
- ६) अॅटर्नी जनरलबाबत खालीलपैकी अयोग्य कथन ओळखा.
१) अॅटर्नी जनरल साठी सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशाची पात्रता असली पाहिजे.
२) अॅटर्नी जनरल हा राष्ट्रपतीची मर्जी असेपर्यंत आपल्या पदावर राहतो.
३) भारतामध्ये अॅटर्नी जनरल हा मंत्रिमंडळाचा सदस्य असतो.
४) अॅटर्नी जनरलला संसदेच्या दोन्ही सभागृहात भाषण करण्याचा विशेषाधिकार प्राप्त आहे.
- 6) Select the **incorrect** statement from the following about Attorney General ?
1) The Attorney General must have the qualifications of a judge of the Supreme Court.
2) The Attorney General shall hold the office during the pleasure of President.
3) Attorney General is member of the Cabonet in India.
4) Attorney General has privilege of addressing both houses of Parliament.

- ७) भारताच्या महान्यायवादी या पदाबद्दल खालीलपैकी कोणते विधान/ने बरोबर आहे/त ?
- महान्यायवादी पदाचा कार्यकाळ राज्यघटनेने तीन वर्षे निश्चित केलेला आहे.
  - महान्यायवादी पद हे माहिती अधिकार कायद्याच्या कक्षेत येत नाही कारण ते काही सार्वजनिक प्राधिकरण नाही.
  - सर्वोच्च न्यायालयाचा न्यायाधीश होण्यासाठी जी पात्रता असते ती महान्यायवादीकडे असली पाहिजे.
  - महान्यायवादीचे मानधन संसदेद्वारा निश्चित केले जाते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) आणि (b)   २) (a), (b) आणि (c)   ३) (b), (c) आणि (d)   ४) फक्त (c)
- 7) Which of the following statements is/are correct with regard to the office of the Attorney General of India?
- The term of office of the Attorney General is 3 years and is fixed by the Constitution.
  - The office of the Attorney General does not come under the ambit of RTI because it is not a public authority.
  - Attorney General must be qualified to become a judge of the Supreme Court.
  - Remuneration of the Attorney General is fixed by Parliament.

Answer Options :

- 1) (a) and (b)   2) (a), (b) and (c)   3) (b), (c) and (d)   4) Only (c)

४) भारताचा नियंत्रक व महालेखापरीक्षक

- १) 'लेखापरीक्षा अधिकारी' संदर्भात खालील कोणते विधान बरोबर आहे ?
- भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांनी नियुक्त केलेला.
  - लेखापरीक्षा मंडळामध्ये सेवा करित असलेला शासकीय कर्मचारी.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ   २) फक्त ब   ३) अ आणि ब दोन्हीही   ४) यापैकी एकही नाही
- 1) Which of the following statements is correct with respect to "Audit Officer"?
- Appointed by the Comptroller and Auditor General of India.
  - Government servant serving in Audit Board.

Answer Options :

- 1) A only   2) B only   3) Both A and B   4) None of these

- २) भारताचा नियंत्रक आणि महालेखा परीक्षकासंदर्भात खालील विधाने विचारात घ्या :
- त्यांची नियुक्ती भारताच्या राष्ट्रपतींकडून केली जाते.
  - त्यांचे वेतन आणि इतर सेवाशर्ती संसदेकडून निश्चित केले जातात.
  - त्यांना पंतप्रधानांकडून केव्हाही पद मुक्त केले जाऊ शकते.
  - ते संसदेच्या लोक लेखा समितीचे मार्गदर्शक, मित्र आणि तत्त्वज्ञ म्हणून कार्य करतात.
- वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने बरोबर आहे/त ?
- १) (a),(b) आणि (c)   २) (a),(b) आणि (d)   ३) (b),(c) आणि (c)   ४) (a),(c) आणि (d)
- 2) Consider the following statements regarding with Comptroller and Auditor General of India:
- He is appointed by the President of India.
  - His salary and other service conditions are determined by Parliament.
  - He can be removed by Prime Minister any time.
  - He acts as a guide, friend and philosopher of the Public Accounts Committee of the Parliament.
- Which of the statements/s given above is/ are correct?

- 1) (a), (b) and (c)   2) (a), (b) and (d)   3) (b), (c) and (c)   4) (a), (c) and (d)

- ३) खालील विधाने विचारात घ्या :
- a) कायदेशीर व नियामक लेखापरीक्षण व्यतिरिक्त महालेखापरीक्षक खर्चाच्या औचित्याचे ही लेखापरीक्षण करू शकतो.
b) परंतु कायदेशीर लेखापरीक्षण पार पाडणे बंधनकारक असते तर नियामक व औचित्याचे लेखापरीक्षण कॅगने स्वेच्छेने करायचे असते.
- वरीलपैकी योग्य विधान कोणते ?
- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) (a) व (b) दोन्ही   ४) यापैकी नाही
- 3) Consider the following statements :
- a) In addition to legal and regulatory audit, the CAG can also conduct the propriety audit.
b) However, the legal audit is obligatory while regulatory and propriety audit is discretionary.
Which of the above statement/s is/are true ?
- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) (a) and (b) both   4) None
- ४) **विधान (A) :** राज्यघटनेनुसार CAG सर्वात महत्त्वाचा अधिकार आहे – डॉ. बी. आर. आंबेडकर
विधान (R) : वित्तीय प्रशासनाबाबतीत राज्यघटना व कायदा उचलून धरणे हे त्याचे कर्तव्य आहे.
पर्यायी उत्तरे :
- १) दोन्ही विधाने योग्य आणि (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण आहे.
२) दोन्ही विधाने योग्य परंतु (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण नाही.
३) विधान (A) योग्य परंतु (R) अयोग्य
४) दोन्ही विधाने अयोग्य
- 4) **Assertion (A) :** Dr. B. R. Ambedkar mentioned CAG as the most important officer under the Constitution.
Reason (R) : CAG's duty is to uphold the Constitution and laws in the field of financial administration.
Answer Options :
- 1) Both the statements are true and (R) is a correct explanation of (A)
2) Both the statements are true, but (R) is not a correct explanation of (A)
3) Statement (A) is correct, but (R) is incorrect
4) Both the statements are incorrect
- ५) भारताच्या महालेखापरीक्षकाला कार्यकारी मंडळाचा हस्तक्षेप टाळून स्वतंत्रपणे काम करता यावे, यासाठी संविधान कोणकोणत्या उपाययोजना केल्या आहेत ?
- अ) त्यांना पदावरून काढून टाकण्यासाठी महाभियोग प्रक्रियेचा अवलंब करावा लागतो.
ब) निवृत्ती नंतर ते इतर शासकीय पदासाठी अपात्र ठरतात.
क) ते थेट राष्ट्रपतींना उत्तरदायी असतात.
ड) लेखापरीक्षणाच्या कामात मदत करण्यासाठी त्यांना हुशार आणि निष्पक्ष सनदी लेखापाल उपलब्ध करून दिले जातात.
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) फक्त अ आणि ब बरोबर आहेत   २) फक्त अ, ब आणि क बरोबर आहेत
३) फक्त ब आणि क बरोबर आहेत   ४) फक्त अ आणि ड बरोबर आहेत

- 5) What safeguards have been woven into our Constitution in order to enable the Comptroller and Auditor General of India to function impartially and independently of any control of the Executive?
- He can be removed from office by Impeachment procedure.
  - He shall be disqualified from all Government offices after retirement.
  - He is made directly answerable to the President.
  - He is given a team of qualified and impartial Chartered Accountants to assist in his task of Auditing.

Answer options :

- Only a and b are correct
- Only a, b and c are correct
- Only b and c are correct
- Only a and d are correct

- ६) पुढीलपैकी कोणते नियंत्रक व लेखा परीक्षकाचे (CAG) काम नाही ?
- शासन खर्चाचे लेखापरीक्षण करणे.
  - शासन खर्चावर परिणाम करणाऱ्या वित्तीय नियमांचे व आदेशांचे पालन होते आहे किंवा नाही हे पाहणे.
  - जे पदाधिकारी शासन खर्चाला मंजुरी देत आहेत, ते वैधानिक दृष्ट्या कार्यासाठी सक्षम आहेत की नाही, ते पाहणे.
  - कल्याणकारी योजनांच्या खर्चाची शिफारस करणे.
- 6) Which of the following is not one of the functions of the Comptroller and Auditor General ?
- to audit government expenditure.
  - to ensure that financial rules and orders impacting governmental expenditure are obeyed.
  - to satisfy itself that those who sanction expenditure have the legal powers to do so.
  - to recommend expenditure for welfare schemes.
- ७) नियंत्रक आणि महालेखा परीक्षक यांना त्यांच्या पदावरून कसे काढून टाकता येईल ?
- सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांना ज्या प्रक्रियेने पदावरून काढले जाते त्याच प्रक्रियेद्वारे.
  - भारताच्या महान्यायवादी यांना ज्या पद्धतीने पदावरून काढले जाते त्याच पद्धतीद्वारे.
  - लोकसभेत प्रस्ताव मंजूर करून.
  - केवळ अर्थमंत्र्यांच्या सल्ल्यानुसार.
- 7) How can the Comptroller and Auditor-General be removed from his post ?
- By the same process as the judge of the supreme court is removed.
  - By the same procedure as the Attorney General of India is removed.
  - By passing the proposal in the Lok Sabha.
  - Only with the advice of the Finance Minister.
- ८) भारताच्या नियंत्रक व महालेखा परीक्षकाबाबत खालील विधाने विचारात घ्या :
- ते राष्ट्रपतीची मर्जी असेपर्यंत आपल्या पदावर राहतात.
  - ते सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशाइतके वेतन घेतात.
  - ते पदग्रहण करण्यापूर्वी भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या मुख्य न्यायाधीशाच्या उपस्थितीत शपथ घेतात.
  - फक्त भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाने केलेल्या चौकशीनंतर त्यांना राष्ट्रपती पदावरून दूर करू शकतात.
- वरीलपैकी कोणते विधान/विधाने बरोबर आहेत ?
- फक्त (a)
  - फक्त (b)
  - फक्त (a) आणि (c)
  - फक्त (b) आणि (d)

- 8) Consider the following statements about the Comptroller and Auditor General of India:
- He holds office during the pleasure of the President.
  - He draws the same salary as a Supreme Court Judge.
  - Before entering upon his office, he swears an oath or affirmation before the Chief Justice of India.
  - He may be removed by the President only after an enquiry by the Supreme Court of India.
- Which of the statements given above is/are correct?
- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) Only (a) and (c)   4) Only (b) and (d)
- ९) केंद्र शासन अथवा राज्य शासनाला किंवा त्यांच्या वतीने मिळालेला इतर सर्व प्रकारचा सरकारी पैसा म्हणजे ..... होतो.
- एकत्रित निधी
  - भारताचा किंवा राज्याचा लोकलेखा
  - राज्याचा आकस्मिक निधी
  - राज्याचा भांडवली निधी
- 9) All other forms of government money received by or on behalf of the Central Government or the State Government shall be.....
- Consolidated Fund
  - Public Accounts of India or State
  - State Contingency Fund
  - State Capital Fund

५) राज्यसभा व लोकसभा

राज्यसभा

- १) राष्ट्रपतींनी नामनिर्देशित केलेले सदस्य वगळून राज्यसभेची सदस्य संख्या ..... असते.
- २२८
  - ५४८
  - २३८
  - २३०
- 1) Excluding the members nominated by President, the number of members of Rajya Sabha is .....
- 228
  - 548
  - 238
  - 230
- २) राष्ट्रपतींनी नामनिर्देशित केलेले सदस्य वगळून राज्यसभेची सदस्य संख्या ..... आहे. (८ ऑगस्ट २०२२ च्या आकडेवारीप्रमाणे)
- २८८
  - ५४८
  - २३७
  - ७८
- 2) Excluding the members nominated by President, the number of members of Rajya Sabha is .....(as on 8th August 2022).
- 288
  - 548
  - 237
  - 78
- ३) "संसदेत प्रवेश घेण्यासाठी मागील दाराचा वापर करणे, म्हणजे राज्यसभेचे सदस्य होणे होय" असे कोणी म्हटले आहे?
- बिभूती मिश्रा
  - पंडित जवाहरलाल नेहरू
  - डॉ. बी. आर. आंबेडकर
  - मोरारजी देसाई
- 3) Who has said, "Using the back door for entering in parliament means becoming a member of the Rajya Sabha ?
- Bibhuti Mishra
  - Pandit Jawaharlal Nehru
  - Dr. B. R. Ambedkar
  - Morarji Desai
- ४) फक्त राज्यसभेचा विशेष अधिकार पुढीलपैकी कोणता आहे ?
- राष्ट्रपतींचा महाभियोग
  - अखिल भारतीय सेवांची निर्मिती
  - उपराष्ट्रपतींच्या निवडणुकांमधील अधिकार
  - वित्त विधेयक सादर करण्यासंबंधीचे अधिकार

- 4) Which of the following is an exclusive power of Rajya Sabha?
- 1) Impeachment of President
  - 2) Setting up of All India Services
  - 3) Electoral power for Vice President's Election
  - 4) Power related to introduce the Finance bill
- ५) संसदेचे द्वितीय सभागृह म्हणून पुढीलपैकी कोणते कार्य करण्याची जबाबदारी राज्यसभेवर असते.
- अ) एखाद्या महत्वाच्या निर्णयावर पुनर्विचार
ब) राज्यांच्या हक्कांचे प्रतिनिधित्व
क) घाईगडबडीने कायदेनिर्मिती टाळणे
ड) राज्यांना समान प्रतिनिधित्व मिळवून देणे
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) फक्त अ आणि क बरोबर आहेत
  - २) फक्त ब आणि ड बरोबर आहेत
  - ३) फक्त अ, ब आणि क बरोबर आहेत
  - ४) यापैकी सर्व बरोबर आहेत
- 5) Which of the following purposes is the Rajya Sabha, as the second chamber, expected to fulfil ?
- a) Give second thought on an important decisions
  - b) Represent State rights
  - c) Delay hasty legislation
  - d) Assure equal representation to States
- Answer options :**
- 1) Only a and c are correct
  - 2) Only b and d are correct
  - 3) Only a, b and c are correct
  - 4) All of these are correct
- ६) खालीलपैकी कोणते राज्यसभेच्या कमकुवत स्थितीचे कारण नाही ?
- १) राज्यसभेची एकूण सदस्य संख्या लोकसभेपेक्षा कमी आहे.
  - २) संयुक्त अधिवेशनाचे अध्यक्ष लोकसभेचे सभापती असतात
  - ३) मंत्रीमंडळ हे फक्त लोकसभेलाच जबाबदार असते
  - ४) वरीलपैकी एकही नाही
- 6) Which of the following is not a reason of weaker position of the Rajya Sabha ?
- 1) The total membership of the Rajya Sabha is less than the Lok Sabha
  - 2) Joint session is presided by the Speaker of the Lok Sabha
  - 3) The Council of Ministers is responsible only to the Lok Sabha
  - 4) None of the above
- ७) खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे ?
- १) राज्यसभेच्या अध्यक्षाची निवड ही संसदेच्या फक्त निर्वाचित सदस्यांकडून होते.
  - २) राज्यसभेचा अध्यक्ष हा संसदेच्या दोन्ही सभागृहांच्या संयुक्त बैठकीचे अध्यक्षस्थान स्वीकारू शकतो.
  - ३) राष्ट्रपतीच्या निवडणुकीसाठी जे निर्वाचन मंडळ असते तेच उपराष्ट्रपतीच्या निवडणुकीसाठी असते.
  - ४) संसदेच्या दोन्ही सभागृहातील नामनिर्देशित सदस्यांना उपराष्ट्रपतीच्या निवडणुकीमध्ये मतदान करण्याचा अधिकार असतो परंतु राष्ट्रपतीच्या निवडणुकीत नसतो.
- 7) Which one of the following statements is correct ?
- 1) The Chairman of the Rajya Sabha is elected only by the elected members of Parliament.
  - 2) The Chairman of the Rajya Sabha shall preside over the joint session of both Houses of Parliament.
  - 3) The electoral college for the election of the Vice-President is the same as that for the election of the President.
  - 4) The nominated members of both Houses of Parliament have voting right in the election of the Vice-President but not in the election of the President.

- ८) खालीलपैकी कोणत्या बाबतीत राज्यसभा लोकसभेच्या बरोबरीची नाही ?
- १) राष्ट्रपतीची निवडणूक
२) सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधिकांना पदावरून दूर करणे.
३) आणीबाणीची घोषणा
४) वरीलपैकी एकही नाही
- 8) In which of the following cases is the Rajya Sabha not equal to the Lok Sabha ?
- 1) The election of the President
2) Removal of the Judges of the Supreme Court
3) Proclamation of Emergency
4) None of the above

लोकसभा

- १) भारतासाठी संसदेचे द्विगृही कायदेमंडळ पद्धत स्वीकारण्यामागे पुढीलपैकी कोणते उद्दिष्ट नाही ?
- १) घटक राज्यांना प्रतिनिधित्व मिळवून देणे.
२) संघराज्य पद्धतीचे एक वैशिष्ट्य जपणे.
३) कायदे निर्मितीच्या प्रक्रियेत सखोल विचार विनिमय करून पुनर्विचार करता येणे.
४) राजकीय पक्षांमधील महत्त्वाच्या नेत्यांना संसदेवर निवडून आणणे.
- 1) Which of the following is not a purpose behind constituting a second chamber for the Indian Parliament ?
- 1) To give representation to Constituent States,
2) To serve as a federal feature.
3) To hold second thoughts or detailed discussions on Legislation.
4) To get powerful party leaders elected to Parliament.
- २) लोकसभेच्या अध्यक्षांच्या संदर्भात खालील विधाने विचारात घ्या:
- a) राष्ट्रपतीची मर्जी असेपर्यंत ते आपल्या पदावर राहू शकतात.
b) त्यांच्या निवडीवेळी ते सभागृहाचे सदस्य असणे बंधनकारक नाही.
c) ते संसदेच्या दोन्ही सभागृहांच्या संयुक्त अधिवेशनाचे अध्यक्षस्थान भूषवतात.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने बरोबर आहे/त ?
- १) फक्त (a)   २) (a) आणि (b)   ३) फक्त (c)   ४) (b) आणि (c)
- 2) Consider the following statements regarding with speaker of lok Sabha :
- a) He hold office during the pleasure of the President.
b) He need not be a member of the House at the time of his election.
c) He Presides over a joint sitting of the two houses of Parliament.
d) He can removed from the post by impeachment.
Which of the statements/s given above is/ are correct?
- 1) Only (a)   2) (a) and (b)   3) Only (c)   4) (b) and (c)
- ३) जर लोकसभेचे अध्यक्ष आणि उपाध्यक्ष दोघेही उपस्थित नसतील, तर संसदेच्या संयुक्त बैठकीच्या अध्यक्षस्थानी कोण असतात ?
- १) राज्यसभेचे सभापती   २) राज्यसभेचे उपसभापती
३) राष्ट्रपती   ४) लोकसभेचे महासचिव
- 3) Who presides over a joint sitting of the Parliament if neither the Speaker nor the Deputy Speaker of Lok Sabha is available ?
- 1) Chairman of Rajya Sabha   2) Deputy Chairman of Rajya Sabha
3) The President   4) Secretary General of Lok Sabha

- ४) खालील विधाने विचारात घ्या :
- a) लोकसभेच्या प्रमुखांच्या गटाची (panel of Chairpersons) निवड लोकसभा आपल्या सदस्यांमधून करते.
b) जेव्हा लोकसभेच्या अध्यक्षांचे अथवा उपाध्यक्षांचे पद रिक्त असेल तेव्हा लोकसभेच्या प्रमुखांच्या गटातील सदस्य हा अध्यक्षपदी असू शकतो.
c) अध्यक्ष, उपाध्यक्ष आणि लोकसभेच्या प्रमुखांच्या गटातील व्यक्ती यांच्या अनुपस्थितीत राष्ट्रपतीद्वारे नियुक्त केलेल्या सदस्याद्वारे अध्यक्षांची कर्तव्ये पार पाडली जातात.
- वरीलपैकी कोणते विधान/विधाने बरोबर आहे/आहेत ?
- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) (a) आणि (c)   ४) वरीलपैकी एकही नाही
- 4) Consider the following statements :
- a) A panel of Chairpersons is elected by the Lok Sabha from amongst its members.
b) A member of the panel of Chairpersons can preside over the Lok Sabha when the office of the Speaker or the Deputy Speaker is vacant.
c) In absence of the Speaker, the Deputy Speaker and member of the panel of Chairpersons, the Speaker's duties are to be performed by a member appointed by the President.
- Which of the statements given above is/are correct?
- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) (a) and (c)   4) None of the above

६) संसदीय कामकाज

- १) संसद सदस्यांना अधिवेशन काळात पोलिसांना अटक करता येत नाही, परंतु अधिवेशनापूर्वी व नंतरसुद्धा किती दिवस अटक करता येत नाही ?
- १) १० दिवस पूर्वी व नंतर   २) २० दिवस पूर्वी व नंतर   ३) ३० दिवस पूर्वी व नंतर   ४) ४० दिवस पूर्वी व नंतर
- 1) The police cannot arrest the members of the Parliament during session, but they also cannot be arrested for how many number of days before and after the session ?
- 1) Before and after 10 days   2) Before and after 20 days
3) Before and after 30 days   4) Before and after 40 days
- २) लोकसभा अधिवेशनासंबंधी पुढीलपैकी अयोग्य विधान कोणते ?
- १) लोकसभेचे वर्षातून किमान दोन वेळा अधिवेशन भरवावे.
२) दोन्ही पाठोपाठच्या अधिवेशनांमधील कालावधी ६ महिन्यांपेक्षा कमी असावा.
३) लोकसभेचे अधिवेशन राष्ट्रपती बोलावतात.
४) लोकसभेच्या अधिवेशनाची वेळ आणि जागा लोकसभेचे सभापती ठरवतात.
- 2) Which of the following statements is incorrect about Lok Sabha sessions ?
- 1) Lok Sabha shall meet at least twice in year.
2) Interval between two consecutive sessions shall be less than six months.
3) The President summons the Lok Sabha to meet.
4) Speaker of Lok Sabha will decide time and place of Lok Sabha session.
- ३) लोकसभा अधिवेशनासंबंधी पुढीलपैकी योग्य विधाने कोणती आहेत ?
- अ) लोकसभेचे वर्षातून किमान दोन वेळा अधिवेशन भरवावे.
ब) दोन्ही पाठोपाठच्या अधिवेशनांमधील कालावधी ६ महिन्यांपेक्षा कमी असावा.
क) लोकसभेचे अधिवेशन राष्ट्रपती बोलावतात.
ड) लोकसभेच्या अधिवेशनाची वेळ आणि जागा लोकसभेचे सभापती ठरवतात.
- पर्यायी उत्तरे :
- १) अ, ब, क आणि ड   २) फक्त अ, ब आणि क   ३) फक्त अ, क आणि ड   ४) फक्त अ आणि ब

3) Which of the following statements are correct about Lok Sabha sessions ?

- a) Lok Sabha shall meet at least twice in year.
- b) Interval between two consecutive sessions shall be less than six months.
- c) The President summons the Lok Sabha to meet.
- d) Speaker of Lok Sabha will decide time and place of Lok Sabha session.

Answer Options :

- 1) a, b, c and d   2) Only a, b and c   3) Only a, c and d   4) Only a and b

४) भारतातील 'अविश्वास ठराव' प्रस्तावाबाबत खालील विधाने लक्षात घ्या.

a) 'अविश्वास ठराव' ही शब्दयोजना भारतीय राज्यघटनेत उल्लेख करण्यात आली आहे.

b) अविश्वास ठराव संसदेच्या दोन्हीपैकी कोणत्याही सभागृहात प्रथम मांडता येतो.

वरीलपैकी कोणते विधान/विधाने असत्य आहेत ?

- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) दोन्ही   ४) दोन्हीही नाही

4) Consider the following statements regarding a No-confidence motion in India :

a) The term No-confidence motion has been mentioned in the Constitution of India.

b) A motion of No-confidence can be introduced in any of house of the Parliament.

Which of the statement/s given above is/are incorrect ?

- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) Both   4) Neither (a) nor (b)

५) 'कपात प्रस्ताव' सादर करण्यापूर्वी खालील अटींची पूर्तता करणे आवश्यक आहे :

a) तो एका मुद्द्याकरिताच मर्यादित असावा.

b) त्यातून विशेष अधिकाराचा प्रश्न उपस्थित होता कामा नये.

c) त्यामध्ये सध्याच्या कायद्यात दुरुस्ती करण्याबाबतीत सूचना असू शकतात, परंतु कायदा रद्द करण्याबाबतीत सूचना नसाव्यात.

वरीलपैकी कोणते विधान अचूक नाही ?

- १) फक्त (b)   २) (b) आणि (c)   ३) फक्त (c)   ४) यापैकी नाही

5) 'Cut motion' in Parliament must satisfy the following conditions, to be admissible :

a) It should be confined to one specific matter.

b) It should not raise questions of privilege.

c) It can suggest amendment in existing law but not repeal of existing law.

Which of the above statement is incorrect ?

- 1) Only (b)   2) (b) and (c)   3) Only (c)   4) None

६) खालीलपैकी कोणत्या पद्धतीद्वारे संसद मंत्रिमंडळाचे उत्तरदायित्व सुनिश्चित करते ?

a) संसदेमध्ये प्रश्न

b) अविश्वास प्रस्ताव

c) अंदाजपत्रक चर्चा

d) स्थगन प्रस्ताव

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (a), (b)

२) फक्त (a), (b), (c)

३) फक्त (c), (d)

४) वरीलपैकी सर्व

6) Parliament ensures ministerial responsibility, by which of the following methods ?

a) Questions in Parliament

b) No Confidence Motion

c) Budget Discussions

d) Adjournment motion

Answer options :

1) Only (a),(b)

2) Only (a),(b),(c)

3) Only (c), (d)

4) All of the above

- ७) सामान्य विधेयके सर्वप्रथम फक्त ..... मध्ये मांडले जाते.
१) राज्यसभा २) लोकसभा ३) संसदेचे कोणतेही सभागृह ४) यापैकी नाही
- 7) Ordinary Bills can originate only in .....
1) The Rajya Sabha 2) The Lok Sabha
3) Any House of the Parliament 4) None of the above
- ८) एखादे विधेयक धनविधेयक आहे की नाही हे कोण ठरवितो ?
१) राष्ट्रपती २) पंतप्रधान ३) उपराष्ट्रपती ४) लोकसभेचे सभापती
- 8) Who decides whether a Bill is a Money Bill or not ?
1) The President 2) The Prime Minister
3) The Vice President 4) The Speaker of the Lok Sabha
- ९) धनविधेयक प्रथमतः फक्त ..... मध्येच सादर करतात.
१) लोकसभा २) राज्यसभा ३) विधान परिषद ४) वरीलपैकी एकही नाही
- 9) Money Bill originates only in the
1) Lok Sabha 2) Rajya Sabha 3) Vidhan Parishad 4) None of the above
- १०) भारतीय संसदेला राज्यसूचीतील कोणत्याही विषयाबाबत राष्ट्रीय हितासाठी कायदा करण्याचा अधिकार आहे जर तत्संबंधी ..... ने ठराव मंजूर केला तर.
१) लोकसभेने तिच्या एकूण सदस्य संख्येच्या बहुमताने
२) लोकसभेने तिच्या एकूण सदस्य संख्येच्या दोन-तृतीयांश सदस्य संख्येपेक्षा कमी नाही इतक्या बहुमताने
३) राज्यसभेने तिच्या एकूण सदस्य संख्येच्या बहुमताने
४) राज्यसभेने हजर राहून मतदान करणाऱ्या दोन-तृतीयांश सदस्य संख्येपेक्षा कमी नाही इतक्या बहुमताने
- 10) The Parliament of India acquires the power to legislate on any subject in the State List in national interest if the resolution to that effect is passed by the ...
1) Lok Sabha by a majority of its total membership.
2) Lok Sabha by a majority of not less than two-thirds of its total membership.
3) Rajya Sabha by a majority of its total membership.
4) Rajya Sabha by a majority of not less than two-thirds of its members present and voting.
- ११) 'अर्थ विधेयका' बाबतीत खालीलपैकी कोणते विधान/ने बरोबर आहे/आहेत ?
अ) ते मंत्री किंवा खाजगी सदस्य मांडू शकतो.
ब) ते राज्यपालांच्या शिफारशी शिवाय मांडता येत नाही.
क) एखादे विधेयक अर्थ विधेयक आहे किंवा नाही असा प्रश्न उपस्थित झाल्यास राज्यपालांचा निर्णय अंतिम असतो.
ड) जर दोन्ही सभागृहांमध्ये अर्थ विधेयका बाबत पेच निर्माण झाल्यास राज्यपाल विधानसभा आणि विधान परिषदेची संयुक्त बैठक बोलावू शकतात.
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त अ आणि ब २) फक्त ब
३) फक्त अ, ब आणि क ४) फक्त अ, क आणि ड

- 11) Which of the following statements related to 'Money Bill' is/are correct ?
- It can be introduced either by a minister or by a private member.
  - It cannot be introduced except on the recommendation of the Governor.
  - If my question arises whether the bill is a money bill or not, the decision of the Governor is final.
  - In case of a deadlock over a money bill, the Governor can summon a joint sitting of Legislative Assembly and Legislative Council.

Answer Options :

- 1) Only a and b   2) Only b   3) Only a, b and c   4) Only a, c and d

७) संसदीय समित्या

- १) खालीलपैकी कोणत्या समित्यांमध्ये संसदेच्या दोन्हीही सभागृहांच्या प्रतिनिधींचा समावेश असतो ?
- अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती यांच्या कल्याणासाठी समिती
  - महिला सबलीकरण समिती
  - कामकाज सल्लागार समिती
  - अंदाज समिती

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a), (b) आणि (d)   २) फक्त (b) आणि (c)   ३) (c), (d) आणि (e)   ४) फक्त (a) आणि (b)

- 1) Which of the following committees contains representatives of both the Houses of the Parliament?

- Committee on Welfare of Scheduled Castes and Scheduled Tribes
- Committee on Empowerment of Women
- Business Advisory Committee
- Committee on Privileges
- Estimates Committee

Answer Options:

- 1) (a), (b) and (d)   2) Only (b) and (c)   3) (c), (d) and (e)   4) Only (a) and (b)

- २) राज्यसभेचे सदस्य खालीलपैकी कोणत्या संसदीय समितीचे सदस्य नसतात ?

- लोकलेखा समिती
- अंदाज समिती
- सार्वजनिक उपक्रम समिती

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) (a) आणि (b)   ४) (a) आणि (c)

- 2) Members of Rajyasabha are -not associated with :

- Public Accounts Committee
- Estimate Committee
- Committee on public undertakings

Answer Options ::

- 1) (a) only   2) (b) only   c) (a) and (b)   4) (a) and (c)

- ३) लोकलेखा समितीच्या बाबतीत खालीलपैकी कोणते विधान / विधाने सत्य नाहीत ?

- या समितीची स्थापना १९२१ मध्ये झाली.
- भारताच्या नियंत्रक आणि महालेखा परिक्षकांच्या वार्षिक अहवालांचे परिक्षण करणे, हे या समितीचे प्रमुख कार्य आहे.
- या समितीत १५ लोकसभा सदस्य आणि ७ राज्यसभा सदस्य आहेत.
- लोकलेखा समितीच्या कार्यालयाचा कालावधी हा एक वर्षाचा आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ   २) फक्त ब
३) फक्त क व ड   ४) वरील सर्व विधाने सत्य आहेत

- 3) What among the following is not true about the Public Accounts Committee?
- The Committee was set up in 1921.
  - Its main function is to examine the annual reports of Comptroller and Auditor General of India (CAG)
  - It consists of 15 Lok Sabha members and 7 Rajya Sabha members.
  - The term of the office of the Public Accounts Committee is one year.

Answer Options :

- 1) Only a   2) Only b   3) Only c and d   4) All are true

- ४) 'लोकलेखा समिती' बाबत खालीलपैकी कोणती विधाने योग्य आहेत ?
- १९५४ पूर्वी या समितीत फक्त लोकसभेने निवडलेले २२ सदस्य होते.
  - काहीवेळा लोकलेखा समितीचे वर्णन अंदाज समितीची 'जुळी बहीण' असे केले जाते, कारण या दोन्हीही समित्यांचे कार्य एकमेकास पूरक असे आहेत.
  - सर्व समिती सदस्यांचा दर्जा समान आहे, परंतु लोकलेखा समितीच्या संबंधित कार्याबाबत समितीमधील राज्यसभा सदस्यांवर राज्यसभा अध्यक्षांचे नियंत्रण नसते तर लोकसभा सभापतीचे असते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) वरील सर्व   २) फक्त (a) आणि (b)   ३) फक्त (b) आणि (c)   ४) फक्त (a)

- 4) Which of the following statements about 'Public Accounts Committee' are correct ?
- Prior to 1954, the Committee consisted of 22 members elected by Lok Sabha only.
  - The PAC is sometimes described as 'twin sister' of Estimate Committee in the sense that the works of these two committees are complementary.
  - All committee members have the same status but the members from Rajya Sabha are under the control of the Speaker of Lok Sabha and not under the control of the Chairman of Rajya Sabha in so far as their functioning in the PAC is concerned.

Answer Options :

- 1) All of the above   2) Only (a) and (b)   3) Only (b) and (c)   4) Only (a)

- ५) लोकलेखा समितीच्या बाबतीत खालीलपैकी कोणते विधान / विधाने सत्य नाहीत ?
- या समितीची स्थापना १९२१ मध्ये झाली.
  - भारताच्या नियंत्रक आणि महालेखा परिक्षकांच्या वार्षिक अहवालांचे परिक्षण करणे, हे या समितीचे प्रमुख कार्य आहे.
  - या समितीत १५ लोकसभा सदस्य आणि ७ राज्यसभा सदस्य आहेत.
  - लोकलेखा समितीच्या कार्यालयाचा कालावधी हा एक वर्षाचा आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ   २) फक्त ब
३) फक्त क व ड   ४) वरील सर्व विधाने सत्य आहेत

- 5) What among the following is not true about the Public Accounts Committee?
- The Committee was set up in 1921.
  - Its main function is to examine the annual reports of Comptroller and Auditor General of India (CAG)
  - It consists of 15 Lok Sabha members and 7 Rajya Sabha members.
  - The term of the office of the Public Accounts Committee is one year.

Answer Options :

- 1) Only a   2) Only b   3) Only c and d   4) All are true

- ६) लोकलेखा समितीबाबत खालील विधाने विचारात घ्या.
- लोकलेखा समितीची स्थापना प्रथम १९२३ मध्ये करण्यात आली.
  - सद्यस्थितीत लोकलेखा समिती २२ सदस्यांची मिळून बनली आहे.
  - लोकलेखा समिती सदस्यांचा कालावधी पाच वर्षे आहे.
  - मंत्री लोकलेखा समितीचे सदस्य म्हणून निवडले जाऊ शकतात.
- वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने बरोबर आहे/त ?
- १) (a), (b) आणि (c)   २) (b), (c) आणि (d)   ३) (a), (c) आणि (d)   ४) (a) आणि (b)
- 6) Consider the following statements regarding with Public Account Committee.
- Public Account Committee was set up in 1923.
  - At present Public Account Committee consists of 22 members.
  - The tenure of Public Account Committee member is Five years.
  - A minister can be elected as a member of Public Account Committee.
- Which of the statements given above is/are correct ?
- 1) (a), (b) and (c)   2) (b), (c) and (d)   4) (a), (c) and (d)   4) (a) and (b)
- ७) खालील विधानांचा विचार करा :
- अंदाज समितीची स्थापना अर्थमंत्री जॉन मथाई यांच्या शिफारशीनुसार १९५० मध्ये झाली.
  - या समितीत सर्व ३० सभासद लोकसभेकडून निवडून दिले जातात.
  - मंत्री या समितीचा सदस्य म्हणून निवडून येऊ शकत नाही.
  - ही समिती प्रशासनामध्ये कार्यक्षमता आणि काटकसर करण्यासाठी पर्यायी धोरणे सुचवते.
- वरीलपैकी योग्य विधाने निवडा :
- १) फक्त अ, ब आणि क   २) अ, ब, क आणि ड   ३) फक्त क आणि ड   ४) फक्त ब, क आणि ड
- 7) Consider the following statements :
- The Estimates Committee was constituted in 1950 on the recommendation of the Finance Minister John Matthai.
  - All the 30 members of this committee are from the Lok Sabha.
  - A minister cannot be elected as a member of this committee.
  - The committee suggests alternative policies in order to bring about efficiency and economy in administration.
- Choose the correct statements given above :
- 1) Only a, b and c   2) a, b, c and d   3) Only c and d   4) Only b, c and d
- ८) पुढील विधानांचा अभ्यास करा :
- अंदाज समितीमध्ये लोकसभेतील सर्व पक्ष आणि गटांचे त्यांच्या संख्येच्या प्रमाणात प्रतिनिधित्व असते.
  - लोकलेखा समितीला अंदाज समितीची 'जुळी बहीण' समजण्यात येते. ही समिती सार्वजनिक विनिमयावर लक्ष ठेवण्याचे काम करते.
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) फक्त अ बरोबर आहे   २) फक्त ब बरोबर आहे
३) अ आणि ब दोन्ही बरोबर आहेत   ४) अ आणि ब दोन्ही चूक आहेत

- 8) Study the following statements :
- a) The Estimates Committee represents the parties and groups in the Lok Sabha more or less in proportion to their representation in the House.
- b) The Public Accounts Committee, a watchdog of the public finances, is described as the 'twin sister' of the Estimates Committee.

Answer options :

- 1) Only a is correct
- 2) Only b is correct
- 3) Both a and b are correct
- 4) Both a and b are incorrect
- ९) 'अंदाज समितीच्या' कार्याबाबत खालीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहे ?
- १) प्रशासनामध्ये कार्यक्षमता आणि काटकसर आणण्यासाठी पर्यायी धोरणे सुचविणे.
- २) संसदेसमोर सादर करावयाच्या अनुमानाचा आराखडा सुचविणे.
- ३) संसदेसमोर सादर करावयाच्या लेखांचा आराखडा सुचविणे.
- ४) अनुमानात नमूद केलेल्या मर्यादेप्रमाणे आर्थिक नियोजन झाले की नाही याचे परीक्षण करणे.
- 9) Which one of the following statements about the functions of the 'Estimate Committee' is incorrect ?
- 1) To suggest alternative policies in order to bring about efficiency and economy in administration.
- 2) To suggest the forms in which the Estimates shall be presented to Parliament.
- 3) To suggest the forms in which the Accounts shall be presented to Parliament.
- 4) To examine whether the money is well 'laid out within the limits of the policy implied in the Estimates.
- १०) विधेयक वादग्रस्त असल्यास किंवा गुंतागुंतीचे असल्यास ते कोणत्या समितीकडे विचारार्थ पाठविले जाते ?
- १) प्रवर समिती
- २) स्थाय समिती
- ३) संयुक्त समिती
- ४) समिती विषयक समिती
- 10) If the Bill is controversial or complicated, which committee is it sent to for the consideration ?
- 1) Selection Committee
- 2) Standing Committee
- 3) Joint Committee
- 4) Committee on Committees

८) राजकीय पक्ष व निवडणुकीतील कामगिरी

- १) भारताच्या मार्क्सवादी कम्युनिस्ट पक्ष (सी.पी.आय.-एम) ची स्थापना केव्हा झाली ?
- १) १९५६
- २) १९८६
- ३) १९४६
- ४) १९६४
- 1) When was the Communist Party of India Marxist (CPI-M) formed ?
- 1) 1956
- 2) 1986
- 3) 1946
- 4) 1964
- २) अयोग्य कथन ओळखा -
- १) भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस पक्ष हा काँग्रेस पक्ष म्हणून ओळखला जाणारा एक प्रमुख राजकीय पक्ष असून त्याची स्थापना १८८५ मध्ये झाली.
- २) डॉ. मनमोहन सिंग यांनी २२ मे, २००४ रोजी पंतप्रधानपदाची शपथ घेतली.
- ३) १९९८ मध्ये सोनिया गांधी यांनी काँग्रेस पक्षाचे अध्यक्षपद स्वीकारले.
- ४) १४ व्या लोकसभेमध्ये (२००४-२००९) काँग्रेस पक्षाचे १५० सदस्य सभागृहात होते.

2) Select the incorrect statement —

- 1) Indian National Congress also known as Congress Party is a major political party and was founded in 1885.
- 2) Dr. Manmohan Singh was sworn-in as Prime Minister on 22nd by, 2004.
- 3) In 1998, Sonia Gandhi accepted the presidency of the Congress Party.
- 4) In the 14 Lok Sabha (2004 — 2009), 150 Congress Party members were in the House.

3) जोड्या जुळवा :

(राजकीय पक्ष)

(१७ व्या लोकसभा (२०१९) निवडणुकीमध्ये जिंकलेल्या जागा)

a) भाजपा	i) १६
b) शिवसेना	ii) ०२
c) जनता दल (युनायटेड)	iii) ३०३
d) शिरोमणी अकाली दल	iv) १८

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(iii)	(i)	(ii)	(iv)
२)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
३)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
४)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)

3) Match the pairs :

(Political Party)

(No. of seats won in 17th Lok Sabha (2019) Election)

a) BJP	i) 16
b) Shiv Sena	ii) 02
c) Janata Dal (United)	iii) 303
d) Shiromani Akali Dal	iv) 18

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iii)	(i)	(ii)	(iv)
2)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
3)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
4)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)

४) जोड्या लावा : (भारतातील प्रादेशिक पक्ष)

'A' (राजकीय पक्ष)

'B' (राज्य)

a) जनाधिपाध्य संरक्षण समिती	i) पश्चिम बंगाल
b) युनायटेड डेमोक्रेटिक पार्टी	ii) केरळ
c) नॅशनॅलिस्ट डेमोक्रेटिक मुव्हमेंट	iii) मेघालय
d) रिव्होल्युशनरी सोशॅलिस्ट पार्टी	iv) नागालॅन्ड

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(ii)	(iv)	(iii)	(i)
२)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
३)	(iii)	(ii)	(i)	(iv)
४)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)

4) Match the pairs — (Regional Parties of India)

'A' (Political Party)

- a) Janadhipathya Samrakshana Samithy
b) United Democratic Party
c) Nationalist Democratic Movement
d) Revolutionary Socialist Party

'B' (State)

- i) West Bengal
ii) Kerala
iii) Meghalaya
iv) Nagaland

Answer Options :

- (a) (b) (c) (d)
1) (ii) (iv) (iii) (i)
2) (iv) (iii) (ii) (i)
3) (iii) (ii) (i) (iv)
4) (ii) (iii) (iv) (i)

५) जोड्या लावा : (शिवसेनेची लोकसभेमध्ये राजकीय कामगिरी)

'A' (वर्ष)

- a) १९९१
b) १९९८
c) १९९९
d) २००४

'B' (सदस्य संख्या)

- i) ४
ii) १२
iii) ६
iv) १५

पर्यायी उत्तरे :

- (a) (b) (c) (d)
१) (i) (iv) (ii) (iii)
२) (i) (iii) (ii) (iv)
३) (i) (ii) (iii) (iv)
४) (i) (iii) (iv) (ii)

5) Match the pairs — (Political achievement of Shiv Sena in Lok Sabha)

'A' (Year)

- a) 1991
b) 1998
c) 1999
d) 2004

'B' (No. of Members)

- i) 4
ii) 12
iii) 6
iv) 15

Answer Options :

- (a) (b) (c) (d)
1) (ii) (iv) (iii) (i)
2) (iv) (iii) (ii) (i)
3) (iii) (ii) (i) (iv)
4) (ii) (iii) (iv) (i)

९) मतदारसंघ व निवडणूक प्रक्रिया

१) मतदारांच्या संख्येनुसार संसदीय मतदारसंघाचा उतरता क्रम लावा.

- a) मलकाजगिरी (आंध्र प्रदेश)
c) उन्नाव (उत्तर प्रदेश)

- b) गाझियाबाद (उत्तर प्रदेश)
d) उत्तर-पश्चिम दिल्ली (दिल्ली)

पर्यायी उत्तरे :

- १) (b), (d), (c), (a)   २) (c), (d), (b), (a)   ३) (a), (c), (d), (b)   ४) (a), (b), (c), (d)

- 1) Arrange in descending order the Parliamentary Constituencies in terms of number of electors.
a) Malkajgiri (Andhra Pradesh)   b) Ghaziabad (Uttar Pradesh)
c) Unnao (Uttar Pradesh)   d) North-West Delhi (Delhi)

Answer Options :

- 1) (b), (d), (c), (a)   2) (c), (d), (b), (a)   3) (a), (c), (d), (b)   4) (a), (b), (c), (d)

- 2) खालील कथने लक्षात घ्या – (सूचकांची संख्या)
a) जर उमेदवार मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने प्रायोजित केलेला नसेल तर संसदीय किंवा विधानसभा मतदार संघातील उमेदवाराच्या नामनिर्देशन पत्रावर १० नोंदणीकृत मतदारांची सूचक म्हणून आवश्यकता असते.
b) मान्यताप्राप्त राजकीय पक्षाने प्रायोजित केलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत फक्त दोन सूचकांची आवश्यकता असते. वरीलपैकी कोणते कथन/ने बरोबर आहे/त?

- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) (a) व (b) दोन्ही   ४) यापैकी नाही

- 2) Consider the following statements — (No. of Proposers)
a) The nomination of a candidate in a Parliamentary or Assembly Constituency should be subscribed by 10 registered electors, if the candidate is not sponsored by a recognised political party.
b) In the case of a candidate sponsored by recognised political party, only two proposers are required.

Which is/are the correct statements among the above statements ?

- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) Both (a) and (b)   4) None of the above

- 3) खालील विधाने विचारात घ्या :
a) सर्वसाधारण (अमागासवर्गीय) उमेदवारास लोकसभेसाठी २५,००० रुपये आणि राज्य विधानसभेसाठी निवडणूक लढण्यासाठी १०,००० रुपये सुरक्षा अनामत रक्कम आवश्यक आहे.
b) अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमातीच्या उमेदवारास लोकसभेसाठी ५,००० रुपये रक्कम आणि राज्य विधानसभेसाठी २,००० रुपये सुरक्षा अनामत रक्कम भरावी लागते.
c) पश्चिम बंगालमधील २०१९ च्या लोकसभा निवडणुकीत एक अपवाद वगळता डाव्या आघाडीच्या सर्व उमेदवारांची सुरक्षा अनामत जप्त झाली होती
d) पश्चिम बंगाल राज्यात डाव्या आघाडीची सत्ता सलग १९७७ ते २०११ अशी एकूण ३४ वर्षे होती.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने चूक आहे/त?

- १) (a) आणि (b)   २) (a) आणि (c)   ३) फक्त (b)   ४) (b), (c) आणि (d)

- 3) Consider the following statements :
a) It is mandatory for the general candidate to deposit security amount of Rs. 25,000 in case of Lok Sabha and Rs. 10,000 to fight an election in State Assembly constituency.
b) Candidates belonging to SC/ST have to deposit security amount Rs. 5,000 in case of Lok Sabha and Rs. 2,000 in case of State Assembly.
c) All but one Left Front candidates lost security deposit in the 2019 Lok Sabha polls in West Bengal.
d) Left Front ruled the State of West Bengal for 34 years from 1977 to 2011.

Which of the statements given above is/are incorrect ?

- 1) (a) and (b)   2) (a) and (c)   3) Only (b)   4) (b), (c) and (d)

(६) राज्य व्यवस्थापन-राज्यपाल, मुख्यमंत्री, विधानसभा, विधान परिषद, समित्या

* राज्याचे कार्यकारी मंडळ

- १) राज्यपाल - भूमिका, अधिकार व कार्य
- २) मुख्यमंत्री व मंत्रिमंडळ - भूमिका, अधिकार व कार्य
- ३) राज्याचा महाधिवक्ता
- ४) राज्य सचिवालय

* राज्याचे विधीमंडळ

- ५) विधानसभा - अधिकार, कार्य व भूमिका
- ६) विधानपरिषद - अधिकार, कार्य व भूमिका
- ७) विधीमंडळ कामकाज आणि विधी समित्या

१) राज्यपाल - भूमिका, अधिकार व कार्य

- १) राज्यपाल पदाच्या नियुक्तीसाठी वयाची किमान मर्यादा किती आहे ?
१) २५ वर्षे   २) १८ वर्षे   ३) ३५ वर्षे   ४) २१ वर्षे
- 1) What is the minimum age limit for appointment to the post of Governor?
1) 25 years   2) 18 years   3) 35 years   4) 21 years
- २) संविधानाच्या कोणत्या अनुच्छेदानुसार राज्यपालास कोणत्याही अपराधाबद्दल दोषी ठरलेल्या कोणत्याही व्यक्तीला शिक्षेस स्थगिती किंवा सूट देण्याचा अधिकार आहे ?
१) अनुच्छेद १६०   २) अनुच्छेद १६१   ३) अनुच्छेद १६२   ४) अनुच्छेद १६३
- 2) According to which Article of the Constitution the Governor has the power to suspend or commute the sentence of any person convicted of any offence?
1) Article 160   2) Article 161   3) Article 162   4) Article 163
- ३) राज्यपालांना कोण शपथ देतो ?
१) राष्ट्रपती   २) पंतप्रधान
३) उच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश   ४) सर्वोच्च न्यायालयाचे मुख्य न्यायाधीश
- 3) Who gives oath to the Governor ?
1) President   2) Prime Minister
3) Chief Justice of the High Court   4) Chief Justice of the Supreme Court
- ४) खालीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहे ?
१) राष्ट्रपती जसा संघराज्याचा घटनात्मक प्रमुख आहे, तसा राज्यपाल हा त्याच्या राज्याच्या घटनात्मक प्रमुख आहे.
२) राज्यपाल हा केंद्रातील राष्ट्रपती प्रमाणेच नामधारी प्रमुखाची प्रतिकृती आहे.
३) भारताच्या राष्ट्रपतीप्रमाणेच राज्यपालाचे विवेकाधीन अधिकार क्षेत्र स्पष्टपणे शब्दांकित करण्यात आलेले आहे.
४) वरीलपैकी एकही नाही.

- 4) Which one of the following statements is incorrect ?
- 1) The Governor is the constitutional head of his state just as the President is of the Union.
  - 2) The Governor is the model of a nominal head like the President at the Centre.
  - 3) The Governor has clearly spelt out specific areas of discretionary powers just as the President of India.
  - 4) None of the above
- ५) जेव्हा एखादी व्यक्ती एकापेक्षा अधिक राज्यांचे राज्यपाल म्हणून कार्य करते तेव्हा त्यांचे वेतन .....
- १) केंद्रीय शासनाकडून दिले जाते.
  - २) संबंधित राज्यांमध्ये राष्ट्रपतीद्वारे वाटून दिले जाते.
  - ३) भारताच्या संचित निधीतून दिले जाते.
  - ४) राष्ट्रपती सांगतील त्या राज्याद्वारा दिले जाते.
- 5) When a person acts as Governor of more than one state his salary is
- 1) Paid by the Union Government
  - 2) Shared by the concerned states as determined by the President
  - 3) Charged to the Consolidated Fund of India
  - 4) Paid by the state named by the President
- ६) खालीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहे ?
- १) राष्ट्रपतीची इच्छा असेपर्यंत राज्यपाल आपल्या पदावर राहतात.
  - २) राष्ट्रपती केव्हाही राज्यपालाची एका राज्यातून दुसऱ्या राज्यात बदली करू शकतात अथवा त्यांना बडतर्फ करू शकतात.
  - ३) राज्यपालाच्या बदलीचा अथवा बडतर्फीचा राष्ट्रपतीचा आदेश हा अंतिम नसतो तर त्यास न्यायालयात आव्हान देता येते.
  - ४) वरीलपैकी एकही नाही
- 6) Which one of the following statements is not correct ?
- 1) The Governor remains in office during the pleasure of the President.
  - 2) The Governor may be transferred from one state to another or dismissed by the President at any time.
  - 3) The order of the President about transfer or dismissal of Governor is not conclusive and is justiciable.
  - 4) None of the above
- ७) राज्यपालांच्या विवेकाधीन अधिकाराखाली खालीलपैकी कोणत्या बाबी येतात ?
- a) जेव्हा राज्य विधिमंडळाचे अधिवेशन चालू नसेल तेव्हा ते अध्यादेश काढू शकतात.
  - b) जेव्हा बहुमत प्राप्त पक्षाच्या नेत्याबाबत एकमत नसेल तेव्हा ते एखाद्या व्यक्तीला मुख्यमंत्री म्हणून नेमू शकतात.
  - c) राज्य विधिमंडळाने मंजूर केलेले विधेयक ते राष्ट्रपतीच्या संमतीसाठी राखून ठेवू शकतात.
  - d) मंत्रिमंडळाने जर बहुमताचा पाठिंबा गमावल्याची त्यांची खात्री झाली तर ते मंत्रिमंडळ बरखास्त करू शकतात.
- योग्य पर्याय :**
- १) (a), (b), (c)
  - २) (b), (c), (d)
  - ३) फक्त (c) आणि (d)
  - ४) वरील सर्व
- 7) Which of the following falls within the discretionary powers of the Governor ?
- a) He can promulgate ordinances when the state legislature is not in session.
  - b) He can appoint a person as Chief Minister, if the majority party has no acknowledged leader.
  - c) He can reserve a bill passed by the State Legislature for the assent of the President.
  - d) He can dismiss the council of ministers if he is convinced that it has lost majority support.
- Correct options are :
- 1) (a), (b), (c)
  - 2) (b), (c), (d)
  - 3) (c) and (d) only
  - 4) All above

८) राज्यपालासंदर्भात खालील विधाने विचारात घ्या :

- अ) ते आपले राजीनामा पत्र राज्याच्या मुख्य न्यायाधीशांकडे सादर करतात.
ब) त्यांनी वयाची ३५ वर्षे पूर्ण केली पाहिजेत.
क) त्यांचे वेतन, भत्ते आणि विशेषाधिकार राष्ट्रपतींकडून ठरविले जातात.
ड) त्यांच्या विरोधात फौजदारी कारवाई सुरू करता येत नाही.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ, क आणि ड   २) फक्त ब, क आणि ड   ३) फक्त अ आणि क   ४) फक्त ब आणि ड

8) Consider the following statements about the Governor :

- a) He submits his resignation letter to the Chief Justice of the State.
b) He should have completed 35 years of age.
c) His emoluments, allowances and privileges are determined by the President.
d) No criminal proceedings can be instituted against him.

Spot the incorrect statements.

Answer Options :

- 1) Only a, c and d   2) Only b, c and d   3) Only a and c   4) Only b and d

९) राज्यपालांच्या कार्यकारी अधिकारांबाबत खालील विधाने विचारात घ्या :

- अ) राज्यपाल राज्यातील उच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची नेमणूक करतात.
ब) राज्यपाल राज्यातील विद्यापीठांच्या कुलगुरुची नियुक्ती करतात.
क) राज्यपाल मुख्यमंत्री आणि इतर राज्यमंत्री नियुक्त करतात.
ड) राज्यपाल राज्यांच्या महाधिवक्त्याची नियुक्ती करतात.
वरीलपैकी कोणती विधाने बरोबर आहेत ?

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ आणि ब   २) फक्त क आणि ड   ३) फक्त ब, क आणि ड   ४) वरील सर्व

9) Consider the following statements regarding the Executive Powers of the Governor :

- a) The Governor appoints the High Court Judges.
b) The Governor appoints the Vice Chancellor of the Universities of the State.
c) The Governor appoints the Chief Minister and other State Ministers.
d) The Governor appoints the Advocate General of the State.

Which of the above statements are correct ?

Answer Options :

- 1) Only a and b   2) Only c and d   3) Only b, c and d   4) All of the above

१०) राज्याच्या राज्यपालांच्या अधिकारांच्या संदर्भात खालील विधाने विचारात घ्या :

- अ) राज्यपाल राज्य विधानसभेला बोलावू शकतात, संस्थगित आणि विसर्जित करू शकतात.
ब) राज्यपाल राज्य विधानसभेच्या बैठक स्थगित करू शकतात.
क) राज्यपाल निवडणुकीनंतर विधानसभेच्या पहिल्या अधिवेशनाला संबोधित करतात.
वरीलपैकी कोणती विधान/विधाने बरोबर आहेत ?

- १) फक्त अ आणि ब   २) फक्त अ आणि क   ३) फक्त ब आणि क   ४) फक्त ब

- 10) Consider the following statements with respect to the powers of the Governor of a State :
- The Governor can summon, prorogue and dissolve the State Assembly.
  - The Governor can adjourn the meeting of the State Assembly.
  - The Governor addresses the first session of the Legislative Assembly after elections.
- Which of the statements given above is/are correct ?
- Only a and b
  - Only a and c
  - Only b and c
  - Only b
- ११) एकच व्यक्ती दोन किंवा अधिक राज्याच्या राज्यपाल म्हणून नियुक्त असेल तर त्यांना द्यावयाची वित्तलब्धी आणि भत्ते खालीलप्रमाणे दिले जातात.
- कोणत्याही एकाच राज्याद्वारे
  - केंद्र सरकार स्वतः देईल
  - राष्ट्रपतीच्या आदेशाद्वारे दोन्ही राज्यातून विभागून
  - वरीलपैकी एकही नाही
- 11) If a person is appointed as a Governor for two or more states, his honorarium and allowances will be paid as following :
- From any one state
  - From Central Government
  - President will decide the proportion of payment from concerned states
  - None of these
- १२) राज्यपालांच्या संबंधी खालीलपैकी कोणते विधान सत्य आहे ?
- राज्यपाल हे पहिल्या परिशिष्टामध्ये नमूद केलेल्या संसदेच्या सभागृहाचा किंवा कोणत्याही राज्याच्या विधीमंडळाच्या सभागृहाचा सदस्य असू शकत नाही.
  - राज्यपालांच्या कार्यकाळात त्यांचे वेतन व भत्त्यात कपात केली जाणार नाही.
  - राष्ट्रपतीची मर्जी असेपर्यंत राज्यपाल आपल्या पदावर राहू शकतात.
  - वरीलपैकी सर्व
- 12) Which of the following statements is true about the Governor ?
- The Governor shall not be a member of either House of Parliament or of a House of the legislature of any state specified in the first schedule.
  - The emolument and allowances of the Governor shall not be diminished during his term of office.
  - The Governor shall hold office during the pleasure of the President.
  - All of the above.
- १३) राज्यपालासंदर्भात खालील विधाने विचारात घ्या :
- ते आपले राजीनामा पत्र राज्याच्या मुख्य न्यायाधीशांकडे सादर करतात.
  - त्यांनी वयाची ३५ वर्षे पूर्ण केली पाहिजेत.
  - त्यांचे वेतन, भत्ते आणि विशेषाधिकार राष्ट्रपतींकडून ठरविले जातात.
  - त्यांच्या विरोधात फौजदारी कारवाई सुरू करता येत नाही.
- पर्यायी उत्तरे :**
- फक्त अ, क आणि ड
  - फक्त ब, क आणि ड
  - फक्त अ आणि क
  - फक्त ब आणि ड

- 13) Consider the following statements about the Governor :
- He submits his resignation letter to the Chief Justice of the State.
  - He should have completed 35 years of age.
  - His emoluments, allowances and privileges are determined by the President.
  - No criminal proceedings can be instituted against him.

Spot the incorrect statements.

Answer Options :

- 1) Only a, c and d   2) Only b, c and d   3) Only a and c   4) Only b and d

- १४) राज्यपालांच्या कार्यकारी अधिकारांबाबत खालील विधाने विचारात घ्या :
- राज्यपाल राज्यातील उच्च न्यायालयातील न्यायाधीशांची नेमणूक करतात.
  - राज्यपाल राज्यातील विद्यापीठांच्या कुलगुरूची नियुक्ती करतात.
  - राज्यपाल मुख्यमंत्री आणि इतर राज्यमंत्री नियुक्त करतात.
  - राज्यपाल राज्यांच्या महाधिवक्त्याची नियुक्ती करतात.
- वरीलपैकी कोणती विधाने बरोबर आहेत ?

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ आणि ब   २) फक्त क आणि ड   ३) फक्त ब, क आणि ड   ४) वरील सर्व

- 14) Consider the following statements regarding the Executive Powers of the Governor :
- The Governor appoints the High Court Judges.
  - The Governor appoints the Vice Chancellor of the Universities of the State.
  - The Governor appoints the Chief Minister and other State Ministers.
  - The Governor appoints the Advocate General of the State.

Which of the above statements are correct ?

Answer Options :

- 1) Only a and b   2) Only c and d   3) Only b, c and d   4) All of the above

२) मुख्यमंत्री व मंत्रिमंडळ - भूमिका, अधिकार व कार्य

- १) भारतीय संविधानानुसार कोणत्याही राज्याच्या मंत्रिपरिषदेत मुख्यमंत्री तसेच मंत्री यांची एकूण संख्या त्या राज्याच्या विधानसभेच्या एकूण सदस्यसंख्येच्या ..... पेक्षा अधिक असणार नाही परंतु एकूण संख्या ..... पेक्षा कमी असणार नाही.

- १) १०%, १२   २) १५%, १२   ३) २०%, १५   ४) २५%, १५

- 1) According to the Constitution of India, the total number of Chief Ministers and Ministers in the Council of Ministers of any State shall not exceed ..... of the total number of members of the Legislative Assembly of that State, but the total number shall be less than will not be .....

- 1) 10%, 12   2) 15%, 12   3) 20%, 15   4) 25%, 15

- २) कार्यकाळानुसार महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्र्यांचा योग्य क्रम लावा :

- a) वसंतदादा पाटील   b) शिवाजीराव निलंगेकर   c) मारोतराव कन्नमवार   d) बाबासाहेब भोसले

पर्यायी उत्तरे :

- १) (c), (a), (d), (b)   २) (c), (d), (b), (a)   ३) (a), (c), (d), (b)   ४) (a), (d), (b), (c)

- २) Arrange in a appropriate order according to tenure of Chief Ministers of Maharashtra :

- a) Vasantdada Patil   b) Shivajirao Nilangekar
c) Marotarao Kannamvar   d) Babasaheb Bhosale

Answer options :

- 1) (c), (a), (d), (b)   2) (c), (d), (b), (a)   3) (a), (c), (d), (b)   4) (a), (d), (b), (c)

३) कार्यकाळानुसार योग्य क्रम लावा (महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री) :

- a) ए. आर. अंतुले   b) शिवाजीराव निलंगेकर   c) वसंतराव नाईक   d) बाबासाहेब भोसले

पर्यायी उत्तरे :

- १) (c), (a), (d), (b)   २) (c), (d), (b), (a)   ३) (a), (c), (d), (b)   ४) (a), (d), (b), (c)

३) Arrange in a appropriate order according to tenure (Chief Ministers of Maharashtra) :

- a) AR. Antulay   b) Shivajirao Nilangekar   c) Vasant Rao Naik   d) Babasaheb Bhosale

Answer options :

- 1) (c), (a), (d), (b)   2) (c), (d), (b), (a)   3) (a), (c), (d), (b)   4) (a), (d), (b), (c)

४) महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री आणि त्यांचा कार्यकाळ यांच्या जोड्या लावा.

महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री

- a) सुधाकर नाईक
b) मनोहरराव जोशी
c) सुशिलकुमार शिंदे
d) विलासराव देशमुख

कार्यकाळ

- i) मार्च १९९५ ते फेब्रुवारी १९९९
ii) ऑक्टोबर १९९९ ते जानेवारी २००३
iii) जानेवारी २००३ ते नोव्हेंबर २००४
iv) जून १९९१ ते मार्च १९९३

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

- १) (i) (iii) (ii) (iv)
२) (iii) (ii) (iv) (i)
३) (iv) (i) (iii) (ii)
४) (ii) (iv) (i) (iii)

4) Match the Pairs-Maharashtra Chief Ministers and their tenure.

Maharashtra Chief Minister

- a) Sudhakar Naik
b) Manoharrao Joshi
c) Sushilkumar Shinde
d) Vilasrao Deshmukh

Tenure

- i) March 1995 to February 1999
ii) October 1999 to January 2003
iii) January 2003 to November 2004
iv) June 1991 to March 1993

Answer options :

(a) (b) (c) (d)

- 1) (i) (iii) (ii) (iv)
2) (iii) (ii) (iv) (i)
3) (iv) (i) (iii) (ii)
4) (ii) (iv) (i) (iii)

५) खालील विधाने विचारात घ्या :

- a) मुख्यमंत्र्या व्यतिरिक्त राज्याच्या मंत्रिमंडळातील एकूण सदस्यांची संख्या त्या राज्याच्या विधान सभेच्या एकूण सदस्य संख्येच्या १५ टक्क्यांपेक्षा जास्त असता कामा नये.
b) मुख्यमंत्र्या व्यतिरिक्त राज्याच्या मंत्रिमंडळातील एकूण सदस्यांची संख्या १२ पेक्षा कमी असता कामा नये.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान (a) बरोबर   २) विधान (b) बरोबर   ३) दोन्हीही विधाने बरोबर   ४) दोन्हीही विधाने चुकीची

- 8) Consider the statements about the post of Deputy Chief Minister :
- The post is not constitutional.
  - The appointment is made for political convenience.
  - The post is equivalent to Cabinet Minister's rank.
  - The post is the outcome of coalition and local politics.
- Which of the statements given above are correct ?
- Only a and b
  - Only bandc
  - Only a andc
  - Allofthe above
- ९) चुकीचे विधान ओळखा.
- 'उपमुख्यमंत्री' हे पद घटनात्मक नाही.
  - अग्रक्रम तालिकेत उपमुख्यमंत्री आणि राज्यसभेचे उपाध्यक्ष यांचे स्थान बरोबरीचे आहे.
  - एखाद्या राज्यात एकापेक्षा अधिक उपमुख्यमंत्री असू शकतात, पण पाच पेक्षा जास्त नाही.
  - वरील सर्व
- 9) Which of the following statements is incorrect ?
- The post of 'Deputy Chief Minister' is not a constitutional one.
  - In order of precedence Deputy Chief Minister stands at a similar position as Deputy Chairman of Rajya Sabha.
  - There can be more than one Deputy Chief Minister but not more than five in any one state.
  - All of the above
- १०) राज्याच्या कॅबिनेटबाबत खालील विधाने लक्षात घ्या :
- राज्याच्या राजकीय-प्रशासकीय व्यवस्थेतील निर्णय निर्धारण करणारी ती एक सर्वोच्च अधिसत्ता आहे.
  - घटनात्मक पदे आणि वरिष्ठ सचिव स्तरावरील प्रशासक अशा सर्व उच्चस्तरीय नियुक्त्यांवर तिचे नियंत्रण असते. वरीलपैकी कोणते विधान/ने सत्य आहे/त ?
- फक्त अ
  - फक्त ब
  - दोन्ही
  - वरीलपैकी एकही नाही
- 10) Consider the following statements about the State Cabinet :
- It is the highest decision-making authority in the Political-administrative system of a State.
  - It exercises control over higher appointments like Constitutional authorities and Senior secretary level administrators.
- Which of the above statements is/are correct ?
- Only a
  - Only b
  - Both
  - None of the above
- ११) खालील विधाने विचारात घ्या :
- मंत्र्यांची नियुक्ती राज्यपालांकडून केली जाते.
  - राज्य विधीमंडळाच्या नामनिर्देशित व्यक्तीला मंत्री म्हणून नेमता येत नाही.
  - मंत्र्यांचे वेतन आणि भत्ते राज्यपालांकडून निश्चित केले जातात.
  - मंत्री राज्य विधीमंडळाच्या कामकाजात भाग घेऊ शकतात.
- वरीलपैकी कोणते विधाने बरोबर आहेत ?
- अ आणि ब
  - ब आणि क
  - क आणि ड
  - अ आणि ड
- 11) Consider the following statements :
- The ministers are appointed by the Governor.
  - A nominated member of the State Legislature can not be appointed as a minister.
  - The salaries and allowances of ministers are determined by the Governor.

d) The ministers can take part in the proceedings of the State Legislature.

Which of the statements given above are correct. ?

- 1) a and b   2) b and e   3) c and d   4) a and d

१२) (A) : राज्यात मंत्री हे मुख्यमंत्र्यांचा विश्वास असेपर्यंत पदावर राहतात.

(R) : मतभेदाच्या परिस्थितीत मुख्यमंत्री त्यांचा राजीनामा मागू शकतात किंवा त्यांना मंत्रिमंडळातून हटविण्यासाठी राज्यपालांना सल्ला देऊ शकतात.

खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडा.

१) (A) आणि (R) दोघेही बरोबर आहेत आणि (R) हे (A) चे बरोबर स्पष्टीकरण आहे.

२) (A) आणि (R) दोघेही बरोबर आहेत परंतु (R) हे (A) चे चुकीचे स्पष्टीकरण आहे.

३) (A) बरोबर आहे मात्र (R) चुकीचे आहे.

४) (R) बरोबर आहे मात्र (A) चुकीचे आहे.

12) (A) : A Minister at the state level continues in office till he enjoys the confidence of the Chief Minister.

(R) : The Chief Minister can ask him to resign or advice the Governor to dismiss him in case of difference of opinion.

Choose the correct following :

1) Both (A) and (R) are true and (R) is right explanation of (A).

2) Both (A) and (R) are true and (R) is wrong explanation of (A).

3) (A) is right but (R) is wrong.

4) (R) is right but (A) is wrong.

१३) खालीलपैकी कोणते प्रस्ताव मान्यतेसाठी मंत्रिपरिषदेपुढे ठेवणे आवश्यक आहे ?

अ) राज्याच्या अर्थव्यवस्थेवर परिणाम करणारा परंतु वित्तमंत्री यांनी संमती न दिलेला प्रस्ताव

ब) लोकसेवा आयोगाच्या शिफारशीसाठी विसंगत असलेले नेमणुकीसाठीचे प्रस्ताव

क) राज्याच्या विधानमंडळाची सत्र समाप्ती करण्याचे प्रस्ताव

ड) राज्याची विधानसभा बरखास्त करण्याचे प्रस्ताव

पर्यायी उत्तरे :

१) वरील सर्व

२) एकही नाही

३) (अ), (ब) व (क)

४) (अ) व (ब)

13) Which of the following proposals must be placed before the Council of Ministers for approval?

a) A proposal affecting the economy of the State but not approved by the Finance Minister

b) Proposals for appointment inconsistent with the recommendations of the Public Service Commission

c) Proposals for the adjournment of the session of the State Legislature

d) Proposals for dissolution of state assembly

Answer Options :

1) All of the above

2) None

3) (a), (b) and (c)

4) (a) and (b)

३) राज्याचा महाधिवक्ता

- १) राज्याचा महाधिवक्ता यांचा कार्यकाळ किती असतो ?
- १) पाच वर्षांचा
३) राष्ट्रपतींची मज्जी असे पर्यंत
- २) राज्यपालांची मर्जी असे पर्यंत
४) सहा वर्षांचा
- 1) What is the term of office of the State Advocate General ?
- 1) Five years
2) Till the pleasure of the Governor
3) Until the pleasure of the President
4) Six years
- २) राज्यविधान मंडळाचा सदस्य नसला तरी सभागृहात भाषण करण्याचा व कामकाजात भाग घेण्याचा हक्क कोणाला आहे ?
- १) मुख्यसचिव
२) कॅबिनेट मंत्री
३) राज्याचा महाधिवक्ता
४) महालेखापाल
- 2) Who has the right to speak and participate in the proceedings of the House even if he is not a member of the State Legislature?
- 1) Chief Secretary
2) Cabinet Minister
3) Advocate General of State
4) Accountant General
- ३) राज्याच्या महाधिवक्त्यासंबंधी खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे ?
- १) तो राज्याच्या मंत्री परिषदेची ईच्छा असेपर्यंत आपल्या पदावर राहू शकतो.
२) त्याचे मानधन राज्य विधिमंडळाद्वारे निश्चित केले जाते.
३) तो राज्यशासनाचा विरुद्ध असलेल्या खटल्यात खाजगी पक्षकारासाठी वकील म्हणून उभा राहू शकतो.
४) वरीलपैकी एकही नाही
- 3) Which one of the following statements is correct about the Advocate General of the State ?
- 1) He shall hold office during the pleasure of the State Council of Ministers.
2) His remuneration is determined by the State Legislature.
3) He may appear as an advocate in cases against the State Government for a private party.
4) None of the above
- ४) राज्याच्या महाधिवक्त्यासंबंधी खालील विधाने विचारात घ्या :
- a) उच्च न्यायालयाचा न्यायाधीश म्हणून नियुक्त होण्यासाठी जी अर्हता आवश्यक असते ती अर्हता त्याच्या जवळ असणे आवश्यक असते.
b) उच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशास मिळणारे सर्व विशेषाधिकार व फायदे-संरक्षण त्यास मिळतात.
c) उच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशास मिळणारे मानधन त्यास मिळते.
d) त्याचा कार्यकाळ पाच वर्षे किंवा वयाची ६२ वर्षे पूर्ण होईपर्यंत असतो.
- वरीलपैकी कोणते विधान/ने बरोबर आहे/त ?
- १) फक्त (a)
२) फक्त (b)
३) (a), (b) आणि (c)
४) (b), (c) आणि (d)
- 4) Consider the following statements regarding an Advocate General of the state
- a) He must be a person who is qualified to be appointed as a judge of a High Court.
b) He enjoys all the privileges and immunities that are available to a judge of a High Court.
c) He receives remuneration that is available to a judge of a High Court.
d) He holds office for a period of five years or up to the age of 62 years. Which of the statement/s given above is/are correct ?
- 1) (a) only
2) (b) only
3) (a), (b) and (c)
4) (b), (c) and (d)

४) राज्य सचिवालय आणि शासन

- १) खालील विधाने विचारात घ्या.
- सचिवालय हे राज्य प्रशासनाचे प्रमुख केंद्र (nerve centre) आहे
  - सचिवालय हे राज्य शासनाच्या अनेक विभागांचे मिळून बनलेले असते.
  - सचिव हा राज्य सचिवालयाचा प्रमुख असतो.
  - सचिवालय हे रेषा अभिकरण (line agency) आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a), (b), (c)   २) (c) आणि (d)   ३) (b) आणि (c)   ४) (a) आणि (b)

- 1) Consider the following statements :
- Secretariat is the nerve centre of State Administration.
  - Secretariat consists of several departments of State Government.
  - Secretary is the head of the State Secretariat,
  - Secretariat is a line agency.

Which of the above statements are correct ?

- 1) (a), (b), (c)   2) (c) and (d)   3) (b) and (c)   4) (a) and (b)

- २) खालीलपैकी कोणते राज्याच्या मुख्य सचिवांचे कार्य नाही ?
- संपूर्ण सचिवालयावर नियंत्रण ठेवणे.
  - प्रशासनाशी संबंधित सर्व बाबींवर मुख्यमंत्र्यांना सल्ला देणे.
  - राज्यसरकारचा प्रवक्ता म्हणून काम करणे.
  - राज्याच्या कारभाराबाबत केंद्रीय गृहमंत्र्यांना अहवाल देणे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) आणि (b)   २) फक्त (c) आणि (d)   ३) फक्त (d)   ४) फक्त (c)

- 2) Which of the following is not a function of the Chief Secretary of State ?
- To exercise control over the whole Secretariat.
  - To advise the Chief Minister on all matters related to administration.
  - To act as a spokesperson of the State Government.
  - To report to Union Home Minister regarding affairs of the State.

Answer Options :

- 1) Only (a) and (b)   2) Only (c) and (d)   3) Only (d)   4) Only (c)

- ३) राज्य शासनाच्या वतीने उच्च न्यायालयात शपथपत्र दाखल करण्यास सक्षम प्राधिकारी खालीलपैकी कोण आहेत ?
- सहसचिव/उपसचिव दर्जाचे व त्यावरील दर्जाचे अधिकारी
  - अवर सचिव दर्जाचे व त्यावरील दर्जाचे अधिकारी
  - कक्ष अधिकारी दर्जाचे व त्यावरील दर्जाचे अधिकारी
  - वरीलपैकी सर्व
- 3) Who among the following is the competent authority to file an affidavit in the High Court on behalf of the State Government?
- Officers of the rank of Joint Secretary/Deputy Secretary and above
  - Officers of the rank of Under Secretary and above
  - Officers of Room Officer rank and above
  - All of the above

- ४) म.ना.से. (सेवेच्या सर्वसाधारण शर्ती) नियम, १९८१ मधील तरतुदीनुसार 'शासन' म्हणजे .....
- १) महाराष्ट्राचे राज्यपाल २) महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री ३) विभागाचे मंत्री ४) विभाग प्रमुख
- 4) M.N.S. As per the provisions of the (General Conditions of Service) Rules, 1981, "Government" means .....
- 1) Governor of Maharashtra 2) Chief Minister of Maharashtra
3) Minister of Department 4) Head of Department
- ५) महाराष्ट्राच्या 'लोक आयुक्त'बाबत खालील विधाने विचारात घ्या :
- a) महाराष्ट्र लोक आयुक्त आणि उप-लोक आयुक्त अधिनियम १९७२ मध्ये या संस्थेची कार्ये, अधिकार आणि अधिकार क्षेत्र नमूद केले आहे.
b) ही संस्था २५ ऑक्टोबर, १९७२ पासून अस्तित्वात आहे.
c) या संस्थेला लोकहितासंबंधी मुद्यांबाबत स्वतः होऊन दखल (suo-moto) घेण्याचा अधिकार नाही.
d) ही संस्था 'पहारेदार' म्हणून कार्यरत असते.
- वरीलपैकी कोणती विधाने बरोबर आहेत ?
- १) वरील सर्व २) (a) आणि (c) ३) (b) आणि (d) ४) (b), (c) आणि (d)
- 5) Consider the following statements about 'Lokayukta' of Maharashtra :
- a) The functions, powers and jurisdiction of this institution are laid down in the Maharashtra Lokayukta and Upa-Lokayukta Act of 1972.
b) This institution came into being on 25th October, 1972.
c) This institution has no power to take suo-moto cognizance of the issues of public interest.
d) This institution functions as a watch-dog.
- Which of the statements given above are correct ?
- 1) All above 2) (a) and (c) 3) (b) and (d) 4) (b), (c) and (d)
- ६) खालीलपैकी कोणते नगरपालाच्या बाबतीत सत्य नाही ?
- १) मुंबईच्या नगरपाल (शेरीफ) कार्यालयाची स्थापना लेटर्स पेटेंट १८२३ अनुसार झालेली आहे.
२) या पदाचा कार्यकाल एका वर्षाकरिता असतो.
३) मुंबईचे नगरपाल हे वैधानिक दर्जा नसलेले परंतु प्रतिष्ठा असलेले पद आहे.
४) भारतातील फक्त मुंबई याच शहरात नगरपाल हे पद आहे.
- 6) Which of the following is not true about Sheriff ?
- 1) The office of sheriff of Mumbai was formed by Letters Patent Act of 1823.
2) The term of office is one year.
3) The sheriff of Mumbai is a post with no statutory status but with prestige.
4) Only Mumbai in India have the post of sheriff.
- ७) राज्याच्या एकत्रित निधीत खालीलपैकी कशाचा समावेश होत नाही ?
- १) भारत सरकारकडून प्राप्त सर्व महसुली रकमा २) राजकोष पत्राच्या विक्रीद्वारे उभारलेली कर्जे
३) अर्थोपाय आगाऊ रकमा ४) भविष्य निर्वाह निधीच्या रकमा
- 7) Which of the following is not included in the Consolidated Fund of a State?
- 1) All revenue amounts received from Government of India
2) Loans raised by sale of treasury bills
3) Financial advances
4) Provident Fund Amounts

- ८) म.ना.से. (सेवेच्या सर्वसाधारण शर्ती) नियम, १९८१ हे महाराष्ट्र शासनाच्या कोणत्या विभागामार्फत प्रसिद्ध करण्यात आले आहेत ?
१) सामान्य प्रशासन विभाग २) वित्त विभाग ३) संसदीय कार्य विभाग ४) विधी व न्याय विभाग
- ८) M.N.S. (General Conditions of Service) Rules, 1981 have been promulgated by which department of the Government of Maharashtra?
1) Department of General Administration 2) Department of Finance
3) Department of Parliamentary Affairs 4) Department of Law and Justice

५) विधानसभा - अधिकार, कार्य व भूमिका

- १) खालीलपैकी कोणत्या राज्यात विधानमंडळाची दोन सभागृहे नाहीत ?
१) महाराष्ट्र २) कर्नाटक ३) आंध्रप्रदेश ४) मध्यप्रदेश
- 1) Which of the following states does not have two Houses of Legislature?
1) Maharashtra 2) Karnataka 3) Andhra Pradesh 4) Madhya Pradesh
- २) खालीलपैकी कोणते विधान/ने कलम ३७१ नुसार, जे महाराष्ट्र व गुजरात राज्यांबाबतीत विशेष तरतूद सूचित करते, बरोबर आहे.
a) स्वतंत्र वैधानिक विकास मंडळाची तरतूद करणे.
b) शैक्षणिक व व्यावसायिक प्रशिक्षण संस्थेमध्ये मागास भागातील विद्यार्थ्यांसाठी आरक्षित जागांची तरतूद करणे.
c) राज्य शासनाच्या पदांमध्ये मागास भागातील व्यक्तींसाठी आरक्षणाची तरतूद करणे.
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त (a) २) (a) आणि (c) दोन्ही ३) (a) आणि (b) दोन्ही ४) (a), (b) आणि (c)
- 2) Which of the following statement/s is/are true with respect to Article 371, providing special provision for the States of Maharashtra and Gujarat ?
a) Provision of establishment of Separate Statutory Development Board.
b) Provision of reservation of seats in educational and vocational training institutes for the students belong to the backward region.
c) Provision of reservation in State Government posts for persons who belong to the backward region.

Answer Options :

- 1) Only (a) 2) (a) and (c) both 3) (a) and (b) both 4) (a), (b) and (c)
- ३) संविधानानुसार .....
अ) राज्य विधानसभेच्या सदस्यत्वासाठी अर्हता - ती व्यक्ती किमान ३० वर्ष वयाची असली पाहिजे.
ब) राज्य विधानपरिषदेच्या सदस्यत्वासाठी अर्हता - ती व्यक्ती किमान २५ वर्ष वयाची असली पाहिजे.
- पर्यायी उत्तरे :**
१) (अ) व (ब) दोन्ही बरोबर २) (अ) व (ब) दोन्ही चुकीचे
३) (अ) बरोबर असून (ब) चुकीचे आहे ४) (अ) चुकीचे असून (ब) बरोबर आहे.
- 3) According to the Constitution .....
a) `Eligibility for membership of the State Legislative Assembly - The person should be at least 30 years of age.
b) Eligibility for membership of the State Legislative Council - The person should be at least 25 years of age.

Answer Options :

- 1) (a) and (b) both are right 2) (a) and (b) both are wrong
c) (a) are right and (b) is wrong 4) (a) is wrong and (b) is right

- ४) जेव्हा राज्ये घटनादुरुस्ती विधेयकावर मंजूरी अथवा नामंजूरीची मोहोर लावतात, तेव्हा प्रत्यक्षात पुढीलपैकी कोण तो निर्णय घेत असते ?
१) विधानसभा   २) विधान परिषद   ३) मुख्यमंत्री   ४) राज्यपाल
- 4) When States ratify an Amendment bill to the Constitution, which of the following bodies of the State machinery makes the decision ?
1) Legislative Assembly   2) Legislative Council
3) Chief Minister   4) Governor
- ५) खालील विधाने विचारात घ्या :
a) विधानसभा हे कायम स्वरूपी सभागृह आहे.
b) विधानसभा हे वरिष्ठ सभागृह आहे.
c) विधानसभेच्या सर्वसाधारण कार्यकाल ५ वर्षांचा असतो.
d) विधानसभा सदस्यासाठी वयाची ३० वर्ष पूर्ण होणे आवश्यक आहे.
वरीलपैकी कोणती विधान/ने चुकीचे आहेत ?
1) (a), (b)   2) (b), (c), (d)   3) (a), (b), (d)   4) (b), (d)
- 5) Consider the following sentences :
a) Vidhan Sabha is a Permanent House
b) Vidhan Sabha is a Upper House
c) Normal tenure of Vidhan Sabha is for five years
d) Member of Vidhan Sabha must have completed 30 years of age
Which of the following sentence(s) are false from above ?
१) (a), (b)   २) (b), (c), (d)   ३) (a), (b), (d)   ४) (b), (d)

६) विधानपरिषद – अधिकार, कार्य व भूमिका

- १) महाराष्ट्र विधान परिषदेला ..... मध्ये ५० पूर्ण वर्षे पूर्ण झाली.
१) १९९०   २) २०१०   ३) १९८७   ४) २०००
- 1) Maharashtra Legislative Council completed its 50 years of existence in .....
1) 1990   2) 2010   3) 1987   4) 2000
- २) देशातील एकूण किती राज्यामध्ये विधानपरिषद अस्तित्वात आहे ?
१) ५   २) ६   ३) १०   ४) १२
- 2) How many states in the country have legislative councils?
1) 5   2) 6   3) 10   4) 12
- ३) एखाद्या राज्यातील विधानपरिषदेच्या सदस्यांची संख्या किमान किती असते ?
१) साठ   २) चाळीस   ३) पन्नास   ४) सत्तर
- 3) What is the minimum number of members of Legislative Council in a state?
1) Sixty   2) Forty   3) Fifty   4) Seventy
- ४) महाराष्ट्राच्या विधान परिषदेची सदस्य संख्या किती आहे?
१) ७६   २) ७८   ३) ७४   ४) ७९
- 4) What is the strength of the Legislative Council of the State of Maharashtra ?
1) 76   2) 78   3) 74   4) 79

- ९) राज्यांनी विधान परिषदेचे गठन करायचे ठरविल्यास सदस्य संख्येविषयी पुढीलपैकी कोणती तरतूद करण्यात आलेली आहे ?
- अ) विधान परिषदेची सदस्य संख्या जास्ती जास्त विधान सभेच्या सदस्यसंख्येच्या एक-तृतीयांश असावी.
ब) विधान परिषदेची सदस्य संख्या ४० पेक्षा कमी नसावी.

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ आणि ब दोन्ही एकाच वेळी लागू होतात   २) फक्त अ लागू होते
३) फक्त ब लागू होते   ४) वरीलपैकी कोणतीही तरतूद लागू होत नाही
- 9) What is the provision regarding the membership of Legislative Council, the second chamber, if States choose to have it ?
- a) The maximum member strength of Legislative Council should be one-third of the strength of Legislative Assembly.
b) Legislative Council should not have less than 40 members.

Answer options :

- 1) Both a and b apply together   2) Only a is applied
3) Only b is applied   4) None of the above provisions apply
- १०) विधान परिषदेबद्दल खालील विधाने विचारात घ्या :
- अ) विधान परिषद हे कायमचे सभागृह आहे.
ब) त्यांचे एक-तृतीयांश सदस्य दर दोन वर्षांनी निवृत्त होतात.
क) विधान परिषदेतील सर्व सदस्य प्रत्यक्षपणे निवडले जातात.
ड) महाराष्ट्रातून सहा प्रशासकीय विभागातील शिक्षकांमधून सहा सदस्य निवडले जातात.
वरीलपैकी कोणते विधान **बरोबर** आहेत ?
- १) फक्त अ आणि ड   २) फक्त अ, क आणि ड   ३) फक्त अ आणि ब   ४) फक्त अ, ब आणि ड
- 10) Consider the following statements about the Legislative Council :
- a) The Legislative Council is a permanent chamber.
b) One-third of its members retire every second year.
c) All members of the Legislative Council are directly elected.
d) Six members are elected from amongst teachers from six administrative divisions of Maharashtra.

Which of the statements given above are correct ?

- 1) Only a and d   2) Only a, c and d   3) Only a and b   4) Only a, b and d
- ११) विधान परिषदे बाबत खालीलपैकी कोणते विधान **चुकीचे** आहे ?
- १) तिचे १/३ सदस्य हे स्थानिक संस्थांद्वारे निवडले जातात
२) तिचे कधीही विसर्जन होत नाही
३) तिच्या रचनेसंबंधी निर्णय घेण्याचा अंतिम अधिकार राष्ट्रपतीकडे असतो.
४) विधान परिषदेची किमान सदस्य संख्या ४० पेक्षा कमी असू नये.
- 11) Which of the following statements is **incorrect** about Legislative Council ?
- 1) 1/3rd of its members are elected by local bodies.
2) It is not subject to dissolution.
3) President has the final power to decide about its composition.
4) Minimum strength of Legislative Council cannot be less than 40.

- १२) खालील विधाने विचारात घ्या :
- a) विधान परिषद हे स्थायी सभागृह आहे.
b) राज्यपाल विधानपरिषदेचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात.
c) काही नामनिर्देशित सदस्य सोडल्यास विधान परिषदेचे सदस्य अप्रत्यक्ष पद्धतीने निवडले जातात.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने बरोबर आहे/त ?
- १) (a) आणि (b)   २) (b) आणि (c)   ३) (a) आणि (c)   ४) वरीलपैकी नाही
- 12) Consider the following statements :
- a) Legislative Council is a Permanent Chamber.
b) The Governor is the ex-officio chairman of Legislative Council.
c) Except few nominated members the members of Legislative council are indirectly elected.
Which of the statements/s given above is/ are correct?
- 1) (a) and (b)   2) (b) and (c)   3) (a) and (c)   4) None of the above
- १३) जानेवारी २०२३ मध्ये महाराष्ट्र विधान परिषदेने प्रसिद्ध केलेल्या माहितीनुसार महाराष्ट्र विधान परिषदेत सर्वाधिक जागा कोणत्या राजकीय पक्षाकडे आहेत ?
- १) राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष   २) भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस   ३) शिवसेना   ४) भारतीय जनता पार्टी
- १३) Which political party has largest number of seat in Maharashtra Legislative Council according to the information published by Maharashtra Legislative Council in Januawry 2023 ?
- 1) Nationalist Congress Party   2) Indian National Congress
3) Shivsena   4) Bharatiya Janata Party
- १४) नोव्हेंबर २०२१ मध्ये महाराष्ट्र विधान परिषदेने प्रसिद्ध केलेल्या माहितीनुसार महाराष्ट्र विधान परिषदेत सर्वाधिक जागा कोणत्या राजकीय पक्षाकडे आहेत ?
- १) राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष   २) भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस   ३) शिवसेना   ४) भारतीय जनता पार्टी
- १४) Which political party has largest number of seat in Maharashtra Legislative Council according to the information published by Maharashtra Legislative Council in November 2021 ?
- 1) Nationalist Congress Party   2) Indian National Congress
3) Shivsena   4) Bharatiya Janata Party

७) विधीमंडळ कामकाज आणि विधी समित्या

- १) विधानमंडळाच्या विरामकालात अध्यादेश प्रस्थापित करण्याचा राज्यपालांचा अधिकार संविधानाच्या कोणत्या अनुच्छेदानुसार आहे ?
- १) अनुच्छेद २१०   २) अनुच्छेद २११   ३) अनुच्छेद २१२   ४) अनुच्छेद २१३
- 1) Under which Article of the Constitution does the Governor have the right to enact ordinances during the recess of the Legislature?
- 1) Article 210   2) Article 211   3) Article 212   4) Article 213
- २) अल्पवेळ चर्चा उपस्थित करण्यासंबंधीच्या सूचनेच्या पृष्ठ्यर्थ किमान इतर ..... सदस्यांनी त्यावर सही केलेली असेल.
- १) १   २) २   ३) ३   ४) ४
- 2) A notice to raise short-term discussion shall be signed by at least other ..... members.
- 1) 1   2) 2   3) 3   4) 4

- ३) विधानसभा सदस्यास अर्धा तास चर्चेची लेखी नोटीस किमान किती दिवस अगोदर द्यावी लागते ?
१) सात दिवस   २) दोन दिवस   ३) पाच दिवस   ४) तीन दिवस
- ३) At least how many days in advance written notice of a half-hour debate has to be given to a member of the Vidhan Sabha?
1) Seven days   2) Two days   3) Five days   4) Three days
- ४) महाराष्ट्र विधानसभा नियम क्र. ८६ अन्वये अल्पावधी सूचना अधिवेशनाच्या किंवा स्थगित केलेल्या अधिवेशनाच्या प्रारंभापूर्वी ..... दिवसांच्या आधीची नसेल.
१) २   २) ४   ३) ५   ४) ७
- 4) Maharashtra Vidhan Sabha Rule no. Short notice under 86 shall not be earlier than ..... days before the commencement of the session or adjourned session.
1) 2   2) 4   3) 5   4) 7
- ५) राज्य विधानमंडळाच्या सभागृहाची गणपूर्ती किती आहे ?
१) दहा सदस्य किंवा त्या सभागृहाच्या एकूण सदस्य संख्येच्या एक दशांश यापैकी कमी असेल ती
२) दहा सदस्य
३) सभागृहातील एकूण सदस्य संख्येच्या एक दशांश
४) दहा सदस्य किंवा त्या सभागृहाच्या एकूण सदस्य संख्येच्या एक दशांश यापैकी जी अधिक असेल ती
- 5) What is the quorum of the House of State Legislature?
1) Ten members or one-tenth of the total number of members of that House whichever is less
2) Ten members
3) One tenth of the total number of members in the House
4) Ten members or one-tenth of the total number of members of that House, whichever is more
- ६) महाराष्ट्र विधानपरिषद नियम क्र. १०२ नुसार ज्या सदस्यांनी ठरावासाठी पूर्ण ..... दिवसांची सूचना दिलेली असेल अशा सर्व सदस्यांची नांवे, त्यांचा परस्परातील अग्रक्रम ठरविण्यासाठी बॅटलमध्ये समाविष्ट करण्यात येतील.
१) १२   २) १४   ३) १५   ४) १३
- 6) Maharashtra Legislative Council Rule no. As per 102 the names of all the members who have given full ..... days notice for the resolution shall be included in the battle to determine their relative priority.
1) 12   2) 14   3) 15   4) 13
- ७) प्रश्न सभापतींनी स्वीकृत न करणे किंवा सुधारणा करणे याबाबत महाराष्ट्र विधानपरिषद नियम क्र. .... मध्ये तरतूद आहे.
१) ७०   २) ६९   ३) ६८   ४) ६६
- 7) Maharashtra Legislative Council Rule no. There is a provision in ...
1) 70   2) 69   3) 68   4) 66
- ८) विधानपरिषदेच्या बैठकीच्या शेवटी पुरेशा सार्वजनिक महत्त्वाच्या बाबींवर चर्चा करण्यासाठी कोणत्या दिवशी अर्धा तास नेमून दिलेला असतो.
अ) सोमवार, मंगळवार   ब) बुधवार, गुरुवार   क) गुरुवार, शुक्रवार   ड) बुधवार, शुक्रवार
- पर्यायी उत्तरे :**
१) (अ) व (ब)   २) (क) व (ड)   ३) (अ) व (क)   ४) वरीलपैकी सर्व

- 8) On which day half an hour is allotted for discussing matters of sufficient public importance at the end of the meeting of the Legislative Council.
- a) Monday, Tuesday
b) Wednesday, Thursday
c) Thursday, Friday
d) Wednesday, Friday

Answer Options :

- 1) (a) and (b)   2) (c) and (d)   3) (a) and (c)   4) all above

- 9) राज्य विधानमंडळामध्ये मांडलेल्या प्रत्येक विधेयकाची प्रत माहितीसाठी कोणाकडे सादर करावी लागते ?
- १) राष्ट्रपती   २) राज्यपाल   ३) केंद्र सरकार   ४) राज्यपाल व केंद्र सरकार
- 9) A copy of every Bill introduced in the State Legislature has to be submitted to whom for information?
- 1) President   2) Governor
3) Central Government   4) Governor and Central Government

- १०) राज्याच्या विधिमंडळाबाबत खालील विधाने विचारात घ्या :
- a) कोणतेही विधेयक विधिमंडळाच्या कोणत्याही सभागृहात प्रथम मांडता येते.
b) सामान्य विधेयकाबाबत दोन्ही सभागृहांमध्ये असहमती झाल्यास दोन्ही सभागृहांची संयुक्त बैठक बोलावली जाऊ शकते.
c) विधिमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांमध्ये राज्यघटनेने अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातींसाठी राखीव जागांची तरतूद केलेली आहे.
- वरीलपैकी कोणते विधान/विधाने बरोबर आहे/त ?
- १) (a) फक्त   २) (b) फक्त   ३) (a) आणि (c)   ४) वरीलपैकी एकही नाही

- 10) Consider the following statements regarding State Legislature :
- a) Any bill can be introduced in any house of the legislature.
b) A joint sitting of both the houses may be summoned if there is a disagreement between both the houses on an ordinary bill.
c) Constitution provided for the reservation of seats for Scheduled Castes and Scheduled Tribes in the both houses of legislature.
- Which of the statements given above is/are correct ?
- 1) (a) only   2) (b) only   3) (a) and (c)   4) None of the above

- ११) भारतीय संविधानाच्या कलम २१० नुसार घटक राज्यातील विधिमंडळाचे कामकाज पुढीलपैकी कोणत्या भाषांतून चालविता येते ?
- अ) इंग्रजी   ब) हिंदी   क) घटक राज्याची अधिकृत भाषा   ड) वरीलपैकी सर्व
- पर्यायी उत्तरे :**

- १) फक्त अ आणि ब   २) फक्त ब आणि क   ३) फक्त अ आणि क   ४) फक्त ड

- 11) Article 210 of the Indian Constitution lays down that the business in the Legislature of a State shall be transacted in
- a) English   b) Hindi
c) Official language of the State   d) All of the above

Answer options :

- 1) Only a and b   2) Only b and c   3) Only a and c   4) Only d

- १२) महाराष्ट्र विधानपरिषद नियम क्र. ८८ अन्वये कोणत्याही सदस्यास ज्या बाबीसाठी उत्तर देण्यात आले असेल अशी कोणतीही बाब अधिक स्पष्ट करण्याच्या कारणास्तव ..... प्रश्न विचारता येईल.
१) तारांकित २) अतारांकित ३) पुरवणी ४) पूरक
- 12) Maharashtra Legislative Council Rule no. 88 Any member may ask ..... questions for the purpose of further clarification of any matter for which an answer has been given.
1) Starred 2) Unstarred 3) Supplementary 4) Supplementary
- १३) गिलोटिनचे तत्त्व म्हणजे .....
- १) एकूण रकमेमधून विशिष्ट रक्कम कपात करणे.
२) एकूण रकमेमधून रु. १०० फक्त कपात करण्याची मागणी करणे.
३) एकूण रकमेमधून फक्त रु. १ कपात करण्याची मागणी करणे.
४) कोणत्याही चर्चा किंवा छाननीशिवाय मागणीवर थेट मतदान घेणे.
- 13) Principle of Guillotine means .....
- 1) A specific amount of sum is reduced.
2) The amount of demand is reduced by Rs. 100 only.
3) The amount of demand to be reduced to Re. 1.
4) The demands are directly put to vote without any discussion or Scrutiny.
- १४) विधिमंडळात ज्या प्रश्नाचे उत्तर केवळ लेखी दिले जाते त्याला काय म्हणतात ?
१) तारांकित २) अल्पसूचना प्रश्न ३) पुरवणी प्रश्न ४) अतारांकित प्रश्न
- 14) What is the question which is answered only in writing in the legislature called?
1) Starred 2) Brief Questions
3) Supplementary Questions 4) Unstarred Questions
- १५) खालीलपैकी कोणते अंदाज समितीचे कर्तव्य नाही ?
१) खर्चाच्या अंदाजाची तपशीलवार छाननी करणे २) पूरक अनुदानासाठीच्या मागण्यांची छाननी करणे.
३) राज्य शासनाच्या वित्तीय लेखांचे परिनिरीक्षण करणे ४) वित्तीय प्रश्नांवर सरकारला सल्ला देणे
- 15) Which of the following is not a duty of the Estimates Committee?
1) To scrutinize the cost estimates in detail
2) To scrutinize the demands for supplementary grants.
3) Auditing the financial accounts of the State Government
4) Advising the Government on financial matters
- १६) राज्य शासनाच्या वित्तीय लेखांचे व त्यावरील लेखापरीक्षण अहवालाचे परिनिरीक्षण ..... समितीमार्फत करण्यात येते.
१) अंदाज समिती २) लोकलेखा समिती
३) सार्वजनिक उपक्रम समिती ४) उपविधान समिती
- 16) Inspection of the financial accounts of the State Government and the audit report thereon is done through the ..... Committee.
1) Estimates Committee 2) Public Accounts Committee
3) Public Enterprises Committee 4) Bye-laws Committee

- १७) महाराष्ट्र विधीमंडळाच्या समित्यांबाबत खालीलपैकी कोणते विधान/विधाने बरोबर **नाहीत** ?
- अ) लोकलेखा समितीमध्ये २५ सदस्य असतात, विधानसभेतून २० आणि विधान परिषदेतून ५.
ब) अंदाज समितीमध्ये २९ सदस्य असतात, विधानसभेतून २० आणि विधान परिषदेतून ९.
क) सार्वजनिक उपक्रम समितीमध्ये २५ सदस्य असतात, विधानसभेतून २० आणि विधान परिषदेतून ५
ड) पंचायत राज समितीमध्ये २५ सदस्य असतात, विधानसभेतून २० आणि विधान परिषदेतून ५.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त ड   २) फक्त ब   ३) फक्त अ आणि ड   ४) फक्त अ आणि क

- 17) Which of the following statements about Legislative Committees in Maharashtra is/are not correct?

- a) Public Account Committee has 25 members, 20 from Legislative Assembly and 5 from Legislative Council.
b) Estimates Committee has 29 members, 20 from Legislative Assembly and 9 from Legislative Council.
c) Committee on Public Undertaking has 25 members, 20 from Legislative Assembly and 5 from Legislative Council.
d) Panchayat Raj Committee has 25 members, 20 from Legislative Assembly and 5 from Legislative Council.

Answer options :

- 1) Only d   2) Only b   3) Only a and d   4) Only a and c

- १८) महाराष्ट्राच्या 'लोक लेखा समिती'बाबत खालील विधाने विचारात घ्या :

- a) ती २५ पेक्षा अधिक सदस्यांची नसते.
b) २० पेक्षा अधिक नाही इतके सदस्य अध्यक्षद्वारे नामनिर्देशित केले जातात.
c) ५ पेक्षा अधिक नाही इतके सदस्य विधान परिषदेच्या सभापतीद्वारे नामनिर्देशित केले जातात.
d) लोक लेखा समितीचे राज्य शासनाचे वित्तीय लेख्यांची छाननी करणे हे कार्य असते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a), (b), (c)   २) (b), (c), (d)   ३) (a), (b), (c), (d)   ४) (a) and (d) only

- 18) Consider the following statements about the 'Public Accounts Committee' of Maharashtra :

- a) It consists of not more than 25 members.
b) Not more than 20 members are nominated by the speaker.
c) Not more than 5 members are nominated by the chairman of Legislative Council.
d) It is the duty of the PAC to scrutinize the Finance Accounts of the State Government.

Which of the above statements are correct ?

- 1) (a), (b), (c)   2) (b), (c), (d)   3) (a), (b), (c), (d)   4) (a) and (d) only

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षेसाठी उपयुक्त प्रश्नसंग्रह
भारतीय राजकारण व शासन : राजकीय व्यवस्था

(४) केंद्र-राज्य संबंध, राज्य निर्मिती, स्वतंत्र

न्यायव्यवस्था

१) स्वतंत्र न्यायपालिका

१) सर्वोच्च न्यायालय

१-३	२-२	३-४	४-२	५-२	६-३
७-१	८-२	९-४	१०-३	११-४	१२-१
१३-२	१४-३				

२) उच्च न्यायालय

१-३	२-२	३-३	४-३	५-३	६-४
७-४					

३) दुय्यम न्यायालये व न्यायालयीन कामकाज

१-२	२-४	३-३	४-२	५-३	६-२
७-२	८-२	९-२	१०-२	११-४	

४) न्यायाधिकरण, लवाद, लोकपाल, लोकन्यायालय, ग्रामन्यायालय

१-१

५) न्यायालयीन पुनर्विलोकन व न्यायालयीन निर्णय

१-४	२-१	३-२	४-४	५-४	६-३
७-४	८-१	९-४	१०-४	११-१	

६) न्यायालयीन स्वातंत्र्य व सक्रियता

१-१	२-४	३-१			
-----	-----	-----	--	--	--

२) केंद्र व राज्य संबंध

१) भारतातील संघराज्य व्यवस्था

१-३	२-२	३-४	४-४	५-३	६-४
७-२					

राष्ट्रपती राजवट आणि राष्ट्रीय आणीबाणी

१-३ २-३

२) केंद्र-राज्य वैधानिक संबंध

१-१

३) केंद्र-राज्य प्रशासकीय संबंध

१-२ २-२

४) केंद्र-राज्य आर्थिक संबंध

१-२

५) विभागीय परिषद व आंतर-राज्य परिषद

१-३ २-२ ३-४ ४-२

६) केंद्र-राज्य संबंधाबाबतचे आयोग

१-३ २-१ ३-४

३) घटक राज्य निर्मिती

१-१ २-२ ३-३ ४-१ ५-३ ६-१

(५) केंद्रीय कार्यकारिणी, संसद, राजकीय

पक्ष आणि दबाव गट

१) राष्ट्रपती आणि उपराष्ट्रपती

राष्ट्रपती

१-४	२-३	३-३	४-४	५-४	६-३
७-१	८-४	९-२	१०-१		

उपराष्ट्रपती

१-३ २-३ ३-२ ४-४

२) पंतप्रधान आणि मंत्रीमंडळ

१-३ २-४ ३-४

३) भारताचा महान्यायवादी

१-२ २-३ ३-३ ४-४ ५-३ ६-३
७-४

४) भारताचा नियंत्रक व महालेखापरीक्षक

१-३ २-२ ३-१ ४-१ ५-२ ६-४
७-१ ८-२ ९-२

५) राज्यसभा व लोकसभा

राज्यसभा

१-३ २-३ ३-१ ४-२ ५-१ ६-४
७-४ ८-४

लोकसभा

१-४ २-३ ३-२ ४-४

६) संसदीय कामकाज

१-४ २-४ ३-२ ४-३ ५-३ ६-४
७-३ ८-४ ९-१ १०-४ ११-२

७) संसदीय समित्या

१-४ २-२ ३-४ ४-३ ५-४ ६-२
७-२ ८-३ ९-३ १०-१

८) राजकीय पक्ष व निवडणुकीतील कामगिरी

१-४ २-४ ३-३ ४-४ ५-४

९) मतदारसंघ व निवडणूक प्रक्रिया

१-४ २-१ ३-३ ४-२ ५-२

(६) राज्य व्यवस्थापन-राज्यपाल,
मुख्यमंत्री, विधानसभा, विधान परिषद,
समित्या

१) राज्यपाल - भूमिका, अधिकार व कार्य

१-३ २-२ ३-३ ४-३ ५-२ ६-३
७-२ ८-३ ९-३ १०-२ ११-३ १२-४
१३-३ १४-३

२) मुख्यमंत्री व मंत्रिमंडळ - भूमिका, अधिकार व कार्य

१-२ २-१ ३-१ ४-३ ५-४ ६-३
७-२ ८-४ ९-३ १०-३ ११-४ १२-४
१३-१

३) राज्याचा महाधिवक्ता

१-२ २-३ ३-४ ४-१

४) राज्य सचिवालय आणि शासन

१-४ २-३ ३-१ ४-१ ५-३ ६-४
७-४ ८-२

५) विधानसभा - अधिकार, कार्य व भूमिका

१-४ २-१ ३-२ ४-१ ५-३

६) विधानपरिषद - अधिकार, कार्य व भूमिका

१-३ २-२ ३-२ ४-२ ५-४ ६-४
७-४ ८-३ ९-१ १०-३ ११-३ १२-३
१३-४ १४-४

७) विधीमंडळ कामकाज आणि विधी समित्या

१-४ २-२ ३-४ ४-४ ५-४ ६-१
७-२ ८-१ ९-४ १०-४ ११-४ १२-३
१३-४ १४-४ १५-३ १६-२ १७-२ १८-३